

НАЯАР НАЙЖАРХАНЬ БЭРХЭТЭЙ

хүүлэй үедэ пенсинүүдые түлэлгын талаар онсо шахарадуу байдал республика дотор тохёолдонхой. Мүнөөдэрэй байдалаар олонхи аймагуудта байгша оной июлиин 2-ой пенси түлэжэ эхилхэн аад, зогсоонхой.

Тэсшэгүй имэ байдал ямар шалтагантайб, тэрэнхээ яагаад гарахаб гээн асуудалнууд сентябриин 22-то Правительствын байшан соо Президент А.В.Потаповай түрүүлэгэ доро үнгэрхэн эхэ зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Пенсинүүдэй нагталгын гол шалтаган гэбэл, байгша оной эхинхээ предприятия, эмхи зургаануудай Пенсионно жасын Буряад Республикын ангида оруулдаг түлбэринүүд араһаа харада доошлохоор август, сентябрь соо бүришье ахирдашоо.

Россида хүжэрхэн экономика доройтолгын дабагдажа, томо предприятинуудай бодото продукци зохихо хэмжээндэ үйлдэбэрилдэг болотор, пенсинүүдые түлэлэгэ хэмдээ орохогүй гэжэ тобшолхоор. Гэбэшье үгэ хэлэхэн А.В.Потапов страховый түлбэринүүдые Пенсионно жасада сулгуулаха хүдэлмэри эрид шангадхаха эрилтэ табяа. Энээнэй ашаар пенси түлэлэгэ зарим тэдгээршье найжарха арга боломжо бии. Зүгөөр наян сагта пенсийн гээгдэлэй хороогдохонь гайтай.

Пенси түлэлгын байдалые заһаха тухай эндэ толилогдон Президентын Зарлиг зүблөөн дээрэ соносхогдоо.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ.

Буряад Республикын Президентын Зарлиг ГҮРЭНЭЙ ПЕНСИНҮҮДЫЕ ТҮЛЭЛГЫН ТАЛААР ТОХЁОЛДОНОН ОНСО ТҮТШҮҮРИЛТЭЙ БАЙДАЛ БОЛОН ТЭРЭНИИЕ ЗАҺАХА НЭМЭЛТЭ ХЭМЖЭЭНҮҮД ТУХАЙ

Гүрэнэй пенсинүүдые мүнгөөр хангалгын болон түлэлгын талаар республика дотор онсо түтшүүрилтэй байдал тохёолдонхой. Пенсинүүдые мүнгөөр хангалга хоёр араһаа үлүүгээр хожомдоно. Пенсионно жасада предприятия, эмхи зургаануудай үритэлгэ дээшэлжэ үргэлжэлхөөр. Мүнөө тэрэнэй хэмжээн 1,2 миллиард түхэрэгтэ хүрэнхэй. Эгээл ехээр үритэй гэбэл, «Гусиноозерская ГРЭС» АО (68,2 млн. түх.), ГУП «ЛВРЗ» (60, 3 млн. түх.), АО «Авиаавиа» (38 млн. түх.), ЗАО «Улан-Удэстальмост» (12,2 млн. түх.), Түгнын нүүрхэнэй уурхай (46, 3 млн. түх.), Холбоолжонхой нүүрхэнэй уурхай (49,5 млн. түх.). Республикын хэдэн предприятия, эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд хүдэлмэришэдтөө салин хүлэ түлэжэ байдаг аад, Россин Федерациин Пенсионно жасада үритэлгээ болон байгша түлбэринүүдээ оруулхаа удаан сагай туршада үндэһэгүйгөөр татагалзана.

Тохёолдон эрхэ байдалда Буряад Республикын Правительствын болон Россин Федерациин Пенсионно жасын Буряад Республикадахи ангийн бэелүүлхэн тогтонжоруулахы хэмжээнууд хангалтагүй байна. Байгша оной июль-августда мүнгэ зөөри оруулаха талаар Пенсионно жасын ангийн хүдэлмэриие саг зуурын онсо комисси хангалтагүй гэжэ тодорхойлоо.

Олзо оршоннуудые элсүүлхэ болон пенсинүүдые саг соонь мүнгөөр хангаха зорилгонуудые мүнөөнэйхөө дүүрэнээр бэелүүлхын тула нигэжэ тогтононо:

1. Россин Федерациин Пенсионно жасын Буряад Республикадахи анги (Ковалев А.С.):

Россин Федерациин Пенсионно жасада мүнгэ зөөри заншалта бэшэ аргануудаар, тэрэ тоодо эдэе хоолоор оруулаха талаар хүдэлмэриие эдэбхижүүлхэ;

1998 оной октябриин 1 хүртээр Буряад Республикын Гүрэнэй налоговой инспекцитэй, налоговой полициин Федеральна албанай Буряад Республикадахи управленитэй хамта Россин Федерациин Пенсионно жасын ангида предприятинуудай үри дарахын тула үритэгшэдтөө бодото мүнгэ хурьян абаха онол аргануудые зохёожо нэбтэрүүлхэ;

зохихо үеын пенсинүүдые мүнгөөр хангаһанай хүүлээр лэ Пенсионно жасын ангийн хүдэлмэрилэгшэдтэ салин хүлэ түлэхэ.

2. Буряад Республикын Финансын министерство (Налетов А.Ю.), Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон болбосоруулгын промышленностин министрство (Болонев П.М.) 1998 оной ноябриин 1 хүртээр бюджетэй эмхинүүдтэ эд хүрэнгөөр (аша туһануудаар) үгтэһэн салин хүлэһинхөө страховый түлбэринүүдые мүнгэ зөөрээр хурьян дамжуулаха онол аргануудые зохёон нэбтэрүүлхэ.

3. Налогой полициин Федеральна албанай Буряад Республикадахи управлени (Ю.В.Хышектеев):

үритэгшэ предприятинуудһаа зөөриенэ тогтоһон гуримаар хурьян абаха болон тэрэниие худалдаха хүдэлмэриие эдэбхижүүлхэ;

Россин Федерациин Пенсионно жасын Буряад Республикадахи ангийн Улаан-Удэин 2-дохи ТЭЦ-тэ, «Бурятэнерго» АО-гой зайн гал дамжуулагч түб селбнүүдтэ, Улаан-Удэин 2-дохи ПАП-та, «Тепловые сети и отопительные котельные» МУП-та, Буряадай республиканска

«Турист» гэхэн аяншалга-экскурсион фирмэдэ, «Баргажан» ресторанда, «Бурятия» гэжэ гостиницын комплексдо, ГУП ЛВРЗ-дэ шалгалта эхэнэй дүнгөөр дамжуулан материалнуудые харын болзорто хаража үзөөд, Пенсионно жасада үритэлгээ болон байгша түлбэринүүдээ оруулхаа үндэһэгүйгөөр татагалзана баримтануудай зүб байһан ушарта тус предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдые Россин Федерациин УК-гай 1929-дэхи статьяй зохиладуулан, уголовно харюусалгада хабаадуулаха.

4. Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон болбосоруулгын промышленностин министрство (Болонев П.М.), Эдэе хоолой корпораци (Бугатов А.Б.) 1997 ондо эдэе хоолой налсгой талаар туршалгада хабааһан районнуудай түлөө Россин Федерациин Пенсионно жасын Буряад Республикадахи ангида оруулдаг страховый түлбэринүүдэй талаар үритэлгые дараха шухала хэмжээнуудые 1998 оной октябриин 1 хүртээр бэелүүлхэ.

5. Улаан-Удэ хотын захиргаан (Айдаев Г.А.):

Россин Федерациин Пенсионно жасада хотын муниципальна предприятинуудай үритэлгые дараха гурим 1998 оной октябриин 1 хүртээр зохёонод, нэбтэрүүлхэ;

Россин Федерациин Пенсионно жасада түлбэринүүдые оруулангүй банкнуудтахи лицевой дугаарнуудта хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлэ номолхые муниципальна предприятинуудта хорихо.

6. Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшонор Е.К.Ханхалаев, А.Ю. Налетов республика соо пенсионно ниитэ нэгэн албание байгуулаха талаар дуралхануудые 1999 оной январин 1 хүртээр Буряад Республикын Правительствата оруулаха.

7. Мэдээсэлэй, хэблэлэй болон олонниитэтэй харилсалгын талаар комитет (Елаев А.А.) пенсионно тэдхэмжын байдал тухай мэдээсэлүүдые республикын хүн зондо саг үргэлжэ хүргэжэ байха.

8. Буряад Республикын Президентын 1996 оной ноябриин 21-нэй Зарлигай «2.7» гэхэн зүйдэ (Буряад Республикын Президентын 1997 оной мартын 17-ной 66-дахи, 1997 оной июниин 10-най 155-дахи, 1997 оной октябриин 15-най 237-дохи, 1998 оной сентябриин 8-най 174-дэхи Зарлигуудай найруулануудта имэ найруулгаар хубилалта оруулаха: «подходно налог, Пенсионно жасада страховый түлбэринүүдые оруулангүй салин хүлэ абаһанай түлөө налоговой зургаан үритэгшэ предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ харын ажалай эгээл бага салин хүлээнэй 5 дахин үсхэгдэхэн хэмжээнэй захиргаанай яла тоходог».

9. Тус Зарлиг гүйсэдхэлгын хойноһоо хиналта Буряад Республикын Президентын Хиналтын управленидэ даалгаха.

10. Тус Зарлиг гар табиһан үдэрһөө хүсэндөө орохо.

Буряад Республикын Президент
Улаан-Удэ, Правительствын байшан
сентябриин 19, № 189.

А.В.ПОТАПОВ.

Буряад Республикын Правительство ойн ажахын промышленностин ветеран, Ажалай Улаан Тугай орденто, Еловкын леспромхозой директорээр хүдэлхэн ПРУИДЗЕ Варлаам Виссарионовиче олон жэлдэ аша үрэтэйгөөр хүдэлхэнэй түлөө, түрчөөр 80 наһанайн ойгоор дашарамдуулан Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - республикын промышленностин, элшэ хүсээнэй ба худалдаа наймаанай министр В.В. ПЕРЕЛЯЕВ.

Улаан-Удэ хото.
1998 оной сентябрь.

Порой трудно найти вариант, при котором
Ваша реклама даст максимальный эффект...

3 канал
проводного
радио

ПУПС РАДИО
PULS RADIO

FM 103,3 Mhz
UKB 66,53 Mhz

Мы ценим каждого клиента!..

г. Улан-Удэ, ул. Терешковой, 3,
телефон: 37-97-11.

Вниманию наших читателей и общественности республики

Со 2 апреля 1998 г. редколлегией газеты «Буряад үнэн» был объявлен конкурс «Буряад үнэн - Дүхэриг»: «Лучшие люди Бурятии». Как известно, конкурс проходит по 8 номинациям.

К 6 номинациям, таким как «Наран гоохон-98», «Баатар мэргэн-98», «Гуасэсэнхатан-98», «Сагаан үбгэн-98», «Аламжа мэргэн Арюунгоохон хоёр-98», «Будамшуу-98» на этот раз были добавлены две новые: «Аласай холбоон-98», «Буян хэшэг-98». По этим двум номинациям в портфель редакции поступило мало зарисовок. Желающих участвовать в конкурсе просим обратить внимание на это обстоятельство.

Героями «Аласай холбоон-98» («Мир и Бурятия-98») могут быть государственные и политические деятели, также деятели культуры и спорта, науки и техники, бизнеса и

предпринимательства, живущие за пределами республики и внесшие заметный вклад в экономическое и культурное развитие Республики Бурятия. Героями «Буян хэшэг-98» («Меценат-98») могут быть бизнесмены и предприниматели, занимающиеся благотворительностью.

Также мало зарисовок поступило по номинациям «Будамшуу-98», «Аламжа мэргэн ба Арюунгоохон хоёр-98».

До закрытия конкурса осталось мало времени - всего один месяц. Дерзайте, и вы будете обладателями призов престижного конкурса. Напомним, что с условиями конкурса можно ознакомиться в газете «Буряад үнэн - Дүхэриг» за 2 апреля 1998 г.

Редколлегия газеты «Буряад үнэн»

ХИЛЭЭМЭНЭЙ СЭНГҮҮД

ЗАНДАА ҮЛЭХЭ

Жэжэ рознично наймаанда хилээмэ болон хилээмэ-бүүлхын зүйлүүдые гадарлангүй худалдаха гэжэ байгша оной августын 6-най захиралтаар үгтэхэн зүбшөөлые 1999 оной январин 1 хүртээр лунааха гэжэ республикын Правительство шийдээ. Хилээмэний сэнгүүдые дээшлүүлхэгүйн тула шимэ хэмжээн абтаа.

Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан

Таряа хуряалга - 98

УНАН ҮЕРЛЭЖЭ ЗОБООГООШЬЕ НАА...

Энэ жэлэй орёо бэрхэтэй уларилай тохёоддоон, уна үер болоон эрхэ байдалда дайрагдахан аймагуудай тоодо Кабанский аймаг ороно. Айхабтар үргэн хабтагар болоон Сэлэнгэ мүрэнэй адаг энэл аймагай газар дайдаар одоолшыс халбайгаа ха юм даа.

Тиймэһээ наяхан Кабанский аймагай хүдөө ажыхын управлениин начальник В.М.Коршуновтой уулзахадаа, байгаалин энэ бэрхэшээлыс эндэхи ажыхынууд хэр дабажа байна гэжэ һонирхоо һэм.

Юунэйшыс болоодо байгаалида, сагай уларилай мууда гомдохо бэшгэ. Тиймэһээ уна үер хаана ямар хохидол ушаруулааб гэжэ үшөө дахин тоолоодшыс яхааб. Харин нүгөө талаараа энэ жэлэй шийг нойтоор элбэг байхан зун ямар ашаг үрэ үгөөб гэжэ халта хэлэбэл, дээрэтэхэ аабдаа.

Байгша ондо аймаг соо таряалан, сабшалангай ургаса яһала һайн байба. Жэйһын, зарим газарайнгаа уһанда абтаашье наа, аймагай толонхи ажыхынууд сабшалангаа ургасын һайн байһан дээрһээ урда жэлэйхиһээ ехэ үбһэ абаа. Энэ жэлдэ аймаг соо 7181 тонно үбһэн абтахаар хараалагдаһан наа, үнэндөө 8882 тонно үбһэн, 33,5 мянган тонно силос дарагдаха наа, 34 мянган тонно нөөсэлэгдөө.

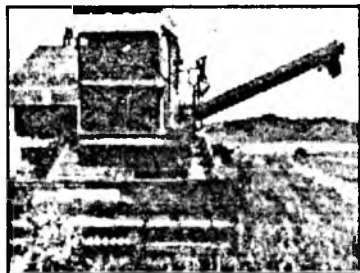
Илашяа таряанаймнай ургаса баясуулна. Мүнөө Байгалай ОПХ-да, Кабанский, Твороговой, Байгал-Хударын совхозуудта гектар бүриһөө 23-25 центнер таряан сохигдожо байна. Зарим газарта үрһэнэй участогуудһаа гектарай 30 гаран центнер шэниис сохигдохо, - гэжэ Виталий Михайлович хөөрэнэ.

Тийхэдэ кабанскийхид энэ жэлдэшыс эдихэ талха таряатай байха ха юм даа, -

гэхэдэрни иигэжэ хэлэнэ: - Аймагай ажыхынуудта бүхыдөө 18.867 гектарта орооһото ургамалнууд таригдаһан аад, тэрэнэй 3 мянга шахуу гектарынь үертэ абтажа халаа. Мүн зарим таряанай уһанда ороошыс наань, тэрэниис сохижо, малай эдихэ орооһо абахабди. Тийгэжэ бүхыдэнь 15,8 мянган гектарай таряа абаха болонобди. Дан үгүү

гаргангүй тоолоодо, тэндэһээ адагынь 22.368 тонно орооһон (гектарай 14,1 центнер) абтаха зэргэтэй. Нёдондо гектар бүриһөө 13,7 центнер таряан абтаһан юм.

Хараалһан ургасаяа абажа шадаа наа, ажыхынууднай эгээл эрхим шанартай 7270 тонно таряа эрхэ хабарай тарилгын үрһэнцэ хааха, үшөө 3894 тонно орооһо республикынгаа таряа талханай жасада оруулжа, корпорациһаа абаһан урьһаламжяа сум түлэхэ байна. Гадна адагынь 462 тонноһоо бага бэшэ таряа ондоо тээшэнэ

худалдаха, али болохо андалдаа хэхэ аргатай. Гадна 2571 тонно орооһон хүдэлһэн зоной ажалай түлөөндэ ошохо зэргэтэй. Тийгээдышье байхада саада тээшэ яһала горитой таряан үлэхэ ёһотой.

- Мүнөө ургаса хуряалгын үедэ ямар бэрхэшээлнүүд ушарнаб?

- Хүндэшыс наань, ажыхынууд гол түрөб өөһөдынгөө арга хургаар техникээс заһабарилаад, эндэ тэндэһээ али болохоор тоһо, түлишэ абажа, таряагаа хуряажа, хартаабхяа малтажа байна.

Юрэдөөл таряашаднай хайшаншыс гэжэ наань, хамаг хүсөөрөө ороддожо, ургасаяа саг соонь хуряажа абаха эрмэлзэлтэй хүдэлнэ, - гэжэ В.М.Коршунов хэлэнэ.

Мижит-Цырен НАМЖИЛОВ.

Увлечения

ЗА СЕМЬ «КОЛЕН» ПРОСТЕРЛИСЬ ЗНАНИЯ

Ветеран труда из окружного центра Лхасаран Самбуев занимается необычным и в то же время увлекательным делом. Он пишет родословную восьми ветвей агинских бурят, переселившихся в свое время из верховьев Ингоды, Хилка, Кижинги и Еравны. Путем терпеливого опроса старожиллов, используя различные письменные источники и предания, он сумел выявить происхождение многих своих земляков. Исследователь-любитель охватил период с XVII века и до наших дней. Это временной отрезок включает в себя время жизни более десяти поколений.

Автор труда уже успел издать в газете «Толон» родословные четырех ветвей: Хубдууд, Шарайд, Харгана, Сагаанууд. Сейчас работа продолжается.

За нужное занятие взялся ветеран. По правилам жития бурятского этноса, человек должен знать свою родословную на протяжении не менее семи «колен». В пределах этого между их представителями (смешение крови) категорически запрещен. Люди обязаны почитать родственные связи. Это издание жителями агинских степей воспринято с интересом.

Цырен ГОНГОРОВ.

Новости Северобайкальск БАМ СТАНОВИТСЯ ДЛИННЕЕ

Байкало-Амурская магистраль вместе с ответвлением на Якутию, названным для краткости АЯМом, пролегает по обширным северным территориям Иркутской области, нашей Бурятии, Читинской и Амурской областей, Хабаровского края на протяжении без малого 4000 километров. Но уже сейчас она, магистраль, пополняется еще одним ответвлением, ведущим к месту разработок богатейшего Чинейского месторождения титано-ванадиевой руды в Читинской области, где сейчас возводится крупнейшая горно-обогащительная фабрика. Острую нужду в титано-ванадиевой руде испытывают сталевары знаменитого Новокузнецкого металлургического комбината, а более всех в скорейшей доставке ее в Новокузнецк заинтересованы как раз железнодорожники из Министерства путей сообщения, поскольку она является важнейшим компонентом при изготовлении стальных нитей для будущих и ныне уже существующих магистралей. Ответвление к Чиню должно быть закончено строительством в четвертом квартале будущего года, а протяженность его составит 58 километров от ныне уже действующей станции Чара.

Строительство новой ветки полного профиля вместе со своими подрядчиками и субподрядчиками ведет ЗАО «Байкалтрансстрой» - правопреемник не так давно расформированного треста «Нижнеангарсктрансстрой», дислоцирующегося у нас в Северобайкальске. Как рассказал Григорий Ефимович Крейдель, технический директор ЗАО «Байкалтрансстрой», сегодня на строительстве ответвления протяженностью 350 километров из мехколони №132 (Северобайкальск), №170 (Усть-Илимск), №136 (Таксимо), а также рабочие из СУ-91 (Чара), СУ-92 (Тында), мостоотряда №52 (Северобайкальск) и строительномонтажного поезда №670 из Таксимо и водители автобазы нынешнего ЗАО. Сила, если учесть энергооборуженность многолетний опыт транспортных строителей, задействована более чем внушительная.

При желании могли бы отрядить еще большие силы, - говорит Григорий Ефимович. - Но, как обычно в нынешние времена плохо дело с финансированием, все решается пока на уровне взаимозачетов. Проектная документация выдана всего лишь на первые восемь километров. Нет полного технико-экономического обоснования, а утверждение его состоит в Министерстве путей сообщения только к концу сентября. Вот тогда во многом и прояснится ситуация по объемам работ, по стоимости строительства и его окончательным срокам...

Словом, так или иначе, а БАМ удлинится еще на 58 километров. Это уже в какой-то степени решает толику проблем по созданию рабочих мест и уменьшению безработицы в северном крае республики.

Сергей БУХАЕВ.

АМЕРИКЫН МЭРГЭЖЭЛТЭД - БУРЯД ОРОНДО

(Социальная албанай түлөөлэгшээ гүй дүршээлөө ангалдана)

Байгша оной сентябрийн 14-һөө 27 болотор Америкын Висконси болон Мичиганһаа Лотеранай социальная албанай бүдэг мэргэжэлтэд эржэ, республикын хүүгэдэй байшануудай, Улаан-Удэһи наһатайшуулай байшан-интернедай, социальная бусад албанай ажалшадтай хүдэлмэритэй тагилсажа байна.

Буряад Республикын зоние социальная талаар хамгаалгын министр С.Г.Ефимов түрүүтэй министерствын ажалшадтай, Улаан-Удэ хотын захиргаанай хүтэлбэрилэгшэдтэй американ айлшад уулзажа, түрүүшын дээрнүүдтэ «Малышок» гэгэн хүүгэдэй байшангай үхибүүдэй (Авиазавод), «Пресодоление» бүдэгэмэй, Загорский нарайалгын байшангай байдалаар һонирхоо.

Лотеранай социальная албанай президент, директор Роберт И. Дуи, вице-президент Елизабет Болт, координатор Кэрал Хакал, нийтэ программын хүтэлбэрилэгшэ Тэд Хакал, туһалагшад Ким Вестфал, Терри Эн Трикл гэгшэд энэ делегациин бүридэдэ Улаан-Удэ эржэ, Баргажанай аймагаар, Ивалгын аймагай Оронгын, Прибайкалийн ветерангай байшануудай ажал хүдэлмэритэй тагилсаба. Америкын үхибүүгүй зондо эхэ, эсэггүй, үншэн, үбшэн, тулюур хүүгэдыс дамжуулаха тухай асуудалнууд зүбхэгдэһэн байна.

«Социальная талаһаа тулюур байдалтай зондо, хүүгэдтэ энэ делегаци мүнөө зөөрөөр туһалха зорилготой эрһэн юм» гэжэ тус министерствын таһагыс даагша А.П.Мацукова онслоо һэн.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

АХЫН РЭС-ЫЕ АХАЛХА НОЁН БИИ ГҮ?

Үнгэрһэн зун амаралтада гарахада, түрэл Аха нотагтаа ошожо амарха, үбһэ тэжээл бэлдэгдэ хабараадаа золтой байгаа. Хүн бүхэн удаан саг соо тоонгооо эрьсүгэй байһанаа тиһшээ ошоодоо, хамаг юумээрнь һонирхохо, бодожо байһан һайн, муушыс хубилалтануудтань өөрын сэнхэтэ үгнэхэ, олон ороо асуудалнуудта харюу бээрхэ жоншотой агша түб даа. Биһыс баһа тиһэгдэһэн.

Мүнөө жэл нотагтамнай үбһэ ногоон яһала һайн ургаа, наһатайшуулай хөөрлэдөөгөөр, һүүдэй 10 жэлэй туршадэ нимэ һайн ургаса үгы байгаа. Хүн бүхэн эрмэлзэл оролдолго гаргажа, байгаалин байдлыс үнэн ногооо шахахадаа өхөөрхөөр үнэн ногооо хуряажа абахыс оролдоо юм аабдаа. Гэбэшыс, мүнөө сагай шонжэ хаа-хаанагүй адмирхуу дээрһээ, Ахаданше түлшгө тоһоолдолгын болон запас хэргэсэлүүдэй дутаадаха ушарнууд үзэгдөө. Бурхан хаража, бусад нотагуудта болоһон үершис тохёолдоогүй. Ахаархын яһала һайн үбһэ тэжээл бэлдэбэ гэжэ тобишоолоод, үбһэнгэй бага холбоотойшыс наа, тад ондоохон асуудал тухай олоһондоо мэдэс хэмши.

Аха гол зүбшажа түбхиншэн «Туяа» колхозон хэдэн малшад үбһэндөө байхадаа, августын 10-даар зайн галгүй орхиндошоо. Ушарын гэхэдэ, Богсоон тосхойтой тээ дээрэхи Шара-Тала гэжэ хээрэ газарай зайн галай 2 баһана унаад, нимэ байдал тогтоо бшуу. Тээ аймагай хүтэлбэрилэгшэд, илангаяа РЭС, энэ ушарыс хэрэгтэ тоонгүй үнгэршээ аргатай байба! Өөһөдоол зайн галтай байгаал наа, юрын малшадтай юу хэжэ, яажа амалдаржа байһанаар хэн һонирхоход наа! «Унаһан хоёр баһана бү баригты, ойронь бү дүтэлэгты, намар болотор зайн галгүй хуугты» гэжэ РЭС захираад, эбтэйгээр үбһэндөө гаршоо. Зайн галгүй үдэшһэн малшадтай аймагай түб ошожо, энэ асуудал шиндхэхэ сүлөөшыс (үбһэн түлэгдүндаа!) шухалань - арганыс хаанаһаа байха һэм. Тийгээдэ лэ

шэмээгүйхэн, дуу шууаа тагаһгүйгөөр, хэн-газаахи, хэн - гэртэхи пешэнгээ түлэжи, гүсгэһи сайгаа халааха, хэдэн модоной зайда оршодог колхозой түб хуурын ошожо (соларкын хоморто!), колсаркын шүдэ хурсадаха, бусадшыс хэрэгээ бүтээдэг байба.

Тэрэныс тэрэ. Харин эгээл гайхалтайнь гэхэдэ, сентябрийн эхээр (!) Ахын аймагай нотагай өөһөдын хүтэлбэрийн захиргаанай толгойлогшо Валерий Раднаевич Монголдовтой, аймагай хүдөө ажыхын управлениин начальник, республикын Арадай Хуралай депутат Доржо Доржиевич Наханцевтой уулзахадаа мийн тэрэ

«Тэрэныс тэрэ, тухай түрүүшынхөөр дуулаһади гэжэ гайхаба. Тээд эгээ эхээр гайхажа, таамаглажа үлэһэн хүниһыс би болоноб. Олон асуудалнууд толгойдо орожо үлэхэдэ энэ юм: Аймаг доторхи бандалаа хүндтэ даргаһарнай хүдээ мэдэнгүй гү? Али мэдэшыс наа, мэдэгүй хэбэр үзүүлэбэ гү? Тийгээ наа, ямар шалтагаанаар, юугээр үзүһэжэ тийгэрһэн болоноб? Зайн галай түдөө харюусалгатай РЭС хоёр баһана бодхоонгүй, үмсынгөө үбһэндэ ябашахадаа, ажалай журам бүдүүдэгээр эбдэһэн болоногүй гү, али өөһэдөө тийгэрээ бээ мэдэһэн, ахалуулаха ноёгүй болошоо гэшээ гү?! Эдэ мэтын асуудалнуудта хэн харюу үгэхэб?

...Үбһэ хуряалганшыс дүүрээбэ. Алтан намарай амисхаал Аха нотагта буугаад аягай гэгэһэн! Адам жэмсэй мүнөө жэл хоморшоншыс наа, манай нотагаархын голхорногүй, «үбһэ тэжээлэй эхэ» гэлсэхэ юм. Сентябрьин 12-то нотагтаа гаража, Улаан-Удэс мордоходо мийн, зайн гал үгы заңдаа һэн. Дэхэй дээрэхи, илангаяа орон доторнай бодожо байгаа һүүдэй шухала һонинуудыс хайрсаг-дуулгаха телевизорнуудшыс «амалдаа уна балгажархыһан» заңдаа һэн...

Баяр БАЛДАНОВ журналист.

директором школы Сергеем Николаевичем Березовским:

«... имеет отличную теоретическую подготовку, в совершенстве владеет методикой преподавания. Постоянный творческий поиск, стремление к таким формам и методам работы, которые обеспечивают наиболее полное раскрытие личности ученика - главное в работе Марии Бодоуловны. Каждый

порядка 3000 оленей, то уже к 1990 году осталось лишь два стада общим поголовьем около 200 животных. Эвенков пытались сделать механизаторами, строителями, железнодорожниками, не учитывая того, что для них «пароход - хорошо, самолет - хорошо, а олени лучше».

Если за годы строительства БАМа в Северобайкалье выросли новые поселки и город Северобайкальск с полным набором инфраструктуры, то в

Бодоуловну Бадмаеву единогласно избрали главой районной ассоциации. Считаю, что поступили очень правильно. Республиканскую же ассоциацию возглавлял в то время выходец из Курумканского района Петр Степанович Степанов.

- Главным руководством к действию стали, конечно же, положения президентского Указа, - рассказывает сейчас Мария Бодоуловна. - Кое-какие

«Синильга» при районном социально-педагогическом комплексе, целиком направленная на создание условий для детско-юношеского творчества, передачу духовных и материальных ценностей народа, выработку навыков и умений для действий в сфере т р а д и ц и о н н о й жизнедеятельности коренного населения. В Чильчигирской и Киндигирской средних школах ведется обучение эвенкийскому языку. К сожалению, учебники и пособия построены на диалекте эвенков Красноярского края, а это создает некоторые трудности в преподавании языка, но они вполне преодолимы. В той же Киндигирской средней школе учитель Виктор Алексеевич Ганюгин создал нечто вроде факультатива, ребята приобретают здесь знания и навыки в оленеводстве, егерской службе, охотничьем ремесле, осваивают тонкости народных ремесел, круглогодично, непосредственно в тайге и по берегам горных рек, действует так называемая экологическая тропа протяженностью около двух десятков километров. Ее смело можно назвать не тропой, а дорогой жизни.

Ежегодно проводится в районе праздники Севера, стал выходить литературно-художественный альманах «Великое кочевье», р е д а к т и р у е м ы й профессиональным писателем Александром Латкиным - эвенком из Тунгиро-Олекминского района Читинской области, специально переселившимся на место жительства в аборигенное село Старый Уоян. Здесь живут герои его будущих произведений.

- Что и говорить, проблем более чем достаточно, - признается Мария Бодоуловна. - Вы и сами видите, как идет и идет ко мне люди. Но и перспективы просматриваются, есть надежда и вера в будущее. Если б не они, овчинка и выделка б не стоила...

Да, я тому свидетель: люди к ней идут и идут. Со всеми чаяниями, бедами, просьбами, предложениями, заряжают Марию Бодоуловну деятельной энергией. Она проявляется во всем, подвигает на конструктивные действия, острое выступление на сессиях райсовета, со всевозможных других трибун, на съезде народов Бурятии. Благодаря именно ее настойчивости весной в Нижнеангарске состоялось выездное заседание депутатов Народного Хурала, целиком посвященное жизни и судьбе эвенков. Как раз оно побудило Народный Хурал принять Закон Республики Бурятия «О порядке дополнительных гарантий избирательных прав эвенкийского народа в Республике Бурятия». Теперь в законодательном органе Республики есть свой депутат от эвенкийского народа. Это еще одно из завоеваний ассоциации.

Где-то полтора месяца назад Мария Бодоуловна побывала в Автономном районе Внутренняя Монголия КНР, вывезла оттуда много впечатлений, идей и наработок по воплощению их в реальность. Ведь там состоялся международный симпозиум эвенков мира, было на что посмотреть и кого послушать. А сейчас Мария Бодоуловна Бадмаева перебирается с семьей на место жительства в Улан-Удэ после многих и многих лет жизни, отданных Северобайкалью. И я ее понимаю: из столицы легче попасть в Курумкан и уж тем более в Баунт, то есть в места компактного проживания ее народа. Президент Российской Федерации в Улан-Удэ в последнее время отчего-то ослабили свою деятельность.

Заметно оживилась работа центра культуры эвенков

Люди, двигающие жизнь

ЧЕЛОВЕК НЕ СО СТОРОНЫ

местах компактного проживания эвенков - ни одной школы, ни одного дошкольного и культурно-просветительного учреждения. Эвенки стали, по-существу, заложниками нагрянувшей «цивилизации», о благах, привнесенных в их жизнь, попросту страшно говорить.

Конечно, далее так продолжаться не могло. Росло недовольство, назревал социальный взрыв. И тут, как бы предупреждая события, наступили времена мнимой перестройки и отвлекающей демократизации общества, все-таки пробудившей национальное самосознание. Зашевелились и в верхах, оживил свою деятельность Госкомитет по делам коренных малочисленных народов Севера, а Президент России 22 апреля 1992 года издал специальный Указ «О неотложных мерах по защите проживания и хозяйственной деятельности малочисленных народов Севера», обязывающий власти на местах определить территории т р а д и ц и о н н о г о природопользования, которые являются неотъемлемым достоянием этих народов и без их согласия не подлежат отчуждению под промышленное или иное освоение, не связанное с традиционным хозяйствованием. Хоть и запоздал оный Указ, но уж лучше поздно, чем никогда.

В Баунте, Курумкане, Северобайкалье стали создаваться ассоциации, а на их основе - Ассоциация коренных малочисленных народов Республики Бурятия, в Улан-Удэ открылось п р е д с т а в и т е л ь с т в о ГоскомСевера России.

Первым председателем районной ассоциации в Северобайкалье была избрана А.Карпова. Ничего худого сказать о ней не хочу - человек она легкий на подъем, но... Потребовался деятель образованный, разбирающийся во многих сферах жизни, многосторонне подготовленный. И 8 марта 1995 года в Нижнеангарске состоялась очередная конференция, где Марию

ее урок - урок нравственного воспитания школьников...»

Да, именно урок нравственного воспитания. Для того, кто хоть как-то знаком с историей и судьбой эвенкийского народа, с нынешним состоянием дел в жизни малочисленной народности, ясно, о чем сейчас пойдет разговор...

Бог ты мой, аж сорок лет назад я был достаточно близко знаком с ныне, к сожалению, покойным эвенкийским поэтом Владимиром Лоргоктоевым, кое-что из его творчества даже переводил на русский язык. Тогда Володя жил в селе Холодное, возглавлял правление былого колхоза «Победа». Надо было слышать, с какой горячностью и горечью в голосе говорил он о бедах, постигших его народ, мягко говоря, в советское время.

- Первый удар нанесли ему революция и гражданская война, - констатировал Владимир. - Старики еще хорошо помнят, как свирепствовала здесь банда каппелевского полковника Дуганова... Может, и кощунственно так говорить, но второй, не менее страшный удар нанесла насильственная коллективизация, поголовное приобщение к так называемой цивилизации. Мы привыкли жить родовыми общинами, имели свои угодья с пастбищами, охотой, рыбалкой, подсобными промыслами, свой уклад жизни, культуру, традиции. А тут вдруг все общее, колхозное, всех под одну гребенку...

Владимир был всего-то на два года старше меня. Но думал и видел, как теперь вышло, глубже, шире, дальше. В сравнении с ним я в свои девятнадцать, хотя уже работал в «Молодежке», должно быть, все еще пребывал в пионерском лагере.

-Третий удар нанесли разведка и освоение полезных ископаемых, - продолжал он. - Не сыновьями, а пасынками чувствуем себя на родной земле. Сейчас заставляют завозить коров, заниматься молочным животноводством. Ахинея! Проектерство! Отрываем людей от всего того, чем они традиционно жили. Нутром чувствую, чую, что нанесут нам еще не один удар. Сливается народ, деградирует, подрывая свой и без того слабенький генофонд...

Запомним: сказано это было сорок лет назад. Как в воду глядел Владимир.

Четвертый удар по эвенкам наносился уже на моих глазах. И связан он со строительством знаменитой и ныне чуть ли не преданной анафеме Байкало-Амурской магистрали. Рубили тайгу, пробивали тоннели, губили пастбища, гнали и уничтожали зверье, «осваивали» рыбацкие угодья, буквально под нож пустили оленьи стада. Если к началу строительства БАМа в оленьих стадах северян насчитывалось

Когда у Акулины Вычелановой и Бодоула Мужутарова из курумканского улуса Ягдык пятым в семье ребенком родилась Машенька, известнейший в округе охотник принародно поклялся, что кровь принародно поклялся, что кровь из носа, а выведет маленькую в люди, даст ей высшее образование.

Бодоул слово свое сдержал. Девочка успешно закончила сначала местную начальную, потом Дыренскую семилетнюю, а затем и Курумканскую среднюю школы, радуя педагогов и родителей неумейной настойчивостью и целеустремленностью.

Вопроса о продолжении учебы после школы не возникло: только в Ленинград - на северное отделение пединститута имени Герцена, на факультет эвенкийского и русского языков и литературы. Студентами единственного в своем роде института были якуты и нивхи, ненцы и чукчи, долгане и нганасане, манси и кеты, камчадалы и селькупы.

Марии изначально крепко повезло: одним из ведущих специалистов на кафедре оказался земляк из Баргузина, известный языковед и фольклорист, доктор наук, автор редкой книги «Красный чум» Михаил Григорьевич Воскобойников, едва ли не каждое лето выезжавший с экспедициями на свою малую родину и беззаветно ее любивший. Участие в работе научного студенческого общества, посещение театров, музеев, всевозможных выставок, общение с друзьями заметно расширили кругозор, обогащали знаниями, приобщали к ценностям общечеловеческой культуры.

- С тех пор при первой же возможности еду в северную столицу, - с несколько грустной улыбкой рассказывает Мария Бодоуловна. - Сколько там, пережито, передумано, познано! Не колыбель, конечно, но... Корабль, может, а?

Через пять лет уже не символический, а вполне материальный пассажирский пароход «Комсомолец» доставил Марию в порт Нижнеангарск, где ей теперь предстояло жить и работать. Почти на самом берегу Байкала возвышалось над остальными многоэтажное здание средней школы. Как, интересно, встретят ее в коллективе педагогов, как примут учащиеся? В особенности - последние, поскольку выбор на Нижнеангарске Мария остановила отнюдь не случайно: здесь в сравнении с другими районами весомый контингент учащихся составляли как раз дети эвенков.

- Встретили не без сомнений, уж больно скованной, стеснительной показалась, - вспоминает сейчас тогдашний директор школы, а ныне директор замечательного школьного краеведческого музея Нина Кирсантьевна Киселева. - Мария же, как вскоре выяснилось, пришла всем ко двору. Освоилась, нашла общий язык с коллегами и учениками, потом и семьей обзавелась. Как педагог, как методист, как языковед поднималась, словно на дрожжах...

Приведу здесь выписку из официальной характеристики на Марию Бодоуловну, нынешним

Военному комиссариату Бурятии - 75 лет

ЧТОБ СЛУЖБУ СЧИТАЛИ ЗА ЧЕСТЬ

12-го сентября военному комиссариату Бурятии, созданному в соответствии с утвержденным в этот день 1923 года ВЦИК, положением «О государственном строительстве Бурят-Монгольской АССР», исполняется 75 лет.

История становления и развития военного комиссариата Бурятии неразрывно связана с историей наших Вооруженных сил, с защитой нашего Отечества.

К моменту образования Бурят-Монгольской АССР в Восточной Бурятии уже существовало три уездных военкомата (1 апреля 1923 года в стране было 86 губернских и 532 уездных военкомата): Верхнеудинский, Троицко-савский и Баргузинский.

И 12 сентября 1923 года Верхнеудинский военный комиссариат преобразовывается в Военный комиссариат Бурят-Монгольской АССР. Первым военным комиссаром республики был назначен Николай Константинович Донцуров - участник гражданской войны, член РКП(б) с марта 1921 года, бывший военный комиссар Верхнеудинского уездного ВК (январь 1922 - февраль 1923 гг.), затем Прибайкальского губернского ВК (февраль 1923 - сентябрь 1923гг.).

На военный комиссариат республики были возложены задачи: учет военнообязанных, проведение призывов, учет лошадей, повозок, упряжек, вневойсковая подготовка трудящихся.

По состоянию на 1 октября 1923 года в штате военного комиссариата БМАССР было 12 человек.

При военных комиссариатах и органах милиции создавались боевые отряды для ликвидации остатков белогвардейских, семеновских и кулацких бандгрупп. Частями особого

назначения (ЧОН) командовал начальник Политотдела ВК Павел Прокопьевич Кобелев-Донин.

Заместителем военного комиссара был Шмелев Александр Васильевич. Помощником военкома по военной подготовке трудящихся - Львов Лев Николаевич.

С переходом к смешанной кадровой и территориально-милицейской системе формирования и комплектования армии и, согласно принятому в 1925 году Закону об обязательной военной службе, одной из важных задач военкомата Бурятии стал призыв граждан на действительную военную службу, организация и проведение допризывной и вневойсковой подготовки.

Начиная с января 1924 года военный комиссариат республики приступил к проведению допризывной подготовки граждан 1903 года рождения.

В 1924 году в республике началось формирование национальной воинской части, подготовка национальных кадров командного состава.

18 декабря 1924 года заместитель председателя РВС СССР М.В.Фрунзе утвердил штат бурятской кавалерийской школы младшего состава, как самостоятельной учебно-строевой части при 5-й отдельной Кубанской кавалерийской бригаде, которой в ноябре 1925 года командовал К.К.Рокоссовский, а начальником политотдела был М.И.Кундо - будущий военный комиссар БМАССР (1927-1930гг.).

15 ноября 1925 года состоялся выпуск первых младших командиров - 50 курсантов из 75, набранных в январе, успешно выдержали экзамены.

В мае 1925 года Военный комиссариат переименовывается в Территориальное

Кипит работа уечно-приписная

управление, под началом которого в республике функционировали 8 аймачных военных комиссариатов.

В соответствии с волей трудящихся Бурят-Монгольской АССР, выраженной в решениях второго съезда Советов, 3 июля 1925 года Президиум ЦИК и СНК БМАССР приняли постановление № 70 «О призыве на добровольную военную службу граждан бурят-монгольской национальности» и в республике началась приписка бурят к призывным пунктам и допризывная подготовка граждан 1903 года рождения на созданных 8 сборных пунктах по 260-часовой программе с отрывом от производства. Всего по республике допризывников 1903 года рождения было учтено 1354 чел. К 1925 году пункт допризывной подготовки граждан имеет уже солидную материальную базу. Трудности

начального периода военной подготовки призывников во многом были преодолены. 1 августа 1925 года при Теруправлении состоялось совещание аймвоенкоматов, на котором было отмечено успешное проведение приписки бурятского населения республики, высказана большая озабоченность слабой общеобразовательной подготовкой призывников.

Первый призыв бурятской молодежи прошел дружно и с большим подъемом. Из общего числа подлежащих призыву на сборный пункт прибыло 96,5 процентов призывников, остальные к моменту призыва на территории республики не проживали. Сотрудники военных комиссариатов были пропагандистами военных знаний среди населения. В ноябре 1925 года при Теруправлении БМАССР был организован первый военно-научный кружок (ВНК), затем такие кружки создавались при аймачных (районных) ВК управления НКВД, объединяли они главным образом командиров запаса.

Призывники - буряты 1905 г.р. в основном направлялись в формируемый в 1925 году на базе буркавишколы - отдельный бурятский кавалерийский дивизион, который с момента формирования с 15 ноября 1927 года по апрель 1929 года находился на административно-строевом и политическом обеспечении Теруправления.

В 1927 году начальником Теруправления БМАССР был назначен Михаил Илларионович Кундо - начальник Политотдела 5-й отдельной Кубанской кавалерийской бригады. Он руководил работой военкомата

три года и в 1930 году, по ходатайству Совета Народных Комиссаров республики, был назначен командиром Бурятского кавалерийского полка, в 1934-1937 годах командовал Бурятской кавалерийской бригадой. В 1937 году по ложному обвинению в сотрудничестве с «троцкистами» был репрессирован и ...реабилитирован уже постерно.

Летом и осенью 1929 года Бурятский кавалерийский дивизион (командир - Леонид Александрович Бусыгин, комиссар - Павел Прокопьевич Кобелев-Донин) принял участие против китайских милитаристов в конфликте на КВЖД. Боевые действия Буркавдивизиона высоко оценило командование Забайкальской групп войск. За боевые операции на китайской границе дивизион был награжден Почетным революционным Красным Знаменем, а 556 воинов были представлены к правительственным наградам. 14 отважных бойцов и командиров дивизиона были награждены высшей наградой того времени - орденом Боевого Красного Знамени.

В 1930-1932 годах Буркавдивизион был лучшей кавалерийской частью округа. Летом 1931 года Нарком обороны К.Е.Ворошилов посетил лагерный сбор под Читой, где находился Буркавдивизион. Проверив состояние боевой готовности, нарком на параде частей заявил, что не стыдно бурятский кавалерийский дивизион показывать в Москве на Красной площади.

В связи с развертыванием территориального военного строительства в Бурятии,

Связь с районными военкоматами всегда надежна

военные комиссариаты занялись припиской переменного состава, организацией допризывной и вневойсковой подготовки, военным обучением переменного состава в межсборовой период.

Допризывная и вневойсковая подготовка в 1931-1938 г.г. проводилась в основном по наряду военных органов в организациях Осоавиахима. Военные комиссариаты обеспечивали учебные пункты и лагеря Осоавиахима оружием, боеприпасами, учебно-наглядными пособиями, принимали непосредственное участие в проведении занятий по боевой подготовке. Военкомы, как правило, возглавляли комиссии по приёму зачетов и экзаменов на военно-учебных пунктах. Первое обязательное военное обучение по линии Осоавиахима в Бурятии проводилось с 15 января 1933 года. За это время было обучено допризывников - 619 человек, вневойсковиков, пулеметчиков - 180 человек. Вневойсковая подготовка проводилась в трех аймаках: Селенгинском, Аларском, Баргузинском.

С конца 1934 года началась военно-морская подготовка. Военно-морской учебный пункт (ВМУП), созданный при Селенгинском речном пароходстве в 1935 году, выполнил задание по подготовке допризывников-моряков на 300 процентов, подготовил кандидатов для поступления в военно-морские училища 35 человек.

В 1939 году впервые призывалось пополнение из отдаленных улусов республики (Баунтовского, Тункинского аймаков). 55 процентов от числа направленных в части имели оборонные значки.

Число годных к службе в РККА составляло 92,8 процентов. К призыву было обучено грамоте 324 неграмотных и 781 малограмотных призывника. Из 810 больных к призыву было вылечено 740 человек.

К призыву 2765 человек прошли допризывную подготовку, 3443 сдали нормы на значок: ВС (Ворошиловский

стрелок) - 1266 чел., ГТО (готов к труду и обороне) 778 чел., ГСО (готов к санитарной обороне) - 890 чел., ПВХО (противовоздушной и химической обороне) - 1475 чел. Обучено: парашютистов - 18 чел., летчиков - 16 чел.

За период с 1934 по 1937 г.г. было подготовлено более 7 тысяч значистов «Ворошиловский стрелок» I степени. Улан-Удэнский аэроклуб подготовил более 250 летчиков запаса, некоторые поступили в военно-лётные школы, большое внимание уделялось подготовке парашютистов и авиационных техников. Воспитанники аэроклуба Петр Тимофеевич Харитонов и Василий Павлович Михалёв отличились в боях против немецко-фашистских захватчиков и стали Героями Советского Союза.

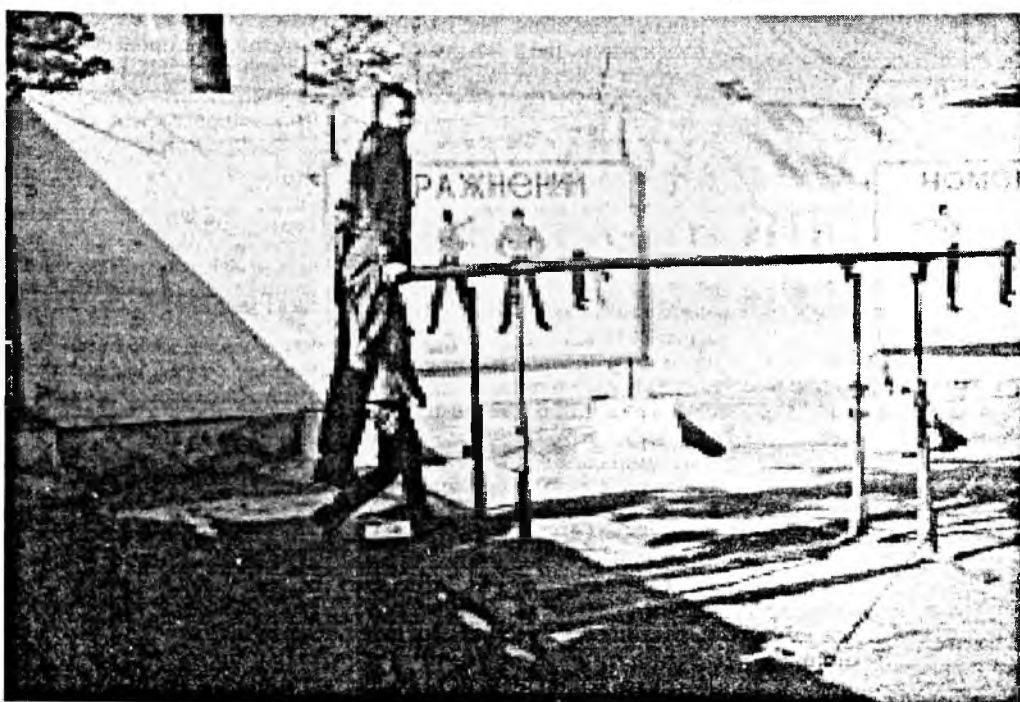
В связи с острой нехваткой среднего командного состава при Бурятской кавалерийской бригаде в 1937 году были организованы курсы младших лейтенантов, первый выпуск которых состоялся в феврале 1938 года.

В 1940 году в г.Улан-Удэ работало 244 оборонных кружка, в том числе по подготовке пулемётчиков - 18, гранатомётчиков - 8, связистов - 16, топографов - 11. Организации Осоавиахима работали в каждом районе республики.

В период событий на Халхин-Голе из Бурятии на военную службу было призвано дополнительно более 15 тысяч человек, многие из которых приняли участие в боях против японских захватчиков в Монголии (11.05- 16.09 1939гг.)

В начале 1940 года Военные комиссариаты Бурятии сформировали из добровольцев 60-й - отдельный легкокольный батальон, который участвовал в боях на Карельском перешейке. Командиру батальона капитану Дьяконову Анатолию Александровичу в марте 1940 года за отличие в боях за остров Туппурунсари (о.Вихревой в Выборгском заливе) присвоено звание Героя Советского Союза.

Боец 12-го кавалерийского полка Гармажап Аюрович

Физическая закалка в армии необходима

Гармаев за героизм, проявленный в боях с белофиннами, первым из бурят стал Героем Советского Союза.

Бывший начальник штаба полка Буркавбригады Балдынов Илья Васильевич в годы Великой Отечественной войны командовал стрелковой дивизией и первым из бурят стал генералом Советской Армии. Из командного состава бригады вышли крупные военачальники - генералы Советской Армии И.Ф.Лебедеко, М.Д.Ягодин, В.П.Панин, К.Е.Сеськин, И.Ф.Львов. Бывший начальник политотдела военного комиссариата БМАССР, впоследствии командир Буркавдивизиона П.П.Кобелев-Донин в течение 15 лет руководил Центральным Советом «Осоавиахима СССР», вышел в отставку генерал-майором.

По итогам призыва 1940 года военный комиссариат БМАССР занял первое место в Забайкальском военном округе. В приказе народного комиссара Обороны от 1 февраля 1941 года среди трудовых военных комиссариатов СССР отмечались военный комиссариат БМАССР и Улан-Удэнский городской ВК.

Великая Отечественная война выдвинула перед военными комиссариатами совершенно

новые задачи. Величайшим испытанием на дееспособность стало проведение мобилизации.

120 тысяч своих сыновей и дочерей отправила на фронты Великой Отечественной войны Бурят-Монгольская АССР.

В конце 1941 года в Улан-Удэ было сформировано воинское соединение, получившее наименование 97-ая стрелковая дивизия, костяк которой составили уроженцы Бурятии. Командиром дивизии был назначен полковник А.А.Щенников. В феврале 1942 года дивизия была отправлена на Западный фронт, где вошла в состав 16-ой армии, которой командовал генерал-лейтенант К.К.Рокоссовский. Дивизия участвовала во многих крупных сражениях Великой Отечественной войны: в Курской битве, в освобождении Белоруссии, Литвы, была врага в Восточной Пруссии. 10 апреля 1943 года дивизия была переименована в 83-ю гвардейскую.

Более 40 тысяч воинов Бурятии пали смертью храбрых на фронтах Великой Отечественной, 6,5 тысяч вернулись инвалидами. За ратные подвиги в борьбе с немецко-фашистскими захватчиками тысячи и тысячи наших земляков награждены орденами и медалями.

43 наиболее отличившимся воинам присвоено звание Героя Советского Союза. Грудь 11 человек украсили знаки солдатской доблести - Ордена Славы трех степеней.

Двум, к сожалению, ныне ушедшим из жизни - Г.Гусякову и С.Вацдышеву за подвиги в годы Великой Отечественной войны в постперестроечный период было присвоено звание «Героя России».

Послевоенная деятельность военных комиссариатов Бурятии характеризуется огромной работой по своевременному приёму на воинский учет демобилизованных (шесть очередями) из армии и флота, их трудовому и бытовому устройству, военному обучению молодёжи по программе допризывной подготовки, припиской и призыву граждан,

достигших призывного возраста, совершенствованием мобилизационной готовности.

С 1938 года по 1939 г.г. и с 1948 года военный комиссариат республики возглавлял Алексей Карпович Рязанцев, его сменил Александр Васильевич Смуров (1948-1952г.г.) Почти 19 лет с 1952 по 1971 г.г. руководил работой республиканского военкомата Фёдор Тогочеевич Будажаб, 10 лет (с 1971 по 1981) Дугаржаб Джалсанович Гончиков, четыре года (с 1981 по 1985г.г.) Вадим Иванович Кузнецов, и вот уже тринадцатый год с февраля 1986 года Владимир Иванович Корпусов, генерал-майор.

Созданная в настоящее время система военных комиссариатов позволяет централизованно и оперативно решить возложенные на них задачи, и прежде всего, по обеспечению своевременного мобилизационного развертывания Вооружённых сил и других войск.

Свой юбилей коллектив лучшего в ЗабВО военного комиссариата Бурятии встречает достойно. Она традиционно занимает первое место в округе по итогам призывов и другим показателям, характеризующим службу военных комиссариатов.

В числе передовых Советский и Железнодорожный военкоматы города Улан-Удэ, которые возглавляют полковники Владимир Григорьевич Ратушный и Игорь Дмитриевич Шулунов, Тарбагатайский (подполковник Эдуард Мейер), Хориинский (подполковник Олег Урбаев), Иволгинский (подполковник Николай Ращупкин) районные военные комиссариаты.

Ответственные задачи, стоящие перед коллективами этих и других военных комиссариатов Бурятии успешно решаются благодаря высокой работоспособности, трудолюбию военнослужащих и служивших военкомов.

С праздником Вас, здоровья Вам, добра и многолетия!

Тимур ЛАМБАЕВ.

ЦЕНЫ НА «ЖИГУЛИ» ПОНЕСЛИСЬ ВСКАЧЬ

Совет директоров АО «АвтоВАЗ» принял решение об увеличении в среднем на 30 процентов по сравнению с «докризисным» уровнем цен на автомобили. Это значит, что самая дешевая модель - «пятерка» будет стоить 49 тысяч рублей, а самая дорогая - «десятка» 90 тысяч рублей. Тольяттинцы подняли цены, ориентируясь на инфляцию и падение курса рубля. Однако по сравнению с «докризисным» уровнем в долларовой исчислении автомобили ВАЗа подешевели. И некоторое время в долларах будут дешевле и дальше. Руководство «АвтоВАЗа» жестко привязывает цены на продукцию завода к ситуации на валютном рынке.

Повышение цен объективно вызвано тем, что в «Жигулях» около 20 процентов импортных комплектующих. Пока они есть на складе, завод может оставаться спокойным, но как только резервы подходят к концу и предстоят новые закупки за рубежом, тольяттинцы вынуждены повышать цены, чтобы не работать в убыток. Фактически это второе увеличение цен за

последние две недели. В первые дни финансового кризиса покупатели разобрали около 40 тысяч скопившихся на складах машин, что позволило Владимиру Каданникову назвать случившееся «подарком судьбы». Затем в начале сентября, не изменяя отпускных цен, «АвтоВАЗ» уменьшил максимальный

размер предоставляемых оптовикам скидок с 25 до 18 процентов. И машины незаметно подорожали в первый раз. Теперь же повышение цен ударит непосредственно по рядовым потребителям.

В планах завода в Тольятти стоит максимальное снижение импортных материалов и деталей. Идет напряженный поиск поставщиков аналогичной продукции в России. Но можно быть уверенным, что нынешнее подорожание продукции «АвтоВАЗа» не последнее. Рост цен на 30 процентов ненадолго страхует завод от нынешних темпов курса доллара и инфляции. Если сегодняшняя динамика на рынке сохранится, то пересмотр расценок неизбежен через 3-4 недели.

В то же время тольяттинцы не намерены менять ритм сборки и собираются выполнить сентябрьский план выпуска. За 8 месяцев за ворота «АвтоВАЗа» выехало 417 тысяч автомобилей, всего же в этом году эта цифра

должна составить 620 тысяч. Однако финансовый кризис, рост инфляции и падение рубля ставят под угрозу реализацию совместных проектов с компанией «Дженерал моторс» по налаживанию выпуска автомобилей «Опель Астра». Резко дорожает и новый двигатель, который оснащается импортной системой впрыска. Падение платежеспособного спроса населения выбивает почву из-под ног у более современных, более совершенных, но как следствие и более дорогих автомобилей.

Финансовый кризис заставляет повышать цены и других производителей малолитражек. Цены на автомобили «Москвич» за сентябрь выросли приблизительно на 50 процентов. «Москвич» в большей мере зависит от курса доллара, так как количество импортных комплектующих в моделях «Святогор» достигает 40 процентов. Эта модель с двигателем «Рено» обходится покупателям в 90 тысяч рублей против 57 тысяч до кризиса.

Сергей МИТИН.
(Из газеты «Известия».)

Капелдоскоп НЕ ЕШЬТЕ ПРО ЗАПАС!

Глава администрации Липецкой области Олег Королев заявил, что у населения не должно быть никакой паники по поводу дефицита продуктов питания. В полном объеме заготовлено продовольственное зерно, сливочное масло. Предприятия переработки значительно увеличили выпуск продуктов питания: есть свои крупы и макароны, молочные продукты. Во всех районах началась уборка сахарной свеклы, урожай которой выше прошлогоднего, к переработке готовы все 6 сахарных заводов. Урожай подсолнечника закупается для собственных нужд. Липчане не только себя обеспечат, но помогут и другим регионам страны. Липецк.

ПОРА ПОМЕЧАТЬ И О МАРСЕ?

Первый человек ступит на Марс в 2015 году. И хотя конкретного проекта такого полета пока нет, эту дату считают реальной ученые России, США и Европы, собравшиеся вчера в Москве на конференцию по научным проблемам освоения «красной планеты». По мнению экспертов, до 2005 года следует послать к Марсу несколько автоматических исследовательских станций, а в 2012 году реально провести «генеральную репетицию» первого пилотируемого полета, отправив к Марсу точную копию корабля, но без экипажа.

РИНГ НА ШОССЕ.

Экс-чемпион мира по боксу Майк Тайсон, лишенный права на выступления на ринге, решил «дать бой» водителям на шоссе, где он попал в дорожно-транспортное происшествие. Автомобиль, за рулем которого находилась супруга Тайсона Моника Тернер, столкнулся с двумя другими машинами. Хотя, по сообщениям, это происшествие серьезным назвать было нельзя, «железный Майк» вышел из своего роскошного «мерседеса» с откидным верхом с видимым намерением как следует проучить тех, кто доставил ему хлопоты. Как отметил представитель местной полиции, лишь жена и личные охранники, следовавшие за Тайсоном в другом автомобиле, помешали проведению серии глубоких покаутов на дорожном полотне. («Голос России».)

ШАМПАНСКОЕ ВЫДЕРЖКОЙ В 85 ЛЕТ

24 бутылки шампанского, извлеченные из трюма затонувшего судна, будут проданы на следующей неделе на аукционе «Кристи» в Лондоне. Корабль, отправленный российским императорским войском, расположенным в Финляндии, затонул 85 лет назад. Низкая температура и высокое давление воды оказались идеальными условиями для сохранения шампанского.

Стоимость всего груза оценивается в 300 миллионов финских марок, или в 55 миллионов долларов США. (Радио Финляндия).

«ДРУГ РЮ» ПРИЕХАЛ В МОСКВУ НАПОМНИТЬ О ЮЖНЫХ КУРИЛАХ

Бывший премьер, а ныне внешнеполитический советник главы японского правительства Рютаро Хасимото, похоже, станет первым в высокопоставленными иностранцем, который встретится с президентом Ельциным после разрешения правительства кризиса в России. «Друг Рю», как его называет Борис Николаевич, прибыл в Москву 16 сентября рейсом «Аэрофлота» и намерен без особых свидетелей обстоятельно поговорить со своим старым приятелем.

Этой встрече, как сообщали осведомленные источники в Токио, повышенное внимание уделяют не только в Японии, но и на Западе. Американцы, в частности, уже попытались договориться о прямом доступе к информации Хасимото.

Экс-премьер хочет лично убедиться в том, что Москва в суматохе из-за обвала рубля, повсеместной скупки гречки и смены Правительства не забыла о своем клятвенном обещании приложить все силы к решению спора о Южных Курилах и заключению мирного договора с Японией к 2000 году.

Для Хасимото в какой-то мере это стало вопросом личной политической чести. Дело в том, что именно он на посту премьер-министра благословил усилия части японских дипломатов и

парламентариев, призывавших к решительному сближению с Россией и отказу от позиции «верните наши северные территории - а потом будем с вами разговаривать по другим вопросам».

По личной инициативе Хасимото состоялась его первая неформальная встреча с Ельциным под Красноярском в ноябре 1997 года, которая потом получила продолжение в минувшем апреле на японском курорте Кавана. Два лидера выработали план активизации экономических связей, одобрили начало реальных обменов в военной области. Договоренность «приложить все силы» к заключению мирного договора к 2000 году Хасимото подкрепил и конкретной идеей: во время встречи в Каване он изложил Ельцину свой план решения спора о Южных Курилах. Официально его держат в тайне, однако, пресса уверяет, что Токио предложил Москве признать суверенитет Японии на островах, а реальную их передачу отложить на будущее. Впрочем, осведомленные источники упорно твердят, что в деталях «план Хасимото» выглядит куда привлекательнее для России, чем в пересказе японских газет.

Этим летом «друг Рю» был вынужден уйти в отставку после неудачи правящей Либерально-демократической партии на

выборах, однако, заявил, что намерен и впредь активно работать над сближением с Россией. В этом его поддерживал и новый японский премьер Кэйдзо Обути, который официально провозгласил улучшение отношений с Москвой главной задачей своей дипломатии.

Однако, последние события в России ввергли Токио в смутные: вся стратегия подписания мирного договора, казалось, рушится на глазах. Дело в том, что ее стержнем было установление особых доверительных отношений между японским премьером и Борисом Ельциным - только он один, как считали наши дальневосточные соседи, был в состоянии принять политическое решение по Южным Курилам и мирному договору. Только российский президент мог в случае чего и прикрикнуть на Госдуму, где малейшие намеки на компромисс по островам вызывают стойкую аллергию.

Однако, неудача с назначением Виктора Черномырдина и процесс формирования правительства Примакова, по мнению многочисленных источников в МИД Японии, наглядно показали: позиции Ельцина ослабли и стучать кулаком на оппонентов, похоже, он не сможет. Поэтому в Токио все

Рютаро Хасимото

меньше верят в то, что Борис Николаевич пойдет в себе силы начать реальный торг по условиям мирного договора, поскольку его администрации сейчас явно не до Южных Курил.

Удручает японцев и исчезновение в буре нынешних перестановок практически всех высших чиновников, которые занимались отношениями с их страной. Снят Борис Немцов, возглавлявший российскую часть двусторонней межправительственной комиссии, а его преемник не назначен. Ушел в отставку Сергей Ястржембский - спутник и советчик Ельцина во время неформальных переговоров с «Другом Рю». Кстати, как считают в Токио, именно эти два человека и посоветовали Борису Николаевичу согласиться на обязательство «приложить все силы» к заключению мирного договора к 2000 году. Как относятся к

этой договоренности новые люди в Правительстве и Кремле, пока никто не знает. Остается, правда, Евгений Примаков, но в его глазах Южные Курилы могут сейчас тоже потерять свою актуальность на фоне болезней отечественной банковской системы, невыплаченной зарплаты.

К тому же и в самой Японии интерес к форсированному сближению с Россией в последние недели как-то поубавился. Дело даже не в тех 400 миллионах долларов, которые местные инвестиционные банки потеряли на ГКО. Дело в расширяющемся убеждении, что с Россией пока лучше вообще не иметь дела - ни в политике, ни в экономике.

Короче говоря, на этом фоне миссия Хасимото приобретает особое значение: экс-премьер волей-неволей подтвердит или поколеблет опасения, существующие сейчас по поводу ситуации в Москве как в Японии, так и на Западе. Что же касается реальных переговоров о Южных Курилах, то до них, похоже, на сей раз дело не дойдет. По японским данным, Ельцину пока даже не представлен вариант ответа на предложение Хасимото по островам, которые заготовлены в недрах российского МИДа.

Василий ГОЛОВИН.
Токио.
(Из газеты «Известия».)

(Эхнийн июлин 16-най, 23-най, 30-най, августын 13-най, 20-ной, 27-ной дугаарнуудта).

Мүнөө байгаааа гэршни Шини ордон гэшэл. Мэдэл шадалшни шини бэшэ юм гү? Мэдэнэл бэээ гэжэ нилээн ябабаб Мэдэхэ юумэ байхагүйл. Энээниие бултыень хэн асарбаб? Эрдэнийн хүсөөр бүтэбэ, Муу эрэл хадашни Эзэлүүдгүй дабтан хэлэнэб, Одоо түргэн мэдээрэй Номуунай хаандаа ошоод хэлээрэй. Нуугаад сайгаа уугыш Хүнэй гэртэ байна бэшэлши, Шинил гэр гэшэл Гэргэншни, намганшни бил байналби, Үгэл хэлэн болибо. Хүбүүн нуугаад бодожо эхилбэ. Нуужа байгааа, ажаглажа, харажал байхадань, үгы гэхэ юумэ үгы, наһанан лэ юумэ-ниинь хуу байна, эшэнэдэ арай гэжэ сайгаа нуугаад гараба. Гарамсаараа Номуунай хаан хадамайдаа ошоожо оробо. Нүгэдэжэ нуугаад тэрэ хэлбэ: - Аба хадамни дуулыт! Энэ бууһан айлшни Айлшан бэшэл, Хормуста тэнгэрийн басаган лэ,

Эрдэнеэр бүтэһэн додон лэ, Тэрэниие хэлэжэ байналби. Зүб үгөөрөө зүбшээ, найн үгөөрөө һаная, Муухай наһаа бү саная, Минни асарһан намган лэ, Үгэл хэлэн болибоб. Номуунай хаан залгуулба: Зүб гэжэ зүбшэбэ. Буруу үгэ үгыб, Үгэл хэлэн болибоб. Тиигээд Номуунай хаан хадамаа сай баригты гэжэ шэнэ гэртээ уриба, дуудажэ асарба. Хаан тулгуураа тулаһан шэнэ гэртэ оробо. Үбгэн хаан боһогыень алхаад, галбаад баряад унашаба. Хүригэн хүбүүн хадамаа үргэжэ бодхоод, баруун тээгээ хэдэг дабхар олбог дээрэ нуулгажа байна.

Нууһан хойноо хадам абань ажаглажа харахадань, зүүн тээгээ нодэ халтирмаар найхан эхэнэр зогсожо байна. Номуунай хаан хэлэһиньшье юумэ байхагүй. Эдэггүй амтатай эдэгээр хүндэлүүлжэ, уугаагүй ундаар ундауулагдаба. Эдэгээ эдэг, ундааа уугаад газашаа гараба. Газар гараад, гэртээ ошобо. Гэртээ ошоод, үбгэн наһан болоһон хаан амаржа хэбтэнэ, шэнэ түрэ найрай зүбшөөл үгэнэ.

Хүлээрнь Бодхон Харалдай гэшэ эрэн табан хаан хаалуудые уриба, эрэн табан абхайнарые баһа урилсаба. Нуураар хэмжэжэ архи хуряба, уулаар хэмжэжэ мяха болгуулба. Хаан хаалууд абхайнартаа баран сугларжа ербэ. Ехэ эргиндэ (айлшадай сугларһан газарта) найр наадан болобо даа. Хаан хаалууд хүндэлүүлжэ, улаан зээрдэ шарайтай боложо байха үсдэнэ, Номуунай хаан гэшэ үгэ хэлэжэ эхилбэ: Дэхэмэрхээнийн хэнхүүдэй. - Сугларһан хаан хаалууд дуулагты! Үбгэн наһан болобоб. Хаан шэрээгээ өөрһөө даруулхам,

Бодхон Харалдай хүригэнэе нуулганам, Зүб үгөөр зүбшөөгты, Ёһотой үтээ хэлэсэгты. Зүб гэбэл дохигты. Булта бүтэн дохибо. Шара талые эзэлһэн Тэрэниие даһан Харалдай Хан Хормустын орон ябажа ербэ.

арбан табан толгойтой ахай мангад (мангадхай) эринэ, намда тэрээнтэй алалдаха шадал байхагүй. Алтан алаг мориндоо мордоод лэ, зүүн урда зүг тээшэ гүйлгэжэ мэдэбэ. Тиигэжэ ахынгаа хэлэжэ байхые тэнэг Дунгяадай дүүнь бултыень дуулаһан байгаа. Тээ байд гээд орожо ерээд үгэ хэлэжэ байна:

байхадань толгойнуудыень сабшаһамни гол толгойнь үлэһэн байжа, боһон харайгаад толгойнуудаа суглуулаад, хормойлоод мордоод ошобол... Нүгөөдэр ерээд эндэ хүлээгээрэй, эльгышни эдихэб гэнэл, нүгөөдэр ошоһомни, - гэбэ. Бэригэн залгуулба: - Дэмэй бү ярилши (дуугаралши),

Хаб заһанан залгуулба: - Хүбүүн, хүбүүн дуулыш! Одоол мүнөө ерээ наань, Шадал мэдэн сохёорой, Хара далайда орогторынь Сохихоол бодоорой! Би шамда туһа хүргэжэб. Ши намайе уһандам оруулжа туһалһанши Хээзэшье мартахагүйлби, Үгэл хэлэн болиһууб, - гээд лэ

Зогсобой. Хүбүүн ошоод тэрэ газартаа хүлээжэ байна. Ахай мангад (мангадхай) миин архайлгаад орожол ербэ даа.

- хаа, хаа, хаа! Хүбүүн хүлээжэ байна ажаггүй. Халуун эльгышни эдихэм. Гуйбан модо, дайбан модо абаад ербэ. Би гал түлээд хүлээжэ байхаб, - гэнэ.

Хүбүүн хадын саана хүртээрэ гүйбэ. Гүйжэ ошоод, нилээн удаан модон дотор нуужа хүлээнэ. Нэмээхэн гүйжэ ерээд харахадань, ахай мангад хурхиржа байна. Гүйжэ ерэхэ муртөө мунсыень абаад, найн далайжа далайжа, сохинол абаба, толгойнуудынь далай тээшэ мухарибаа. Ахай мангад эрбелдэжэ ерээд лэ хурхиржал байна. Арбан табан толгойнуудыень бултыень хаб заһанан үмхэжэрхибэ, хүбүүн тэндэһээ тэрбедээ гүйбэ.

Гэр тээшэ гүйхэ хоорондоо хойшоо харан гүйхэдэнэ, тэрэн үхэжэ һүүлдшынгээ тэршэлээндэ оронхой. Гэртээ амитай амигүй гүйжэ хүрэхэ ербэ. Ороһон бээрээ бэригэндээ тэрэ үгэ хэлэбэ:

- Абай эгшэ дуулыт! Арбан табан толгойтойгоо Алаад ербэ гэшэлби. Ахаймни буха арһан хөөргэ үгыт

Бушуу түргэн һөөргөө ошоһомни.

Бэригэн залгуулба: - Ахаймни айгаа һэн лэ Алаха үгыб гэжэ хэлээ хэмнай...

Али тиигээд юу гэхэби. Алтан алаг мориёо дүү хүбүүмнай бариши! Абаад бушуу ерши! Үтэр түргэн асарба, Эмээлээ зохёожо тохобо. Унаад ябаад ошобо.

Тэнэг Дунгяадай гүйлсэбэ. Үнөөхи амитаншни хаана һэн бэ?

Эгээл эндэл һэн лэ. Үндэр толгой өөдэ морёо залаба,

Тэнэг Дунгяадай үлэбэ. Эгшынь харахада, шара соохор байбал,

Уулын шэнээн унасан модотой адли лэ Үтэр морёо залан һөөргөө ябаба.

Тэнэг Дундьяадай уни тэхэриһэн, Гэртээ эгшын хүрэхэ эрэхэдэ,

Уураг улаан сайгаа шанажа байбал, Үлэ хоолойень сайлахыень үгэжэ

Эгшэнь дүүгээ хүндэлэн Үгэл хэлэн болибо. - Зээ, эгшэ, ахаймни бухын арһан хөөргыень үгыт! Би ошожо, муухай амитание алаһан хадаа ошожо шатажа, галдажа ерэхэм. Шара соохор мориень олзолон абахамни, - гэнэ.

Буруу хаража уйлажа, зүб хаража энэжэ, эгшэнь бухын арһан хөөргыень үгэбэ. Тэнэг Дунгяадай хөөргыень үргэлөөд ябаба. Хоёр хоног адаба, арай гэжэ галдаба, шара соохор мориень олзолон абаад ербэ. Тэрэ асарһан морёошье, адуугаашье харюулаа.

Нэгтэ үлөөгүүр байтараа Дунгяадай эгшэһээ нурана: - Намда унаха мори байха гү? - гэнэ.

Д.ДАМДИНОВ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор.

ОНОНОЙ ХАМНИГАДАЙ УЛЬГЭРНҮҮД

Эрэн табан абхайнар дуулагты! Бодхон Харалдай эзэн ябахадаа, Хормустын ехэ үхиние (басагы) Тэрэниие хатан болгон асараа. Минни басага баһа абаһан, Хоёр хүүгэдэй найр наадан хэжэ байнабди. Хуу хуу дуулагты! Зүб үгэ хэлэсэгты, Зүб гэбэл дохигты. Булта бүтэбэ дохибо, - Үгэл хэлэн болибо. Бодхон Харалдай залгуулба:

- Хаан нэрэ үгы һэнби, Номуунай хаанай орондо хуубалтайб, Шара талые эзэлбэлтэйб. Сугларһан хаан хаалууд дуулагты!

Зүб үгэ хэлэсэгты, найхан наһаа һанатгы, Зүб гэбэл дохигты. Булта бүтэн бүгдөөрөө, булта хамта дохибо. - Гараһаар гарбал үгыб, Түрһөөр түрэл үгыб, Заха далай нютагтайб, Үншэн үрөөһэн һэнби, Чинааа тэжээгээ һэн, Хүнэй нэрэтэй болболтойб. Хаанай хатан болоһуулби, Эзэнэй эрхим болоһуулби, Хаан хаалууд дуулагты! Хада гэртээ хариха, орон гэртээ ошохо,

Хуу хуу дуулагты, Хубилгаанта бзетэнгүүд Үрээл табин морилогты! Булта хаалуудта зорюулжа үгэ хэлэбэ:

- Найрлаһан газартатнай Набша сээг дэлгэрэг лэ, Хүрэлһэн газартатнай Хүхэл ногоон дэлгэрэг лэ. Гарахадаа ганзагатайгаар, Ороходоо олзотойгоор Амар мэндэ ябахые Үрээл табин мордобаа, Хадан гэртээ харибаа. Модон гэртээ морилбаа. Олон хаалууд ошобо, Амсан найхан жаргаба, Үгэл хэлэн болибо. Дэхэмэрхээнийн хэнхүүдэй. Жаргаба, дүүрбэл даа, - гэбэл.

АЛТАНАЙ ЭЗЭН Алтан Хангай нютагтай, Алтан алаг моритой Алтаанай эзэн гэжэ байбалтай. Алталунгаа хатантай Тэрэниинь ганса бүдүүн хүригшэ гүүтэй (ондоо зүһэниинь), Тэнэг Дунгяадай дүүтэй, Буруунай арһан дэгэлтэй. Тэрэ нэгтэ байжа байтараа Алтаанай эзэн гэшэ Аян хэжэ айлда айлшаар ошоһолтой, Хэдэн саг болоод һөөргөө орожо ерэнэ ха. Нүрхэй айһан янза гэртээ орожо ерээд, Үтэр түргөөр сай уугаад лэ, Мориндоо мордоод лэ тэрбелбаа... - Шамайе алаад, Алталунгаа хатанарһанни олзо хэхэм, - гэжэ

Дэгдээхэй дэгдүүхэй. Дэхэмэрхээнийн хэнхүүдэй. - Бэригэн эгшэ дуулыш даа! Ахаймни юундэ тэрбедэбэб? Арбан табан толгойтой Ахай мангад (мангадхай) гэжэ юу гэшэбэ? Тэрэниие би үзэхэ һэмби. Бэригэн эгшэ залгуулба: - Өбөй ши бү хиирэ! Шам шэнги тэнэг хүн үгы Үзэнэб гэжэ бү һанаарай, Адуугаа хараад байгаарай. Болил гэжэ хэлэнэб, Гэбэл даа эгшэнь.

Тэнэг Дунгяарай яхань гэшэб, үлөөгүүр бодомсоороо гүйбэ. Хара далайн захада хүртээр ошоод, захаарнь өөдөө харгыгаар ябаба. Ябаһаар байтарнь, нэгэ уула боллолотой, харгыгаарнь дабаан дээрэ, нохой үзэг, архаа бархаа улад бултайба. Яагаа олон улад гэшэб гэжэ харгы дээрэ зогсоод хүбүүн хүлээжэ байна. Нохой хүрэхэ эрэн гэхэдэ, Арбан табан толгойтой амитан ербэ. Уулын шэнээн шара соохор моритой үнөөхи хүн.

- П-пэй! Иимэ ямар амитан байгша бэ, иимэ олон толгойтой, - гэнэ.

Буун харайһан бээрээ морёо нэгэ модонһоо уяжархёод ербэ. - хаа, хаа! - гэжэ элиг хатажа ябана (ахай мангад) «кэцүки-дээ» (баярлаһан тэмдэгэй үгэ хаш). Халуун элиг эдихэмни, гуяышни шарахаб, дайбан (гуйбан бэшэ, бүдүүншэг) модо асара! - гэнэ. Хүбүүн (Дунгяадай) хадын ара руу гүйбэ. Ямаршые модо асархаяа бү мэдэ, хүбүүн тэнэжэ, бдээржэ ябана. Тэрэ орой болоһон хойно модоёошье олоогүй, минн гүйжэ ербэ.

Ахай мангад (мангадхай) унтажа хэбтэнэ. Галхан түлһэн байгаа, тэрэншые унтаранхай байна. Нэгэ ехэ мунса (ахай мангадхай) дэргэдэнэ (хажуудань) хэбтэнэ. Хүбүүн мунсыень абаһан бээрээ нэгэ үргэжэ бүһэндөө хүргэбэ, хоёр үргэбэ, мурэн дээрээ гаргаба, гурбадахияа үргэһэн бээрээ бүри ёһотойгоор далайба. Таракинь (толгойнь) таһа буутагай гээд сохижо абана. Таһархай толгойнууд миил бумбэрээд (мухаряад), хара далай тээшэ мухарина. Бзень нилээд холохон үсэржэ ошоно. Ахай мангад боһон харайгаад толгойнуудаа суглуулаба, гансал гол толгойнь бүтэн үлэжэ амидыраа.

- Зай, байза, хүбүүн! - гэжэ эхилэ, - дуулажа бай, нүгөөдэр би ерэхэб, энэ газартаа намайе хүлээжэ бай, би мүнөө арайшые гэжэ гэртээ хүрэхэ абабали, сагаан заанайнгаа һү наабални, толгойнуудни залгалдаха. Халуун эльгышни эдихэб, - гэжэ хэлээд, мориндоо мордоод гүйлгэжэ ябашаба. Дунгяадай хүбүүн гэртээ гүйжэ ербэ. Бэригэндээ тэрэ үгэ хэлэжэ байна:

Дэбдээнийн дэбдүүхэй Дэхэмэрхээнийн хэнхүүдэй. - Хатан эгшэм, дуулыт! Арбан табан толгойтой амитантай уулзааб, унтажа

Уймар шамайе хэн шагнахаб?

Нүгөөдэр ошобол, Эдуюлхээ ошоһолши, Адуугаа харюула. Али тэнэгэй үгые Үнэншэжэ болохогүйл, Арил саашаа ошыш, Үгэл хэлэн болибоб, - гэнэ. Тиигэһэн бээрээ тэрэ дүү хүбүүндээ сай юумэхэн уулгаад, олон алаг адуугаа харюулхыень ябуулба...

Нүгөөдэр үглөө болоходо эртэ эдэгдэбэ. Тиигээд баһа Хара далай өөдэхэнөө гүйбэ, гүйһөөр байтарнь харганаа бургааһанай заха болобо, тэрээгүүр иишээ тиишээ гүйнэ. Яшашые ехэ һалхинай гарахада, «бурхан» хүбүүн далайда хнидээд орон алдахадаа, бургааһанһаа барижа, арай гэжэ тогтобо. Нүүлээрнь тэрэ хүбүүн гүйжэ ябаһаар ехэхээ ехэ заһанан сээжэһээ урагшаа ехэнхи хубинь уһанһаа гараад хэбтэнэ. Хуурай газарһаа тэрэниие шэрэ шэрэхээр, носо носоһоор арай гэжэ уһандань оруулба. Галхинда ханюулаһан заһанан уһандаа ороһон хойноо:

- Эй, хүбүүн, дуула! Дэхэмэрхээнийн хэнхүүдэй. - Хайшаа абаһан хүбүүмши? Хэрэг тушаа хэндэ бэлэй? Найнаар намда хэлээрэй. Манай хүбүүн залгуулба: - Уржадэр энээгүүр

ябаһанби, Тэрэл үдэрөө бултандань хүрэхэмби, Дабаан тээшэ хараһанби, Олон толгойтой амитан сохойһон

Хүрэхэ эрэн гэхэдээ, Арбан табан толгойтой һэн лэ.

Абай тиимэ юумэ үзөөгүйлби. - Халуун эльгышни эдихэмни, Дальешни шаража эдихэмни Дайбан модо асар гээ һэн, Гуяышни шарахамни Гуйбан (гүлгэн) модо асар гээ һэн.

Одоол тэрээндэ ошоболби даа,

Модыень олоогүйлби. Гүйжэ эрэн гэхэдэмни, Гэнтэ харан гэхэдэмни Ехэ мунса байбал. Тэрэниинь абажа ерэн бээрээ

Далайжа далайжа сохиходоо, Толгойнуудыень таһар сохёоб.

Тэдэн доошоо мухарилдаһан, Өөрын бэе үсэрһэн, Үсэрхэтэй зэргэ бодон харайгаад

Гол толгойнь таһараагүй үлэһэн байжа Хормойдоо бэшэнүүдээ суглуулаад

Сагаан заандаа түргөөр хүрэхэмни, - Гэжэ хэлээд ябаһан. - Нүгөөдэр үдэ багаар Эндэ ерээд хүлээгээрэй гээ һэн,

Эльгыешни эдихэб гээ һэн, Тэрэ хэлэһэндэнэ ерэхэ ябанаб, - гэнэ.

Манай газетын эдгэхитэй бэшгээшэ Ким Галсанович Ванганов мэндэ ябахадгаа энэ дурсалга бэшгээ асархан юм.

Сагайшые ошохо түргэн гээшэнь. Эхэ эсэгимнай, элинсэгүүдэймнай дуулалдажа ябахан урданай уянгата дуунуудай аяланууд, эдир залуу наһамнай, хургуулида хуража ябахан гэрэлтэ найхан үдэрнүүднай ухаан бодол соомнай нэлгэсэдэхэл юм.

1958 ондо аттестат абажа, омог дорионууд ябахан үетэн хүбүүд, басагадаа наһан, наһан домогложо, зарим нэгэнэй маанадайнгаа дунда үгы байһандань уйдан, голхорон, сэдхэлээ хүдэлгэн хуугдана.

Багшын дээдэ хургуули дүүргээд, наһанайнгаа амаралтада гаратаргаа Могсохойнгоо хургуулида математика зааһан, эдир залуу наһандаа хайрата нүхэрһөө гээгдэжэ, зургаан үри бэстэй үлөөд, бэсын бэрхээр тэдэнэртээ бултень дээдэ хургуулинуудтай болгожо, ажабайдалай харгыда гаргаһан, жаа багаһаа намтай наадажа өөдөө болоһон Галина Дамдинжапова дайнай үесн нүхэдтөө зориюулан шүлэгөө ингээд түүрээдэг юм:

Түрэнэн тоонто Тураасгайнгаа, Тоомгүйхэн үхибүүд нэмди. Дүшөөд ондо түрөөбди, Дүлэтэ дайнай үринэр нэмди...

Үнэхөөрөөшье, дайнай хатуу жэлнүүдтэ энэ дэлхэйдэ мүндалжэ, халуун шулуу долёһон, эдир залууланууд наһандаа эхэ, эсэгээшье алдажа, үншэрхэһөө эхилээд, колхозойнгоо хара ажал хэжэ, борсойлдотороо ябаһаншые байхабди.

Урданай найхан ёһо заншалаа алдаагүй байһан сагта арбые дүүргэжэ ябаа байһабди. Эхэ, эсэгээшье алдаһан, үншэрхэ тээшээ болоһон хүбүүд, басагад арбадахида намтай хуралсаа. Найнаар лэ хуража, Эхэ орондоо тунхатай зон боложо, ашыень харюулаха бодолнууд байгаа. Үдэр хүнигүй ном лэ үзэгдэхэ. Январин жабарые хүйтэн гэнгүй, ойлгоогүй юумээс хураха хүсэлэнгэй, Хэжэнгынгээ нэгэ захадгаа нүгөө заха ябагалхашье саг бологшо нэн.

Мүнөө сагал телевизор, видео байха бэшэ, зариманаймнай гэртэжин радиотой байха. Тэрэ үедэ түрэн түрэдөө боложо байһан хубилалтануудаар һонирхон, газетэ, журнал, радио яһаашье шагнадаг, уншадаг бэлэйбди.

Наймадахи класста хуража байхадамнай, Зэбсэгтэ Хүсэнуудтэ эхэхэн хубилалтанууд болоно. Шэнэ буу зэбсэг, ядерна, электронно, баллистическэ ракетанууд хэрэглэгдэжэ эхилээ. Армида алба хэхэ болзор нэгэ жэлээр бага болгогдоо. Квадратно-гнездовой арга хэрэглэн, кукуруза таряабди гэжэ шууялдан ябаһан хаһамнай һонин байдаг. Тариһан кукурузамнай намар болоходо, моритой хүнһөө үндэрөөр ургала, ой модон цингээр талаа бүрхөөдэг бэлэй. Эбэртэ мал тарган, тобир боложо, хүн

гээшэ мүнэн шэнгээр халижа эхилээ гэнэн мэдээсэлнүүдшые дуулаха, дуун болоод, нотог нугануудаар эдэлэн байдаг нэн. Кукурузын талхан, ороһон дэлгэржэ, садхамал саг ерээ бэлэй. Зунай амаралтын үедэ ажалай бригадануудта эдэб ажал хэбди. Хурагшадай ажалай бригадануудай эхи табигшадай нэгэн байһандаа омогорходогбди.

Юһэдэхэ класс дүүргэхэдэмнай, 1957 оной

байхыень хаража, маанадай хуби заяанда нимэ байдалай тохёодобол, гаталжа гарахаар бэлэн гүбди гэнэн бодолнууд хэнэймнайшые наһаа зобоон байгаа. Үйлсын дундуур ябагалан, үетэн басагадаа гэр гэртэн хүргэжэ, шууялдажа ябаһан эдирхэн залуу наһанайнгаа дээрэ дурсагдаһан түүхын баримтануудгүйгөөр домоглоболни, залуу зондоо, үри хүүгэдтэ жэшээ бөлөхөгүй байһан шалтаганһаа

столдо хуугтаад, дапсаяа дэлгээхэ һамбаандаа хурса харасаараа урдаа хуугша шабинараа харан, хэнэйнь үгы байһые баримталха гэнэндээ үзэгдэдэг ааб даа. Хэшээлдээ мууханаар бэлдэнхэй байбал, багшын харасада торосолдохогүй гэнэншүү, урдахи нүхэрөөрөө «хэрэм-халхабша» хэхэш. Булта бэээршые жаахануудһаа боложо, мүнөөнэй үринэртэл, һаднагтал утанууд байгаагүйбди, алган дээрэн

танкова сэрэгэй АЭЭЭ арбые хургуулида хурахыень хуруудтэ дүүргэжэ байһан хүбүүдтэ зууршалга хэхэ» гэнэн уржа бэшэг республикымнай военкоматһаа ерээд байна. Толя, ши тэндэ ошожо хурааг сэрэгэй албанда бээ зориюула байгаан. Томо, багжагар, бөө найтай, абтажал болохоор байнаш. Таанад - туршаад үзэхтэй гээшэ гү? - гэжэ Толя бидэ хоёрто хэлээ. Тэрэнэйнь һүүлдэ арминн офицерэй хубсаһа үмдөөд ябаһаар үдэр, хүниин зүүдэншые боложо ябаһан хаһамнай даа. Сут хурадаг нүхэдтөө хэлээгүй, һэмээхэн комисси гаража туршаабди. Толидо шалгалта гараа гэжэ үнэмшээлэг үгтөөд, намайе голоо нэн. Толя гансаардажа, сэрэгэй хургуулида ошоогүй нэн. Тэрэ хургуули түгэсхөөд байгаа һаань, Толя нүхэрэй хуби заяан ямар байха байгаа гэжэ наһадагбди.

АМИДЫ БУРЖАД, АНДА НҮХЭДНИ!

(40 ЖЭЛЭЙ СААНА ХЭЖЭНГЫН ДУНДА ХУРГУУЛИ СУГ ХУРАЖА ДҮҮРГЭХЭН ҮЕТЭН НҮХЭДТӨӨ ЗОРЮУЛНАБ)

август харын нэгэнһээ 12 болотор, Москва хотодомнай Бүхэдэлхэй залуушуулай болон оюутадай фестиваль боложо, үдэр, хүнигүй газетэ уншаа, радио шагнаабди.

Америкын залуушуулай Москва фестивалда ерлэг хүшэр хүндэ байгаа гэнэн мэдээсэлые Бүхэсоюзна радиогой диктор Ольга Лепешинскаягай соносоһые дуулахадаа, юуцэ хашалантай байһыень ойлгоошыегүй байжа болообди.

Радиоһоор англи хэлэн дээрэ залуушуулай хэлэн байһыень шагнаад, нэгэшые үгэ ойлгоогүйдөө, наймадахида хурахадаа, англи хэлэнэй хэшээлнүүдтэ хайша хэрэг хандадаг байһандаа шаналаа бэлэйб.

Фестивальда хабаадахаяа Польшоһоо ерэнэн 20 наһатай Эдита Пьехын дуулахые түрүүшынхнээ шагнадаа. Фестиваль дүүржэ, орон доторнай «рок-н-ролл» хатар дэлгэржэ, хорюулатэй бэлэй. Милици, дружиннигуудай дүтэлхэдэ, тэдэнһээ тэрьедэн зугаадагаа наһахада һонин даа.

«Эрдэм ухаанай, оюун бэлэгэй үрэ, дүнгөөр бүтээгдэнэн түрүүшын спутник 100 дахин эртэмсэ тойрон гороолбо» гэнэн соносхол дуулахадаа, һонирхоһоншые байхабди. Үдэшын харанхыда, олон түмэн мүшэд сооһоо спутник илгаруулан хараха гэжэ оролдогшо бэлэйбди.

Арбадахида хуража байхадгаа, Хэжэнгынгээ хуушан клубта классаараа кино харадаг заншалтай бэлэйбди. Классна хүтэлбэрилэгшэ, багша Вера Владимировна Салдуевагай ударидалга дор «Летят журавли» кино хараад, үдэртэл гэрэлтэй харын толон дор Самойлова Баталов хоёрой зүрхэ хүдэлгэмөөр, үнэншэмөөр наадаһые, хүрөөтэ дайнай үйлэ хэрэгүүдые шүүмжэлэн, хөөрэлдэн байһанаа яажа мартахабши?

Манай наһанай залуу зоной хуби заяанда дайн дажар тудажэ, Эхэ оронһоо, инаг дуряа хамгаалан, үхэлэй газарай эрье дээхэнүүр тэмсэхээр, урагшаал даһан

хөөрөгдэбэ. Илангаяа мүнөө сагта, байдалай һандараад байһан үедэ, түүхын хуудануудые ондоо шэглэлтэйгээр бэшэжэ байһан үедэ, үе үеэрнь үзэнэн харалһаа үри хүүгэдтэ үнэн сэхээр хөөржэ байбалнай, үржэлтэй байгдаха гэжэ наһамаар. Тэрэн тухайгаа наһатайшуулай тоодо орожо ябаһан минин үетэн наһамжануудаараа хубаалдаха байха.

Ажабайдалай утын замда гарахадамнай, манай хүгжэлтэдэ ехэхэн нүлөө үзүүлэн, зүрхэн соохи дулаагаа, ухаан бодолоороо хубаалдан, эхэ, эсэгэнэрнай шэнги, хээсэдэшые маанадтаа наһаагаа зобожо байһан багшанартаа, дүшөөд жэлэй саана арбан класс дүүргэжэ байһан үетэн нүхэдэй үмэншөө доро дохин амаршалжа, таанадтаа амгалан байдал, элүүр энхые хүсэхыемни зүбшөөгыг.

Эрдэм бэлгээр түгэлдэр, эхин шатын класһаа, арбые дүүргэртэрин ород хэлэ, бэшэг зааһан, Тураасгайн долоон жэлэй хургуулида директорээр үни удаан жэлнүүдтэ хүдэлһэн республикын габыята багша, арадай гэгээрэлэй отличник Дашима Лхасарановна Лодонова наһанай амаралтада үни удаанай гаранхай, аша, гушанараа хүл дээрэн гаргалсан Хэжэнгэ дээрээ ажаһуудаг юм. Хими, биологи заадаг арадай гэгээрэлэй нэрэ солотой Октябрин Ринчиновна Эрдыеева, республикын габыята багшанар, түүхэшэн Вера Владимировна Салдуева, математика, геометри зааһан Цыдып Гармаевич Цыренжапов, физикын багша, Россин габыята багша Виктор Санжимитыпович Мункин, буряад хэлэ, бэшэгтэ хургаһан Россин габыята багша үндэр нэрэ хүндэтэй Надмит Намсараевич Намсараев, Галина Базаровна Лыкшинова, эхин шатын сэрэгэй хургуулин хэшээлнүүдые үгэдэ Сергей Хабанович Цыбиков -эдэ дүршэл ехэтэй багшанарта заалгажа, саашанхи харгынуудайнгаа һайн байһанда урма зоригтой ябаналди.

Багша класстаа орожо,

шэнги эдэб шарай шарайшалан хуугдаал даа.

Алфавит үзэгэй аха заха «А» үзэгһөө эхилэн, самбарта гаргалгатай болоходо, Адвокатов Виктор Рабдановичай түрүүлхэ. Арбадахине мүнгэн медальтайгаар дүүргээд, Киев хотын граждан авиациин дээдэ хургуули амжалтатай дүүргээ. Гурбан жэлдэ Улаан-Үдын самолёт бүтээдэг заводто ажаллаһанай удаа, Буряадай эрдэм-шэнжэлэлгын түбтэ хүдэлжэ эхилһээр, мүнөөшые тэндээ ажалладаг. Эрдэм шэнжэлэлгэдэ шунан орожо, гүрэнэйнгөө хүгжэлтэдэ хубитаяа оруулан. Хэдэн олон статьянуудые Россин ба хари гүрэнүүдэйшые: Японой, Польшын, Хитадай журналнуудта хэблүүлһэн юм. Москва хотын «Наука» журналда 1987 ондо Виктор Рабдановичай монографи хэблэгдэ нэн. В.Р.Адвокатов - физико-математикын эрдэмэй кандидат, Россин эрдэмэй академинн Сибириин таһагай габыята ветеран, шэнжэлгын талаар СО РАН-ай лауреадай дипломдо хүртэнэн юм.

Борисов Владимир Тапхаевич арбые дүүргээд, Улаан-Үдын түмэр замай техникумэй дэргэдэхи барилгын отделени дүүргээ. Олон жэлдэ барилгын банкда, Худалдаа наймаанай министрствэдэ хүдэлөө. Мүнөө наһанай амаралтада гаранхай. Хургуулида хуража байхадгаа солбон, шурапаараа маанад соогоо илгарха. Спортын зал соо физкультурын хэшээлдэ, «коня», «кольцо» гэхэ мэһэдэ хүрэхэ, аһахадаа хэнһэмнайшые үлүүгээр унражисениүүдые хэхэл даа.

Боднев Анатолий Батомункуевич, арбые дүүргээд, гүрэн түршгөө хилэ сахыжа, арминн албанда ябаа. Албаяа дүүргээд, Заһаһатын совхоздо, Хүртэйн ой модо бэлдэдэг ажахыда хүдэлөө. Мүнөө наһанай амаралтада гаранхай юм.

Минин аха - маанадай арбадахида үзэжэ байхада, Хэжэнгынгээ военкоматта хүдэлдэг байһа. «Челябинска

Балданова Надежда Шоймполовна, багшын дээдэ хургуули дүүргээд, хүдөө ажахын техникумдэ олон жэлдэ багшалжа, мүнөө наһанай амаралтада гаранхайшые һаа, тэндээл хүдэлһөөр юм.

Маанадаар хураһан Бадмажапов Дамдин Улаан-Үдын самолёт бүтээдэг заводто ажаллажа байтараа, гэнтын аюулда орожо, залуу наһандаа гээгдэнэн юм. Бээдэ ехэл нарин хүбүүн бэлэй. Таарамаар хубсалха, гэрэйнгээ даабари дүүргээд лэ ерэхэ. Уһан сэрэгэй албанда ехэл дуратай нэн. Уһан сэрэгтэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдээр ехэтэл һонирхохо, маанадтаашье хөөрэхэ. Тэрэнһээнь уламжалан «Богдан» гэжэ нэрлэхэбди.

Будожапова Валентина Цырендоржиевна бухгалтер мэргэжэлээрэ үни удаан Хэжэнгынгээ РСУ-да хүдэлөө, мүнөө наһанай амаралтада гаранхай юм. Олон аша, ээһээрше харалсажа, тэдхэлсэжэ Хэжэнгэдэ хуудаг.

Дивасанов Энгельс Гармаевич Хүдөө ажахын дээдэ хургуули дүүргэжэ, зоотехник мэргэжэлтэй болоод, Хэжэнгынгээ хүдөө ажалай хүгжэлтэдэ оорын хубитые оруулан гээшэ.

Базарон Владимир Патанханович Эрхүү хотын институт дүүргээд, Яруунын аймагай түбэй больницые даагшаар, Хяагтын медуцилинцин директорээр олон жэлнүүдтэ хүдэлөө. Мүнөө Хэжэнгынгээ больницын ахмад врачар ажаллана. Дээдэ шатын врач, Базарон В.П. 1997 ондо «Буряад республикын габыята врач» гэнэн үндэр нэрэдэ хүртөө. «СССР-эй элүүрые хамгаалгын отличник» юм.

Хүдөө ажахын мэргэжэлтэй «Республикын габыята зоотехник» гэнэн нэрэ солодо хүртэнхэй Жамсаранова Евдокия Дмитриевна, Хүдөө ажахын дээдэ хургуули дүүргэһэнэйнгээ удаа, Хэжэнгээ бусаа. Совхозойнгоо мал ажахы дээрэ үдэр, хүнише илгангүй хүдэлөө, мүнөө наһанай амаралтада гаранхай, нотаг дээрэ ажаһуудаг юм.

(Түгэсхэлынь 13 - Дахи нюурта).

Улгэн сэнхир
тоонтодоо
Ухибүүн наһаяа
орхижо,
Агуу дайнда
мордоһон
Ахайнараа ханагшаб,
Арюун нангин
заяаень
Арбаадтайһаа
дурдагшаб.
Тэрэ гэнээр зүрхэндөө
Тэмсэл зориг бэдэрээ
һэм.

Пётр Ильич Тулухонов ажаллаа. Дашанамжил Дабаевич, Анна Николаевна, Самбу Цыбикжапович, Валентин Георгиевич багшанар заадаг хэн - гээд нүхэдынь хөөрэнэд хэн.
Цырен-Дондок хутайнгаа хургуули эрхимээр дүүргэжэ, түрэл нютагтаа ажаллаа хэн. Бага балшар наһанһаа элдэб

намтартай. Тэрэ үсын хаалишадай хэлээр, Цырен-Дондок Батуевич аргагүй оролдосотой, урагшатай, абари зангаараа найн, сагаалмар, эхэ эсэгынгээ хургаал мартаагүй, уг унгияа үнэр болгон, тоонто нютагаа дээрэ үргэн ябаһан хүн байна. Эгээл энэ дүлэтэ найхан наһандань үхи хүүгэдэнь түрээжэ үнэржөө.

абьяас ехэтэ ажалшань, мүхэшгүи ехэ зоригынь, амидаралай дураанинь гү гэжэ хурамаар. Эндэ директорээр ажаллажа байхадаа, 9-дхи табан жэлэй дүнгөөр Хүндэлэлэй Тэмдэг орденоор шагнагдаһан байна. Тиигэжэ олон жэлдэ Суулгын совхозой директорэй тушаалда хүдэлхэнэй удаа 1980 ондо Буряад Республикын Госстрахай управлениин даргаар томилогдожо, гэр бүлөөрөө Улаан-Үдэ хото ошоһон байна.

Эхэ басаган Дугармаань республиканска инфекцион больницын ахмад врач, Лариса басаганинь Ивалгын аймагай арюун сэбэрые сахидаг таһагай врач, Должима хүдөө ажахын академиин оюутан, ажаллажа байдаг, Света басаганинь ород хэлэнэй багша Сагаан-Нуурай дунда хургуулида ажаллажа байхадаа, Геленджик хотодо болоһон Россин багшанарай конкурсно өөрынгөө һэдэлгээр ошожо, түрүү зэргэдэ гаража, 14-дхи разряды дээдэ шатын багша гэнэн нэрэ зэргэтэй Монгол орон уригдаад, ород хэлэнэй методкабинеды даагшаар ажаллана. Саяан хүбүүн хүдөө ажахын институт дүүргээд, Суулгын совхозой ахмад ветврачаар ажаллаһан, мүнөө капитан зэргэтэй алба хэнэ.

Тээд «хураһан юумэ хураар татагдахагүй» гэнэн урданай үгэ дэмы бэшэ. Цырен-Дондок Батуевич управленидэшье ажалла шагнаар захалаа хэн. Тиигэжэ 1988 ондо ажалдаа абьяастай байһыень тэмдэглэн, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа бэлэй. Цырен-Дондок Батуевич үнэр баян уг унгитай, эхэ эсэгын буянгаар, оюун болигээр ажал хэрэгээ шэмэглэжэ, охин дундаа, эрмэлзэл дундаа ябатараа, хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, утын амаралтада гараха баатай болоо хэн.

Гушаад ондо түрэнэй Гуниг дүүрэн үетэн... Гурбан ехэ гасалангыё Гунан наһандаа дабаалди. Гулгажа байһан дэлхэйдэ Гутажа гурьжа ябаагүй, Гургалдай мэтэ жэргэн, Гуламтаяа таяалди, гэжэ поэт Д.Улзытуев бэшэһэн байдаг. Эдэ үгэнүүд Цырен-Дондок Батуевичай намтарта тон тааруу. Юундэб гэхэдэ, ажабайдал, амидаралай харгыда хэды нидхэрүүлээшье хаа, энэ хүмшай гутажа, гурьжа ябаагүй. Орон нютагаа, тоонто найхан дайдаа, түүхээ үргэн, хэргэн дуулаха өөрын онсо аягтайшье, омогорхолтойшье. Энэ ехэ удхатай ажал хэжэ ябаһан хүн гансашье ажабайдалай дүй дүршэл ехэтэй бэшэ, харин боди сагаан сэдхэлтэй, гүн гүнзэгы бодолтой, наһан соогоо сээжэ ухаандаа шэбшэжэ, шүүжэ шүүмжэлжэ ябаһан эрмэлзэл, хүсэл зоригынь, хэрэгынь бүхы зондо илангаяа залуушуудда жэшээ боложо үгэмөөр гээд, үнэн зүрхэһөө хэлэмээр юм.

Слава хүбүүн технологическа институт дүүргэһэн, инженер мэргэжэлтэй, мүнөө Буряадай хүдөө ажахын академиин экономическа факультэдэй 4-дхи курсын оюутан.

Цырен-Дондок Батуевич Дора нүхэртээ аяр 6 аша эзэнэртэй баян дэлгэр, ажана амар ажаллаһаар.

УРАГШААЛ гэжэ дүүлидэг Цырен-Дондок 1963 ондо Суулгынгаа хургуули ошожо түргэн мурөөр (экстернэ) 11-дхи класс дүүргэжэ, 1964-69 онуудта хүдөө ажахын институт дүүргэжэ, экономист-бухгалтерай мэргэжэлтэй болоод, «Эрдэм», холкомоо «Одон» совхозой илгархада, ахмад бухгалтерайн орлогшоор, 1970 ондо ахмад бухгалтерар ажаллаа. Эдэбхитэй, амжалта-тай, арад зондоо хүндэтэй Цырен-Дондок 1970 ондо «Одон» совхозой парткомой секретаряар хунгагдажа, хоёр жэлэй хугасаа соо хүдэлжэ, Түгнын эхиһээ үнөөхил Түгнын-Адаг Суулгын совхоздо директорээр томилогдожо, үртөө харгын дахинаа эрьен, Суулгын улаан элхэн дээгүүр зурыгаа бэлэй. Оюун бэлигтэй, хүбэлгэн хонор ухаатай Цырен-Дондок хонгор баһаһаа хүн зоние мэдэхэ, байдал хуудалынь тухайла тула үдэр һүние илгаагүй ажалдаа шармайн ороо хэн.

Ажабайдалын үртөө харгыё дамжахада, үнэн зүрхэһөө үндэр дээрэ үргэжэ омогорхо-моор.

Ая гангын хангалһаа гү? Аяндын хүрэтэ залиһаа гү? Али холын мүшэнһөө гү? Алим жэмээсэй залаһаа гү? гэжэ Д.Улзытуевай үгөөр

Арюун найхан сэдхэлэйн Агуу байһыень мэдэрээ һэм. Дэлхэй түбиин үнсэг дээр Дээр м э ш э н бүгэдэ хүрдөөһэн

Шэн зоригто аханарайнгаа Шэрүүн хубида хүгэдөө һэм, - гэжэ буряад зонной омогорхол Дондок Улзытуев бэшэһэн байдаг. Нээрээшье, тэрэ үедэ дайсанаа даража, даагаа һүүлдэһэн Даба Будаевич Чимитов, Лыгден Будаевич Будаев гэгшэд Боомой хургуулиин багшанараар ажаллажа байгаа. Тиихэдэ агууехэ совет гүрэнэй нютаг хурунуудаар шэн зоригой хүр хүлдэ үргэһэн хүбүүд, басагад хүмүүжүүлгын 4 тулгын эршэ залгажа, арад түмэнэй үйлэ хубиин үртөөдэ ехэхэн нүлөө оруулһан түүхымнай баримта харахадашье, ханахадашье шэглүүритэй, сэнтэй ха юм.

Олоной түлөө оролдожо, найниие хэһэн хүн гэшэ ямаршье зоной сэдхэл зүрхэндэ харанхыда бадарһан зула мэтээр ханагдадаг. Иимэ ехэ уйдхар гашуудалда нэрбүүлэн, эдирхэн хүбүүнэй эрдэм номдо хурахадань аргагүй нүлөөгөө оруулжа, дэмбэрэлтэ харгыень дэлилсэһэн, эхин хургуули дүүргүүлһэн багшань Цыренсу Цыреновна олон аша эзэнэрийнгээ тулгань болон хууһан зандаа.

«Хүн болохо баһаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» гэжэ дэмы хэлсэдэггүй, Цырен-Дондок хара баһаһаа сагаан сэдхэлтэй, урагшаа ханаатай, номдоо хурса юм хэн. Хургуулиһаа бусахадаа, дүүнэрийнгээ угтаад эрхэдэ, тэдэнээ гэр хүртээрөө үргөөд ошодог хэн, - гэжэ Цыренсу Цыреновнагай найханаар үрээжэ үгэлжэ хууһанинь найшаалтай.

1949 оной намар Цырен-Дондок олон нүхэдөөрөө хамта хутайн 7 жэлэй хургуулида эрээжэ хураһан намтартай.

Хэр тухай хүндэ хүшэр саг байһыень тэрэл үедэ үндыһэн зон найн мэдээ ааб даа. 7 хоногой хүнэһэн: 7 «альган» шаангитай, тэрэл тухай 7 монсогор хярмаса мяхатай тэрэ тэдыхэн лапшаатай, баян саггань тоһо зөөхэйтэй ябагдаа. Эдэ зөөриез нюргандаа үргэлөөд лэ аяр Боомһоо ехэнхидээ ябагаар хутай эрээжэ, хамтын байрада байгдаа. Асарһан хүнэһээ өөрөө болбосоруулжа эдихэ, 7-ной лаампын гэрэдэ хуужа, номоо шагаажа үзэхэ даа. Асараа болоһон хүнэһын булимтаран абаха хүдхэшүүл-шье ушардаг хааб даа. Тэрэ үедэ хургуулиин директорээр Дагба Дашиевич Дашиев, хожомын

янзын ажалда хүдэржэһэн, үбгэн абынгаа, эсэгынгээ бүхы зан абари, ухаан бодол, арга мэргэжэлыень даган, шуһан соогоо шэнгээһэн, хүдөө ажалай хүндые таниһан хадаа ажалай харгы зүб олоё, һиэн сэхээр ябаа, эрдэмтэй боложо, арад зондоо тухатай байа, - гэжэ шэбшэн, шэбшэн, унаган нүхэдэ Дамбиин Тогошо, Цэрэнэй Баатар, Мархайн Василий гурбанаа баалажа, аяр тэрэ, Түгнын-Адагтахи Суулгын дунда хургуулида хурахааяа Цырен-Дондок ошоо бэлэй.

Даараха хүрэхыё, үлдэжэ зобохыё үзөөл хааб даа, хүбүүд. Тээд энэ дэлхэйдэ түрэнэн хүн бүхэнэй хуби заяан гарай альганай хээнүүдэ мэтэ дабташагүй.

Урагшаа ханаатай, үсэд нэтэрүү, хараалһаана бээлүүдэг Цырен-Дондок Сууагын хургуулида хуража ябахадаа, буян хэшэг элбэгтэй Боом нютагтаа, өөрын бэшэһээр, «Даруу найхан сэдхэлтэй дангина амарагтаа ушаржа, эльгэ зүрхээ татуулжа, инаглан нүхэсөө хэн. Тээд сагнай... сагнай жэгтэй, урагшаал гэнэн хэмнай даа. Албанай наһа гүйсэһэн Цырен-Дондок сэрэгэй албанда татагдажа, 1956-57 онуудта Хабаровск хотын 1-дхи полковой хургуулида радист болоһоор хуураа. Агаары амгалан байлгахыё сахидаг сэрэгэй взводой командиар орлогшо сержант болоод ябахадаа, эрхим сэрэгшэдэй тоодо орожо, түрэл нютагаа богонихон болзорой амаралтаар эрхэдээ, хани найхан Доротоёо үбгэн хамган болоһон үнэмшэлгэ абажа, хуби заяагаа холбоо хэн. Тиихэдэ ехэ басаган Дугармаань алтан дэлхэйдэ мүнцэлһэн байгаа. Цырен-Дондок дахин сэрэгтээ мордожо, албаяа ахмад сержант зэргэтэйгээр дүүргэжэ, шэнээр тогтоһон «Эрдэм» совхозой хүнэй фермыё даагшаар, бригадиар хамсыгаа шуун ажаллаһан

ХҮБҮҮНЭЙ хонгёо бархираан 1938 оной зунай ааяма халуун агаарыё хаха зүһэн, эздэлшоо бэлэй. Энэмнай хадаа Тохтор Хуасай угай модошо, түмэршэ дархан алдартай Батын Жамсаран Цыбаанай Намсалмаа хоёрой ехэ хүбүүн Цырен-Дондок июниин 29-дэ Боом нютагта түрэнэн бэлэй. Хурьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ хүн боложо түрэхэ гэшшэмнай хэмгүй ехэ жаргал, хэмжэшэгүй ехэ буян гэжэ аһан холоһоо тоологдодог хэмнай.

Бар жэлтэй, найман сагаан мэнгэтэй, түрэхэһөө боди сагаан сэдхэлтэй Цырен-Дондок хүбүүн хүбэлгэн хонор ухаатай, шуран шударгы байгаа гэжэ нютагаархидын хэлсэдэг. «Хүн болохо баһаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» - гэдэг урданай сэсэн үгэ Цырен-Дондогой наһанайнь намтарта тон зүбөөр таарадаг. Оройдоол гурбатайхан ябахадань, дайн дажар эхилжэ, айхабтар бэрхшээлтэй, хатуу шанга, шуһата эзбүүн саг ерээ бэлэй.

«Зүүдэн шэнги балшар ябааб тиихэдэ Зүһэм талха эдихын түлөө зүдэржэ,

Тээрмын саагуур, таряалан дээгүүр хоолос бэдэржэ тэнэдэг байгаа...» - гэжэ Буряадай мэдээжэ поэт Д.Улзытуев тэрэ үсын зүдэрүү үлэн сагта ургаһанаа наһажа бэшэһэн байдаг. Зүб даа, нээрээшье, шэлын араар хоолос түүжэ хоолойгоо тэжээхэ саг байгаа. Тээд хүнэй хуби заяан нэгэ жэгдэ байдаггүйнь харамтай. Эгээл энэ хирдэ гүлмэрхэнье хаа, бэстэйхэн боложо ябахадань, Анна дүүхэйн гал дүлөөр соробхилһон 41 оной түмэр могой жэлдэ түрээжэ, хайрата эхэн хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэн, үхибүүдээ орхин, наһа барашоо бэлэй. Хэды олон үдэр, хэды жэл соо эльгэн энхэ эхээ үгылэн, үншэрэлгын далайда абтажа сүхэрөөб даа. Цырен-Дондок, гансал тэнгэри бурхан ба өөрөө мэдээ ааб даа. Арьяа Баала! Алтан дэлхэйдэ хүн боложо түрээжэ, иимэ үйлэ хуби бү ушарһай, зоной байдалда.

Тээд энэ хатуу сагта хэдышье хүндэ байдалай тохёолдоод байгаа хаа, Батын Жамсаран, буряадуу уйдхар гашуудалдаа дарагдаад, гэр гэгтээ шэбээлээд, амин бээ харгаад байгаагүй, харин ерээдүйн найхан сагта найдажа, үлдэжэ дутажа, эсэжэ сусаашыё хаа, үхи хүүгэдээ хүмүүжүүлхэ хургахыё оролдодог байгаа. Тиигэжэ дайнай хүндэ хүшэр сагта Цырен-Дондок Ширдармын Василий, Дашадоржын Мэдэгма, Түшэнэй Дамба-Дугар, Согтын Гэлэг-Жамса, Дашанимын Борис гэхэ мэтэ олон үетэ-нөөрөө Боомойнгоо эхин хургуулида хуража захалһан юм.

Түлэг сэнгүү наһандаа Түрэл богонһоо алхажа,

Бата-Мүнхэ ГОНЧИКОВ.

с 28 сентября по 4 октября 1998 года

**28 СЕНТЯБРЯ.
ПОНЕДЕЛЬНИК**

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Джейн Эйр» 6 с.
10.55 Поле чудес
11.55 Здоровье
12.20 Домашняя библиотека
12.30 Угадай мелодию
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «След черной рыбы» 1 с.
15.25 Футбольное обозрение
16.00 Новости
16.20 «Тайны Белого тигра» 3 с.
16.45 Марафон-15
17.05 Звездный час
17.40 «Новые приключения Синдбада»
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Джейн Эйр» 6 с.
20.05 Час пик
20.30 Угадай мелодию
21.00 Мы
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 «Горец»
23.55 Серебряный шар
00.40 Футбольное обозрение
01.10 Новости,

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия (в перерыве 10.15 - Дежурная часть)
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыкальная программа
12.00 Вести
12.30 «Королева Марго»
13.20 Нефть
15.00 Вести
15.30 «Династия-2. Семья Колби» часть 1-я
16.20 Диалоги о животных
17.15 Позвоните Кузе
17.30 Первые поцелуи
18.00 Вести

Бурятское ТВ
16.50 Промышленная техника
17.15 Учимся читать
18.00 Свет и тепло вашего дома
19.20 Амур Чыгышын Урхуулар
20.25 Рей-тайм
20.25 Буряад орон

**29 СЕНТЯБРЯ.
ВТОРНИК**

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Джейн Эйр» 7 с.
11.00 Мы
11.45 Смехопанорама
12.20 Домашняя библиотека
12.30 Угадай мелодию
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «След черной рыбы» 2 с.
15.40 Серебряный шар
16.00 Новости
16.20 «Тайны Белого тигра». 4 с. (Закл.)
16.55 Счастливый случай
17.40 «Новые приключения Синдбада»
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Джейн Эйр» 7 с.
20.05 Час пик
20.30 Угадай мелодию
21.00 Тема
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 Фильм «Евдокия»
00.45 Песня года. Избранное (до 01.30)

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия (в перерыве 10.15 Дежурная часть)
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыкальная программа
12.00 Вести
12.30 «Королева Марго»
13.20 Нефть
15.00 Вести
15.30 «Династия-2. Семья Колби» часть 1-я
16.20 Диалоги о животных
17.15 Позвоните Кузе
17.30 Первые поцелуи
18.00 Вести

Бурятское ТВ
16.50 Промышленная техника
17.15 Учимся читать
18.00 Свет и тепло вашего дома
19.20 Амур Чыгышын Урхуулар
20.25 Рей-тайм
20.25 Буряад орон

**30 СЕНТЯБРЯ.
СРЕДА**

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Джейн Эйр» 8 с.
11.00 Тема
11.45 В мире животных
12.20 Домашняя библиотека
12.25 Дженгельмен-шоу
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «След черной рыбы» 3 с.
15.20 Хоккей. Евролига «Гренобль» (Франция) «Металлург» (Магнитогорск)
16.00 Новости
16.20 Мультфильм
16.45 Классная компания
17.15 Зов джунглей
17.40 «Новые приключения Синдбада»
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.20 «Джейн Эйр». 8 с.
20.05 Час пик
20.30 Золотая лихорадка
21.10 Чепуха и закон
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 Приключ. фильм «Северная звезда»
00.30 Великие шахматисты мира. Фишер, Карпов, Каспаров в сериале «13 чемпионов» (Закл.) серия) (до 01.30)

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия (в перерыве 10.15 Дежурная часть)
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыкальная программа
12.00 Вести
12.30 «Королева Марго»
13.25 Старая квартира. Год 1966. часть 2-я
14.45 Это Москва
15.00 Вести
15.30 «Династия-2. Семья Колби»
16.20 Диалоги о животных
17.15 Позвоните Кузе
17.25 Первые поцелуи
18.00 Вести

Бурятское ТВ
16.50 Промышленная техника
17.15 Учимся читать
18.00 Свет и тепло вашего дома
19.20 Амур Чыгышын Урхуулар
20.25 Рей-тайм
20.25 Буряад орон

**1 ОКТЯБРЯ.
ЧЕТВЕРГ**

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Джейн Эйр» 9 с.
11.00 Чепуха и закон
11.45 Пока все дома
12.20 Домашняя библиотека
12.30 Угадай мелодию
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «След черной рыбы» 4 с.
15.15 В поисках утраченного. Борис Бабочкин
16.00 Новости
16.20 «Невероятные приключения Джонни Квеста»
16.45 Классная компания
17.10 Детские анекдоты
17.40 «Новые приключения Синдбада»
18.10 До 16 и старше...
18.30 Вокруг света
19.00 Новости
19.15 «Джейн Эйр» 9, 10 с.(Закл.)
20.40 Час пик
21.15 Эти забавные животные
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 Боевик «Чтобы выжить»
00.45 Док-детектив «Красная капелла» «Последний свидетель» (до 01.25)

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия (в перерыве 10.45 Дежурная часть)
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыкальная программа
12.00 Вести
12.30 «Королева Марго»
13.25 Старая квартира. Год 1967. часть 1-я
14.45 Это Москва
15.00 Вести
15.30 «Династия-2. Семья Колби»
16.15 Диалоги о животных
17.15 Позвоните Кузе
17.30 Первые поцелуи

Бурятское ТВ
18.00 М/фильм
18.30 «Три тенора»
19.30 «Секретные материалы»
20.05 Мир животных
20.25 Рей-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Рей-тайм

**2 ОКТЯБРЯ.
ПЯТНИЦА**

ОРТ

7.00 Доброе утро
10.00 Новости
10.15 «Джейн Эйр» 10 с.(Закл.)
11.05 Клуб путешественников
12.00 Смач
12.15 Домашняя библиотека
12.25 Играй, гармонь любимая
13.00 Новости
13.15 Вместе
14.00 «След черной рыбы» 5 с. (Закл.)
15.25 Женские истории. Алла Пугачева и Кристина Орбакайте
16.00 Новости
16.15 Фильм-сказка «Старик Хоттабыч»
17.40 Улица Сезам
18.10 Футбол. Кубок кубков. 1/16 финала. «Локомотив» (Москва) - «ЦСКА» (Киев) (в перерыве 19.00-новости)
20.15 Здоровье
20.45 Поле чудес
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 Детектив «Зеркало треснуло»
01.00 Новости

РОССИЯ

8.00 Доброе утро, Россия (в перерыве 10.15 Дежурная часть)
11.00 Санта-Барбара
11.45 Музыкальная программа
12.00 Вести
12.30 «Королева Марго»
13.25 Старая квартира. Год 1967. часть 2-я
14.45 Тысяча и один день
15.00 Вести
15.30 «Династия-2. Семья Колби»
16.20 Диалоги о животных
17.15 Позвоните Кузе
17.30 Первые поцелуи
18.00 Вести

Бурятское ТВ
18.30 М/ф
19.30 «Секретные материалы»
20.05 Мир животных
20.25 Рей-тайм
20.30 Республиканские новости
20.50 Рей-тайм

**3 ОКТЯБРЯ.
СУББОТА**

ОРТ

9.00 Приключ. фильм «По данным уголовного розыска»
10.15 Мультфильм «Дюймовочка»
10.45 Слово пастыря
11.00 Новости
11.10 Домашняя звезда
11.30 Утренняя почта
12.05 Каламбур
12.40 Смач
13.00 Премьера сезона. Никита Михалков. «Музыка русской живописи»
13.30 Песни Раймонда Паулса
14.15 Фильм «Дом, в котором я живу»
16.00 Новости
16.20 Цивилизация
16.50 В мире животных
17.30 М/ф.
18.05 Как это было. Жизнь и смерть Василия Сталина
18.50 Новости
19.10 Дженгельмен-шоу
19.50 Серебряная серия. «Фантомас»
21.45 Спокойной ночи, малыши!
22.00 Время
22.40 Премьера сезона. «Секретные материалы»
00.35 Три тенора в Париже.Новая версия (до 01.30)

РОССИЯ

9.00 Утро крестьянина
9.30 Служу Отечеству
10.00 Слабо
10.30 М/ф
11.00 Любовь с первого взгляда
11.25 Доброе утро, страна
12.00 Юбилейный концерт ансамбля МВД
13.30 Домашние хлопоты Натальи Варлей
14.00 Неделя в Санта-Барбаре
15.00 Вести
15.30 Фильм «Овод»
17.10 Закон и порядок

Россия
20.00 Моя семья

**4 ОКТЯБРЯ.
ВОСКРЕСЕНЬЕ**

ОРТ

9.00 Комедия «Учитель пеня»
10.30 Дисней-клуб
11.00 Новости
11.10 Непутевые заметки
11.30 Пока все дома
12.10 Утренняя звезда
13.00 Армейский магазин
13.30 Играй, гармонь любимая
14.00 Крестьянские ведомости
14.30 Все путешествия команды Кусто
15.25 Смехопанорама
16.00 Новости
16.20 Клуб путешественников
17.10 «Помню...люблю...» Марк Фрадкин
17.40 Дисней-клуб
18.25 Колесо истории
19.20 Ералаш
19.45 Комедия «Тутси»
21.55 Киноафиша
22.00 Время и мы
23.00 Премьера сезона. «Улицы разбитых фонарей»
00.15 Премьера фантаст. детект. «Багз-Три»
01.10 Новости (до 01.35)

РОССИЯ

9.00 М/ф
9.20 Фильм «Дорога никуда»
10.30 Почта РТР
11.00 Доброе утро, страна
11.35 Сам себе режиссер
12.05 Аншлаг представляет
12.30 Городок
13.00 Русское лото
13.40 Мир книг с Леонидом Куравлевым
14.00 Неделя в Санта-Барбаре
15.00 Вести
15.30 Федерация
16.15 Парламентный час
17.10 Закон и порядок
18.00 Анекдоты - Звездный клуб

«АРИШ УС»
Панель «Секретные материалы» (до 01.30)

тээх, зурхай шудалха, дайсание болон ада шүдхэр номгоруулха мэтын үйлэнүүдтэ байна. Зүгөөр онгосо, нала дархалха, хүүргэ, модон тээрмэ бариха, шуна ханаха, хурьһэ зөөлэрүүлхэ, газар малтаха, наһа барагшые хүдөөлхэ, хүниие зобоохо,

Харагшан хонин, 6 сагаан мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, даллага абаха, нүгэлөө нанманшалха, субарга, сэргэ бурхан, ном болон мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ, шэнэ гэр бариха, буян үйлэдэхэ, гүрэм уншуулжа, заһал хүүдэхэ, наһа утадхалгын

ОЧЕРЕДНОЕ РОЖДЕНИЕ

Из «Тибетской книги мертвых»

Все учения не помогли, твое сознание, как наяву, то вспыхивает, то гаснет, чувства томят и подгоняют. Ветры и бури гонят, разъяренные толпы бегут на тебя, готовые растоптать, и ты уже неспособен их распознать. Сотворенное тобой живет самостоятельно от тебя, сравнимое с тобой по плотности в этом мире, оно способно разодрать, изувечить, причинить жуткую боль.

Если порождения не от худого в нас, а от Добра, то нас захватывает сладкий сон, нежит. Очнись! Ты еще в Сидпа Бардо. Погляди, ты не отбрасываешь тени и нет твоего отражения в зеркале вод!

Очнись, потому что тебе придется воплощаться, и от внимания твоего зависят будущие страдания и радости.

Попробуй теперь выбрать лучшее местечко в будущей жизни и не войти в нежелательное для тебя Чрево. Для этого надо развернуть Дверь Чрева закрыть перед собой.

Есть пять способов захлопнуть перед собой Дверь Чрева и тем самым уберечься от воплощения.

Первый способ прост - противиться потоку, который несет тебя в отверстие. Весь соберись на противоположном течении твоего очевидного Добра. Ведь существование в Бардо в виде привлекательности, пряника, либо кнута всегда нацелены. По этой причине ты всегда будешь прав в Видпа Бардо, поступая наоборот, во всякое мгновение заменяя в себе самое сильное чувство на противоположное. Если ты испуган - иди навстречу опасности истраху. Отвратителен тебе чей-то облик, обними и приласкай его. Красотку и негу отвергни и оттолкни. Лучше следовать вон, нежели искутиться сладостью аромата. Так и в обычных сновидениях многое противоположно по смыслу нашей жизни. Во сне лучше отчаяться, чем быть счастливым. А слезы всегда к радости. Иная вещь стоит человек хоть на два дня заменить самое сильное в себе качество, но не лучшее, на противоположное - и не что откроется ему. Сразу откроется и возрадствуется. Увы, никто не выдержал двух дней даже из тех немногих, кто попробовал. Обыкновенно человек просто уходит от подобного предложения проверки взвешиванием.

Однако противиться смиренно, с верой и без злобы. Очисти сознание от всего, кроме одной думы, одной цели - устоять по-доброму, и Дверь Чрева захлопнется перед тобой.

Второй способ. Увидишь мужчину и женщину в соитии. Не отвлекай их, не обращай их внимания на себя. Отнесись к их близости на твоих глазах как к близости, соитию Отца и Матери. Задумайся над этим! Доверься им, мысленно предложи им себя и глубоко, искренне попроси у них наставления. Если таким образом сможешь к ним обратиться с просьбой - закроется Чрево, готовое проглотить тебя. Если не закроется, вообрази их соитие Божьим Союзом Праотца и Праматери и вновь проси смиренно о помощи.

Третий способ. Вновь увидишь мужчину и женщину, которые совокупляются. Если ты войдешь в Чрево соответствию кармической силой, родишься ты лошадию, птицей, собакой или человеком.

Если суждено тебе быть мужчиной, возненавидишь ты отца и возлюбишь мать. Если суждено будет воплотиться женщиной, возненавидишь мать и прилепишься к отцу. В миг зачатия ты испытываешь невероятную вспышку внутреннего понимания себя и происходящего, но очень быстро эта вспышка угаснет. Появившись на свет, ты сможешь обнаружить, что стал собакой или свиньей, коровой, крабом и т.д. У тебя будет много физических или умственных поведенческих черт этих существ. Пойми одно: как только ты почувствуешь, как тянется твоя душа к одному полу и отворачивается от другого - перехвати свои чувства, придержи их. Остерегись предпочтения. Побори тошноту и отвращение и отправься с любовной тайгой.

Ты ведь можешь увидеть, как совокупляются феи и колдуны, ведьмы и бесы. В одно мгновение благодаря перекосу чувств и предпочтения ты можешь родиться в Аду или среди Бродячих Несчастливых Духов.

Остерегись дурных брезгливых чувств и отойди от любви, охлади страсти. Одной решимости это сделать достаточно, чтобы захлопнулась перед тобой готовая затянуть тебя Дверь в Чрево.

Четвертый способ. Это умение управления мороком. Если ты не сумел преуспеть раньше, задумайся на миг о том, что все эти парочки в сладком соитии, звуки картины далее - все это морок иллюзии, наваждения. Они подобны миражам, снам, эху, отражениям в зеркале - их нет, хотя и видим мыши, и слышим.

Что же их домогаться? Чего им бояться? Ты источник всего, из тебя возникает и сотворится вся картина перед глазами. Даже твоё сознание - оно тоже не реально, само наваждение. Ты - изображение в стекле, которое ловит само себя!

Стоит тебе понять это - ты не войдешь в призвино распахнутую Дверь, она закроется перед глазами, и цель достигнута.

Книга Бардо Тёдол учит, что великое несчастье ждёт тех, кто поверит в явь этой цели, в осязаемость этой неощутимости, в суть этого несуществования.

Однако, подобно сновидению, в котором мы помним себя, нельзя сказать, что вокруг нас, в Сидпа Бардо, этого нет.

Не существует и не не существует, но есть и переживается нами! Тут тайна!

Книга обещает обречь на страшное наказание того, кто, понимая суть несуществования Бардо Миров, искушается сверхъестественными способами, волей своей, там остается. Не желает ни спастись, ни воплотиться. Последнее возможно, если достает силы и оккультного навыка. Это путь колдунов и темных магов. Нереален, но есть. Этот мир привлекает многих из духовно развитых своими возможностями творения и власти.

Ведь одной мыслью, одним желанием способны существа Сидпа Бардо (любого Бардо) лететь дворцы, живых красавиц, ароматы негу. Многие соблазняются. И не хотят двигаться предначертанным путем этой книги, учения. Везде существуют инакомыслищие.

Пятый способ. Если по-прежнему зияет поджидающее Чрево, то это оттого, что ты еще в сомнениях и принимаешь за явь несуществующее. Сосредоточься на одном - себе! «Даже Разум мой не существует; не будучи рожден, он не может умереть. Сознание мое - лишь отражение, само себя льющее в стекло. Я - вода, переливающаяся в воду», - так размышлял, и захлопнется Дверь в Чрево.

Учи, здесь, в Бардо, всё обострено - и чувства, и мысли. Мозг страшно ясен, и молитва, просьба в себе заключают силу заклятия. Простые знаки ясного представления срабатывают, как тайный шифр управления, и двери закрываются, меняется перед глазами вид; злая стихия выигрывает, оборачивается добрым огнём или жар удушливый - прохладой древесной сени...

Это мир, где Знаки и Вещи равны

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

НАМАРАЙ ДУНДА САГААГШАН ТАХЯА ЫАРА

Calendar table with columns for Burjat, European, and days of the week, and rows for months and zodiac signs.

Гарагай 2-то шэнын 7 (сентябриин 28).

Шара бар, 2 хара мэнгын, модондо нуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, Аюушын хахил хүртэхэ, сангарил хураха, маани сахиха, бисалгал хэхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, даллага абаха, абанаана бусааха, городто хэрэг эрхилхэ, дасан (дуган), субарга, сэргэ бурхан, ном арамнайлаха, мал үүсэхэ, модо нуулаха, хараал сараха, гэрий нуури табиха, газарай ажал эрхилхэ, лусууд тахиха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, буруу, түлгэ эмнихэ, даагадай хүүд, дэлхэ тайраха мэтын үйлэнүүдтэ байна. Зүгөөр номнол шагнаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хэн нэгэнтэй нүхэсэлэй харилсаа тогтоохо, хубсаһа угааха, тангариг үргэхэ, модо отолхо, шуна ханаха, сахюуса тахиха, уйлаха гасалха, һүни ябаха мэтын үйлэнүүдтэ сэртэй. Наһа барагшые хүдөөлхэ, бэри буулгаха тухай асуудалаар дасанда хандаха шухала. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл шууян гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 3-да шэнын 8 (сентябриин 29). Дүйсэн үдэр.

Шарагшан туулай, 2 сагаан мэнгын, хийдэ нуудалтай үдэр. Тахья нарада туулай үдэр тудахадаа, харшаданан, тэрсүүд шанартай, муу хойшолонтой байдаг. Тиймэхээ энэ үдэр алибаа хайн үйлэ үйлэдэжэ болохогүй гэнэ бшуу. Тиймэхээ үһэшье абанаанай хэрэггүй.

Гарагай 4-дэ шэнын 9 (сентябриин 30).

Сагаан луу, 9 улаан мэнгын, галда нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бисалгал хэхэ, лусууд, сахюуса, тэнгэри тахиха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, субарга бүтээхэ, буян үйлэдэхэ, хяһа гаргаха, хубсаһа эсхэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, найр хэхэ, хатарха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, бүлэдөө даллага абаха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, эд бү-

хибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ ондоо тээшэнэ эльгээхэ, ном оршуулха, гэрһээ хэрэглэл гаргаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Бэри буулгаха тухай асуудалаар дасанда хандаха шухала. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 5-да шэнын 10 (октябриин 1). Бадма-Самбаавын үдэр.

Сагаан луу, 8 сагаан мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, хэшэг буян уриха, сан табиха, угаал үйлэдэхэ, балин үргэхэ, ада шүдхэр, хаад тодхор, хулгай дээрмэ дараха, тангаригаа болюулха, шэнэ газарта гэр бариха, субарга, бурхан бүтээхэ, нүүхэ, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, буян хэхэ, үзэгтэ нураха, үбшэ аргалха, хараал дараха, гал мандал хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ байна. Харин бэлэг үргэхэ, бэлбэһэн хүнэй бузарһаа зайлаха, хүншүү хөрбоһо гаргаха, угаал хэхэ, модо унагааха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бороогой уһа тогтоохо, хэрэглэл газашань гаргаха, засагаа хэрэглэн, хүниие гомдоохо, гүрэм уншуулха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, ноёной ордондо хэрүүл гаргаха, замда гараха мэтын үйлэнүүд хориюлтай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, бэрын юрэнхы тамир хайжарха.

Гарагай 1-дэ шэнын 14 (октябриин 4). Энэ нарада 13-най үдэр байбагүй, забнарлаба.

Хүхэ бишэн, 5 шара мэнгын, уһанда нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, харюулга хэхэ, дасан (дуган) һэргээхэ, бурханай хүрэг амилуулха, ном оршуулха, номой үгэлгэ үгэхэ, хубсаһа угааха, эд зөөри суглуулха, эм найруулха, эдэй тэнгэри тахиха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, үхэр худалдаха, замда гараха, мори, сар нургаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, субарга мэтын мүргэл шүтээнэй зүйлнүүдые бүтээхэ, нүүхэ, хайндэрлэхэ мэтын үйлэнүүдтэ байна. Харин хубсаһа эсхэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, хубсаһа оёхо, гоёолто хэхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, үрһэ тариха, гэрий нуури табиха, шуна ханаха, бэри буулгаха, хадаг табиха, хурим түрэ хэхэ, шулуу шорой хүдэлгэхэ, газар малтаха, ехэ уһа гаталха, хатуу газар номгодохо, дайсание дараха, загаһа бариха, амитаһай ами таһалха, һубаг ханааб татаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажаха, мал үдэхэ.

Гарагай 6-да шэнын 11 (октябриин 2).

Хара мориин, 7 улаан мэнгын, түмэртэ нуудалтай үдэр. Дунда нарада хара мориин үдэр тудахадаа, модон хохи, тон муу шанартай байдаг. Тиймэхээ алибаа хайн үйлэ үйлэдэхэгүй, муу хойшолонтой байха гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ, хюмһа абахагүй.

Гарагай 7-до шэнын 12 (октябриин 3).

ябагалан арбадахине дүүргээ, багшын дээдэ нургуули түгэсээн, арбан үри хүүгэдые түрээжэ, энэ дэлхэйн шэмэг үзүүлхэн Эхэ-Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртээн Цымпилова Долгортгоо нотагаа ошохол бүхэнөө хүржэ, халуун сайгаарнь ундалан ябанабди. Долгорнай хүюун, омог,

медицинын эрдэмэй кандидат нэрэ зэргэдэ хүртөө. Республикын габьяата врач Буряадай багшанарай дээдэ нургуулида биологийн кафедрин деканаар хүдэлхэн гэжэ намтар соонь байдаг. Шойжонимаев Кирилл Үлзытэ нотагай хүбүүн, 8-дахинаа нуража, арбые дүүргээ. Кирилл нүхэрэйнгөө дүрэ зурагуудыемнай буулгаһанай

«Сагаан Үбгэн-98» гэхэн конкурсно

ХҮГЖЭМТЭЙ ХАНИЛХА ТАБИСУУРЫНЬ ЛЭ

Хадаһаа харьялан урдаһан Үлэгшэн голой эрьедэ, Үндэр Баабайһаа түшэлгэтэй Үлэгшэн найхан нотагта өөлэд джунгар урһаа таһарһан Уханын Цэрэнэй Бадма тэрэнэй нүхэр Гүнсэн хоёртой бүлэдэ 1941 оной июнийн 28-да Михаил хүбүүн түрбэ.

Михаил хүгжэмэй багша болохо табисууртай байгаа. Тэрэ баһаһаа хүгжэмдэ ехэ дуратай һэн. Юуб гэхэдэ, манай Цахир нотагта хургуулимнай хажууда үзэсхэлэн гоё сад-парк бии. Тэрэ үедэ хэдэн нотагуудһаа нураһаа ерэнэн үхибүүд хамтын байрада байгша һэмди. Үдэршэ бүхэндэ парк соо хүгжэм наададаг байгаа. Заримдаа Михаил баян дээрэ наадаг зүгөөр бидэ тэрэниие шагнажа, сагай ошохыеш обёоронгүй, орой болоходог байгаабди.

юм. Хэды дахин Монгол орон ошожо, концерт-наадаа харуулаа, мүн телемарафондо хабаадаа. Жэлдэ хэды дахин аймаг соогуураа, Зэдын аймагаар ябажа, гоё найхан концерт-наадагудые харуудаг.

Удаань Михаил 1960-1965 онуудта Улаан-Үдын Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ нургуули дүүргээ, 1964 онһоо 1969 он болотур Цахирай интернат нургуулида физкультурын багшаар хүдэлөө.

Ансамблин гэшүүд аймаг соогоо заншалта болоһон «Эдир Гэсэр», «Гэсэр», «Сагаан харын дангина» гэхэн конкурсуудта ходоодо амжалтатайгаар хабаадалсадаг.

Михаил Бадмаевич Цахир нотагта хүдэлжэ байхадаа, Эрхүүгэй областин Баяндайн аймагай Мельзан нотагай урин харасагай, хараасгайн далигууд мэтэ нидхэнүүдтэй, сэб гэмэ гэххэдэлтэй, гоё найхан дангина басаган Валентина Родионовна Ивановатай хуби заяагаа холбобо.

1985 ондо залуушуул болон оюутадай Бүхэдэлхэйн фестивалда, мүн Бүхэсоюзна пионерскэ лагерин 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан ехэ һайндэртэ «Ургы» ансамбль хабаадаа. Михаил Бадмаевичай хүтэлбэри доро 24 үхибүүд Бүхэсоюзна «Артек» гэхэн пионерскэ ехэ лагерьта амараа һэн.

Тиигэжэ 1969 оной нажарай найхан сагта тэдэ хоёр Саяан хүбүүтэй болобо. Мүнөө Саяан Новосибирск хотын худалдаа наймаанай академи дүүргээ, экономист-менеджерээр Улаан-Үдэ хотодо хүдэлдэг.

Гадна 1983 ондо «Арадай» гэхэн нэрэ зэргэдэ ансамбль хүртэжэ, 1993 оной мартын 19-дэ тоосоото харалгадаа тус нэрэе хамгаалһан юм.

Олег хүбүүниинь 1974 ондо түрэнэн юм. Улаан-Үдын Буряадай гүрэнэй униерситет дүүргэжэ, тэндэ немец хэлэнэй кафедрата хүдэлнэ.

Иигэжэ энэ ехэ ажалынгаа түлөө М.Б.Хубриков «Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй болонхой. Гадна Михаил Бадмаевич 1991 оной февраль һарада үнгэрһэн бүгэдэ буряадуудай хуралдаанай делегат болоһон. Мүн «Ажалай ветеран», тиихэдэ «Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай илалтын 40 жэлэй» ойдо зорюулагдаһан Бүхэсоюзна уран найханай харалгын медаляар, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар, Москвада болоһон XII Бүхэсоюзна залуушуул болон оюутадай фестивалин Хүндэлэлэй тэмдэгээр шагнагдаһан юм.

Михаил Бадмаевич Валентина Родионовна хоёртой үндэр гоё байһан гэртэнн ороо һаатнай, «мэндэтсээ бууһан хүнүүдтэ үүдэн зурхэн хоёрнай үдэр һүниггүй нээлтэтэй» гэхэн ёһоор таанадые угтан абаха. Тэдэнэй гэрэйн үгэдэ хүнүүд татажал, богоһыень алхажал байдаг. Юундэб гэхэдэ, эдэ хоёр һонин зугаатай, зондо шадаха зэргээрэ туһалһаа оролдодог хүнүүд юм. Энэ айланда стол дээрнэ ходоодо элдэб эдеэн, һүтэй амтатай сай байдаг. Зүгөөр Михаил Бадмаевичай өөрын барихан халуухан булша хүрэнгын сагаан тоһотойгоор эдихэдэ, бүрише амтатай даа! Тэдэ хоёртой хоорондо юуныше тэнсэжэ шадаха, бэе бэе ойлгодог, тэсбэри ехэтэй - иимэл хадань хүбүүдынь байгаалиһаа заяатай гоё найхан хүмүүжүүлгэ абаһан байха гэжэ һанагшаб.

Түгэсхэлдөө Михаил Бадмаевичай саашанхи ажал хүдэлмэридэнн ехэ амжалта хүсөөд, иигэжэ үрээхэ хүсэлтэйб:

Үетэн нүхэдһөө жэшэ абан, тэдэнгэсэ энэ һаһаа холбожо, бэе бэсынгээ зондоо хүндэтэй, урагшатай ябахадань урмашан, зоболондо диилдэбэлн дүнгэн, айл аймагаараа айлшалалсажа, халуун сайгаарнь ундаа харюулжа, хунцагын дэсжэһээ сэржэм үргэжэ, эхэ эсэгэнэрийнгээ буунай хүсөөр амиды мэндэ ябаһаннай жаргал гээшэл даа.

Ходоодо эздэлхэл хубисхалша найхан заншал, Хүнхинэн суурятахал хүгжэм, хатар, наадантай. Улад зоноо баясуулма, Орон нотагаа эздэлүүлмэ, Хилэн хүшэгийн шэшэрмэ Үнэтэ шэнэ дуун, хатар Үер шэнгээр урдаг лэ!

1980 онһоо аймагайнгаа конкурс-харалгын лауреат болоод, 1986 ондо Улаан-Үдын телевидени болон радиогоор дамжуулагдаба, мүн «Улаалзай» гэхэн конкурсно хабаадаа. Удаань Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэхэн Захаминай аймагай экономика болон соёлой үдэрүүдтэ хабаадаһан

Долгор ГАРМАЕВА, Цахирай интернат нургуулин буряад хэлэнэй багша.

АМИДЫ БУРЖАД, АНДА НҮХЭДНИ!

(Түгэсхэл. Эхининь 8 - дахи юурга).

Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Рызенова Анна Жимбиевна, багшанарай училищи дүүргэжэ, АВРЗ-гэй 10-дахн нургуулида багшалжа эхилээ. Хүдэлжэ байхадаа, багшын дээдэ нургуули заочноор дүүргээ. Мүнөө һаһанай амаралтада гаранхайшые һаа, тэрэл нургуулидаа буряад хэлэ, бэшэг заадаг зандаа юм.

хүндэмүүшэ зандаа, нотагтаа ажаһуудаг юм.

нургуулида нурахадаа Владимир Цымпилович Цыденов ирагуу гоёор дуунуудые гүйсэдхэн байха, шүлэгүүдые уншаха талаараа маанад соогоо үлүүхэн абьяастай бэлэй. Дээдэ нургуули дүүргээд Хэжэнгынгээ дунда нургуулида багшалхынгаа хажуугаар, республика соогоо мэдээжэ «Ургы» гэжэ арадай хоорой эдэбхитэн ябаһан. Хэжэнгын арадай театрай табиһан зүжэгүүдтэ гол рольнуудынь гүйсэдхэн байдаг. Мүнөөшье арадай театрайнгаа зүжэгүүдтэ хубитаяа оруулдаг зандаа юм.

аша туһаар, шарлажа байнхай фотонууд гэр бүлымнай альбомууд соо ушарагадаг гээшэ. Кириллнай «Смена», «ФЭД» фотоаппаратуудаар зурагыемнай буулгаха, бидэ үдэршэндөө гэртэнн ошожо, һүниие һүндэлэн, плёнконууд дээрэ хүдэлгэшэ һэмди. Бага балшар һаһанһаа бэе муутайшаг хүн байгаа. Наһа бараһаар хори һайса гаран жэл болошобол даа. Газар дэлхэй дээрэ ганса басаганиинь ехэ болонхой, түрэнн эхэсэ үргэн тэдхэн үри хүүгэдэ үндэлгэжэ ажаһуудаг юм.

Хори тосхондо ажаһуудаг Эрднеева Мария Зоригтуевна һаһанай амаралтада гаранхайшые һаа, Хорингоо дунда нургуулида математика заадаг юм. Эрднеева М.З. мүнэн медальтайгаар арбан класс дүүргэжэ, багшанарай дээдэ нургуули түгэсхөө. «СССР-эй арадай нураһалсай отличник» гэхэн солодо хүртөө. Николаев Виктор Цыренович, Зүүн Сибириин технологическа институт дүүргэжэ нотагаа бусаад, Хэжэнгынгээ райкомбинатай директорээр, аймагайнгаа захиргаанай гулваагай орлогшоор хүдэлөө. Мүнөө Хэжэнгын гэр байра ашаглалгын үйлдэбэриие хүтэлбэрилнэ.

Республикын габьяата экономист Цынгуева Дарима Самбуевнае мэдэхэгүй зон үсөөхэн лэ байха гэжэ һананаб. Эрхүү хотын финансово-кредитнэ дээдэ нургуули дүүргэнэйнгээ удаа республикын профсоюзудай бүлгэмдэ шалгалтын бүридэлэй эрхилэгшээр удаан жэлдэ ажаллаа. Мүнөө һаһанай амаралтада гаранхайшые һаа, бурханай ном суртаалай дахин һэргэжэ байхада, тэрэ хэрэгтэ хубитаяа оруулжа байнхай. Городой 18-дугаар кварталда дуган бүтээжэ, эхэнэр һүзэгшэдэй бүлгэм зохёргоод, үдэр бүхэндэ сахюуса хуруулжа байдагынь ехэл дэмбэрэлтэй юм.

Хорин нэгэдэхи зуун жэлэй толон, хадынгаа саанһаа паранай толоной гэгээрүүлэн байһандал, үдэр жэлэй тоогоор дүтэлжэл байна. Тээд ямар байхаб 21-дэхи зуун жэл? Мүнөө Үеин хүшэр хүндэ байдал тогтожо, нэгэ тэшээ харана бээ. Эрдэм ухаанай хүгжэлтэ бүрише эршэ абажа, компьютер, рободууд хүнэй хэхэ ажалые бүтээшоо һаань, ажал гээшэ баһал хоморшог зандаа байхань ха. Манай буряад яһатан табан хушуун малаа үдхөөд, арбадхаад ябаал һаа, газардаха үгы ёһотой. Хони малайминнай хашаа, балгаһанууд соогуур рободуудай ябажа, ажаллажа байхые харажашье болоходоо этигэнб.

Хазуев Намжил Ананьевич, эдир һаһанһаа Буряадай гигант АВРЗ-дэ хүдэлжэ үрдэ, багшын дээдэ нургуули дүүргэнэй һүүлээр аймагай газетнүүдтэ, Буряадай эрдэмэй түбтэ буряад, монгол, түбэд хэлэ бэшэг шижэжэдэ хэлтэстэ олон жэлдэ ажаллаа, удаань «Буряад үнэн» газетэдэ удаанай журналистаар амжалтатай хүдэлдэг юм.

Урдаа хараха, омогорхохо хүбүүдэймнай нэгэн болохо Арадай Хуралай депутат, Хэжэнгын аймагай захиргаанай гулваа Цыреторов Семен Цыдыпович, эхин шатын классһаа арбадхи хүртэр манай классай үхибүүдээр нуража байһан аад, үбшэлжэ, үбэлэй амаралтаһаа хойшо нургуулиа орхижо, хойто жэлын арбан класс дүүргэхэдэ, алтан медальда хүртэхөөр бэрхыше нураһан, гүрэнэй шагналнуудые бултынь таба сэгилэгтэйгээр үгөөд байхадань, хэһэн ажалынь городой комиссида эльгээгдэжэ, алтан медаль тэрэл классай ондоо хүбүүндэ барюулагдаа һэн. Эрхүүгэй мединститут дүүргэжэ, хирург мэргэжэлтэй нотагаа бусаа. Хэжэнгынгээ больницада, Хоридо ахамад врачээр удаан жэлүүдтэ хүдэлөө. Ленинградтай ординатура дүүргээд, эмшэлхын талаар шэнжэлгэнүүдые хэжэ, тэндэ хэһэн ажалаа хамгаалжа,

Үри хүүгэд, аша, гушанарнай гасалан, зоболон үзэнгүй, хүхэ тэнгэримнай ходоодо сэлмэг, баян дэлгэр тала дайдамнай үрэгжэлтэй, хоолтой, табан хушуун малнууднай талаая бүрхөөжэ, садхалан, һэбшээ һүрин бэлшэжэ ябадаг лэ болоо һаань, гэжэ бодомоор. Жара хүржэ ябаһан маанадай тэрэл юм бээ.

Чимитдоржиева Цэрэгма Бодиевна нэгэ жэл үбшэлжэ гээгдээд, Намжил дүүтсээ маанадаар арбан класс дүүргээ. Цэрэгма Бодиевна багшын дээдэ нургуули дүүргэжэ, Хэжэнгынгээ дунда нургуулида һаһанайнгаа амаралтада гаратараа хүдэлөө. Намжил Аүүн Эрхүүгэй Гүрэнэй университет амжалтатай дүүргэжэ ерээд, Сибириин Эрдэмэй академиин Буряадай нотагта хүдэлжэ эхилээ. Физико-математикин эрдэмэй докторой нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй амжалтатай ажаллажа байһанаа, гэнтын аюула нэрбэгдэжэ, саһаа урид наһа бараһанһинь ехэл шаналаар юм. Хэжэнгынгээ баруун зах Хүтэ-Добоһоо үдэр бүхэндэ

Ким ВАНДАНОВ.

40 жэлэй саана Хэжэнгын дунда нургуулин 10 класс дүүргэгшэдэй нэгэн, республикын габьяата барилгашан.

(Үргэлжлэл. Эхинийн 1996 оной июлийн 2-25-най, сентябрин 10-13-най, 17-20-ной, 24-26-най, октябрин 2-ой дуугарнуудта).

Дүрбэдэхи бүлэг ТАШУУДАЛТА УУЛЗАЛГА

Сайн ноён хаан аймагай Үлзытэ нэртэй хүдөө нэгэ нотагта харьяалан түргэн урадхалтай нарихан горхойной хойто бээдэ тэгшэ хэнээр зэргэлүүлжэ баригдахан хэдэн сагаан нэеы гэрнүүдэ харагдана. Эдэ гэрнүүдхээ хоёр тээшэн багал гуримтайгаар зэргэлүүлэн үргэлжэлүүлэн ба урагша хойшонь нубарилдуулжа, гудамжатуулан татагданахон олон майханууд энэ байра байдалыг юрэ бусын үзэгдэлтэй тэбхэр тосхон болгоно.

Тосхойной газар талаар ара үбэрөөрнь, мүн зүүн баруун хажуугаарнь сэхэлэн зоогдохон гасуунуудыг хоорондуурнь дээрэн аргамжаар холбожо, «сэргэ» болгохон уялуурта эмээлтэй олон морид уяатай, үглөөнэй боро алыаханнаа турьялдан батаганаархалдана.

Нэеы гэрнүүдэй хажуугаар, майхануудай хоорондуур олон зон эндэ тэндэ бүлэг бүлэгээрөө сугларан обооролдоно. Энэ юрэ бусын тосхон Сайн ноён хаан аймагай хороон сэргэй нэгэ хушуунай байра зухалан мүн. Мүнөө хүдөө нотагуудай хүн зонхоо зунай эдэн үедэ саг зуурын болзортойгоор суглуулагдахан найн дуранай сэргэй хийдэй нургуулиа дээшлүүлжэ, дүй дүршлөө нэргээ гэрнээ хаа ороод, түлэг дундаа ябажа байгаа нэн.

Нэеы гэрнүүдэй тэг дундахи үндэрөөр бодхоогдохон гэрнээ сагаан бүрээ гартаа барихан хүн гараад, гурба дахин гунигтай утаар бүрээгээ үлэжэ, дохёо тэмдэг үгээ. Тиигэмсээрнь зухаланай байрада хүл хөөрсэг гүйдөөн боложо, огсом хуурай захиралтанууд дуудан, томо нэеы гэрэй үбэртэй талмай дээрэ сэргэйхид жагсаалда зогсожо эхилбэ. Энэ үедэ тэрэ нэеы гэрнээ хэдэн хүн дахасалдан гаража, сэргэй жагсаал тээшэ шэглэн, дүтэлжэ ябана.

- Хушу...ун, жэгдэр! Хушу...ун, номхон! - гэрэн хушуунай даргы эрид захиралта энэ үедэ хонгоогоор соностон дуудада, мэна хая шууяатайгаар дүрээжэ байхан сэргэшэ нэгэн доро толгойнуудаа адлихан хүдэлжэ жагсаалдаа сэхэ болон жэгдэрээ, гансата номгорон, абяагүй зогсонодо ха. Энэ хушуун сэргэтэ захиралта үгэжэ, жагсаалда зогсоохон даргань Магсар болоно. Нэеы гэрнээ гарагша дарганарай урдаа Магсар сэхэ ошожо, түрүүлдээ ябахан сэргэй яаманай жанжан Дугаржаб ванда хандна.

- Сайн ноён хаан аймагай сэргэй хорооной хоёрдох хушуун танай захиралтаар бүри мусэн жагсаалда зогсоод байна! - гэжэ тодо шанга хоолойгоор яб байса ёһолон элдхэбэ.

Жанжан Дугаржаб хушуунай сэргээдэ хүрээгээ мээдэшлээд, дахуул нүхэдтээ хамта жагсаалай урдуур алхалдан ябажа, бултынь яралгүй анхаралтайгаар хаража захална. Тэрэ ябад гээд лэ, сэргэшэдэй дундаа заримынь ээлжээгээр хунган шэлэжэ,

нэлмынь хуйнаань нугалуулан, жэбээрэггүйнш шалгажа харана, мүн эрхы хургаараа эри дээгүүрнэ ябуулжа, мохоо хурсынь үзэнэ. Жанжанай хэрхо нодэд сэргэшэдэй гугал хубсаһынь багал алдангүй хаража, хакхархай, хангирхай байгаа хаань, эээдтэнэ ябууд дундаа заабари үгэнэ. Сэргэшэдэй олонхинь нотагай залуу ашгуушад тула, тэдэнэр бүгэдэ сахюур замагтай, модон хүл дархалжа тулга хэнэн тарбаган буутайнууд байба. Жанжан зариманынь буу гартаа абажа, замагайн

хаанахиб?
- Би Буряад нотагайб.
- Аа, Цэцэг хаан аймаг зөөжэ ерөнэн буряад гүш?
- Бэшэ, Орос гүрэнэй буряадби.
- Яагаад эндэ ябахан хүмиш?
- Ябахан газарни, олон даа, дээдэ зэргэтэ, теэд мүнөө эндэ ержэ монгол сэргэтэ найн дураараа ороод алба хэнэб.
- найн дураараа хадаа болоо бээ. Моридытнай, сомон дарга, шангалан харахаб, энэ эндэ хуладалга байхагуй, - гэжэ юундэб даа айлгаха ханаатай гү, шэрүүнээр хэлээд, жанжан

аржытар зайдагдана шүдэрэй ганзагалаатай байхынь харахадаа жанжан ехэ урмашан, баярлахан түхэлэй шарай харуулаад:
- найнш даа, сэргэшэ Готоб, бэрхэш, - гэжэ магтаад, саашаа зрьелдэн, удаадахи сэргэштэй уулзана ха.
Тэрэшэлэн удаан болотор Батын сомониисе бүрин шалгажа дүүргэхэдэн, зэмэлхэ өөтэй юумэн оддогогүй хэбэртэй. Теэд яахаб, энэнь зүб, монгол хүн эртэ урда саһаа хойшо мориёо үнэтэ эрдэнийн зүйлтэй жэшээлэн сасуулаад, моринодоо

талмасаг тээшэ ябуулба. Үдэшэлэн гурбан нүхээ тэдэндэ табигдахан лагерэй дундахи байра нэеы гэр соогоо сугларанхай, амаржа нойрсохынгоо урда тээ үглөөдэрэйнгээ гол шалгаа үнгэргэхэ тухай ханаата болом хөөрөлдэнэ.
- Нүхэд, жанжанай үглөөгүүр моридыннай шалгаха үедэнь гэнтэ Жаргалов ханаандаа орошоол даа. Тэрэнэй хургаа дагажа, заабариень сахинаадаа энэ үдэр найн сэргэлтэдэ хүртэхэбди гэжэ хананам Жанжан нэгэшье муугаар

һаадгүйгөөр хүдэлдэгыг шалгажа үзөөд, тобшо номон, дари, натрууска болон сахюурайн найниёе ехэ нарибшалан харана. Мүн лэ ябадалдаа зарим салаа, тасагуудай дарганартай танилсаһаа нэрэ, обог, нотаг, албан тухайн асууха зуураа сэргэшэдэйн бүридхэл хуража мэдээд, тоогоороо мүргэдэһынь шалгажа үзэнэ. Удангүй сэргэшэдэй бэеын харалта дүүржэ, жанжан Дугаржаб дахуул сэлтэ нүхэдтээ жагсаалай урда ерээд, тэдэндэ хэрэгээ ойлгуулан хандаба ха.

- Та бүгэдэ эрэлхэг зоригто сэргэшэд аа, бидэ энээхэн хоёр үдэрэй турша соо таанадай сэргэй нургуули хэр зэргэ шудалжа байһыетнай шалгажа үзэхээ ерээд, мүнөөдэрхөө эхилбэбди. Ганса сэргэшын бэлэдхэлхэ захалаад, саашадаа хушуун хүртэр таһалбаринуудыг табигдахан богонихон болзор соогоо бултынь шалгажа зорихо ёһотойбди. Сэргэшэ шалгалтада бээ хэр найнаар түхээрээ гэжэ мүнөө харабабди. Тиигээд морин сэргэшын гол шухала хэрэгсэл болохо унажа ябахан агта моридайн шалгахамнай. Удаалуулан сэргэшын дүй дүршэл ба таанадай дайшалхы туха шадабариеетнай бултынь харахабди. Шалгалтада тон анхаралтай хандажа, эдэрхи харуулан, дээдэ зэргын сонголтэ абыхын түлөө бүхы хаба шадалаараа оролдохо танай шухала уялга мүн, ойлгосотой бээ? - гээд жанжан үгээ дүүргээ. - Хушуун дарга Магсар, мүнөө сэргэшэднай моринодоо бариха, харуулаар бэлэдхэ!

Хушуунай сэргэшэ Магсарай захиралтаар тасаг, салаа бүхэн илгаатайгаар уягдахан моринодоо гүйдэн ошожо, эмээлнүүдын хуу татан абамсаараа урда жэгдэрээр зэргэлүүлэн табиха, моринодоо зогсоогоод, шалгалтада бэлэн болонхой дарганарыг хүлээжэ байнад.

Энэ үедэ шалгалтын дээдэ дарганар өөһэдэгөө гурбан газар хубаагаад, сомон бүхэн таража, шалгалтаа эхилбэ. Жанжан Дугаржаб өөрөө нэгэдэхи сомон тээшэ ошожо, даргадань дүтэлхэдэнь:

- Хоёрдох хушуунай нэгэдэхи сомон шалгалтада бэлэн байна, сомон дарга Бата, - гээд мүнөө сомонойнгоо эхиндэ зогсохон Бата бээ сэхэлэн элдхэбэ.
- Бата даргаб гэнэ гүт, нотаг

сомоной эхиндэ зогсохон сэргэшын урда ошожо тогтобо.

- Нэгэдэхи салаагай, нэгэдэхи тасагай сэргэшэ Готоб, - гэжэ тэрэн тординогогүйгөөр яб байса элдхээд, жанжанай урдаһаань сабшалаагүй нодөөр сэхэ хараад зогсоно.

- Бэрхэш, сэргэшэ Готоб, мүнөө мориёо харуул.

Жанжан Дугаржаб сэргэшын моринодонь хүрэмсөөрөө үбсүү сээжэһэнь эхилээд, шорган дээгүүрнэ уусадань хүртээр гараараа элбэжэ үзөөд, алгаша харахадань тэрэн нэгэшье шорой тооно, хирэ халдаагүй сээр заандаа байба. Удаань жанжан сэргэшэдэ мориёо амгайтша болгохынь захираад, жолооһоонь бариха шүдынь харахадаа: «Энэ мориншин долоо наһа хүрөөд, наймадаха ябаналтай», - гэжэ сэргэшэдэ хандахандал дуугарба.

- Тон зүб, дээдэ зэргэтэ, үрээдэнь өөрөө нургаа, дүрбэдэхи жэлээ унажа ябанаб, - гэжэ Готоб жанжанда харюусаад, арай «яага бэрхээр мэдэнэт, миний абанаа дорогүйлтэ» гэжэ эрхин алдаад, сэргэшэн хадаа амаа хам бариха, абяагүй болоодхино.

Дугаржаб ваан моринойн жажылы хазарайнгаа аманда хаха угзаруулаагүй гү гэжэ шалгаад, хазарайн аманай түмэрэй эдирээтэй бэшинь үзээб. Мүн лэ моринынь эмээлдэ холгоогүй гү гэжэ хургаараа мундаа, шорга, нэрэ, бөөр дээгүүрнэ даража үзөөд, нуга, үбсүүн доогуураа оломдоо холгожо магад гээд, доошоо тонгойжо харана ха. Эгээн хүүдэ моринойн хиргаданаһан һамбай дэлһынь хараад, баһа хүүлын шэрээдэггүй гү гэжэ үзээб. Ваан сэдьхэлээ ханангаар зрьелдээд, сэргэшын эмээлыг баһал һайса хаража эхилбэ. Хоёрор дахралан тохолог тохомынь хүлээшээтэйгээрнь абажа, хуурай нойтынь шалгажа үзөөд, эмээлын бүхэ хүдэрээр үдэгдэн ба үдөөрийн үмхирөөгүйе эмээлын зрьелдүүлжэ, урбуулжа байжа хараба ха. Тиигээд эмээлын олом, жэрэмэй таһархаар бэшэ бүхэ байһынь шалгаад, горьнын моринойнгоо бээ адаахаар бэшэ гү гэжэ үзээб. Мүн угсаргынь элээгүй бүхэ байһынь баһал шалгана ха. Саашаа хазартань хүрээдэ, таһархаар бэшээр зайдаһынь хараад, ута, бүтүү жолоонуудайн ута, богоние тохоногоороо хэмжээ үзэнэ ха. Эгээ хүүдэ эмээлын ганзагын нур оһор үзэжэ, тэрэндэнь шара нургаар

бүхы анхаралаа хандуулаад, унажа ябахан унаагаа айхатбараар хайралах болоод, унда хоолгүй байжа, турашуужан гэжэ ханаагаа зободог ба аргатайдаа ходо бөөмөйлжэ ябадаг ха юм. Харин энэ шалгалтань сууга Чингис хаанай үсын сэргэшэ эхилжэ, мүнөө болотор орхигдоогүй заншалтань бүгэдэ сэргэй гурим ха юм даа.

Энэ үедэ хушуунай нүгөө хоёр сомониёе шалгажа дүүргэхэн дарганар ержэ, жанжанда баһал найн гэжэ элдхээ нэн. Сомонуудын шалгаха үедэнь жанжаные дахажа ябалсаһан Магсарай зоосо энэ ушарһаа баяртай сэдхэл түрөөдхинэ. Тиихэдэнь гэнтэ Жаргалов Магсарай ханаандаа ороодхино. «Хэдэн жэлэй урда тээ Хитадта долтолон орохон харин дайсадаар тэмсэхээ Бээжин хотодоо суглуулагдахан монголнуудыг сэргэй хороон болгожо эмхидхэхэн Жаргалов, тэрэнэйнгээ даргаар томилогдоходоо, тон мүнөөдэрэйхидэ имэ нарыар сэргэшэдэйнгээ түхээрэлгэ бэлэдхэхэ, саг үргэлжэ шалгажа, эрилтэ шангатайгаар нургуули хүүлээжэ үрдиһэн дээрһээ маанадаа тиихэдэ ехэ гуримтай, журамтай, бэлэдхэл найнтай сэргэйхид болгожо шадаа нэн даа... Сэргэшэдэй түхээрэлгын талаар яһала амжалтатай гаралсаба хаб. Теэд дайшалхы бэлэдхэлээр сэргэшэдни яадаха гэшээб? Мүн биеһы баһал Жаргаловай жэшээгээр хаса сэргэй бэлэдхэлэй арга хэрэгжэжэ, сэргэшэдэ нургана ха юмбиб. Хэр зэргэ амжалта туйлагдаха гэшээ хаб?» гэжэ мэтээр дотороо сэдхэхэдээ ханаата болон зүрхсөөд абана ха.

Жанжан Дугаржаб энэ үедэ Магсарыг дууджа:

- Магсар дарга, шалгалтаа зогсоо, орой болоо. Мүнөө танай хушуун хүдөө гаража нургуулинь талмасаг дээрэ бүхы хэрэгсэлээ бодхоожо бэлдэг. Биднэр баһа гурбан газар энэ шэгээрэ хубааража, сэргэшэдэй дайшалхы шадабари шалгахабди: би нэгэдэхи салаада заандаа байхаб, миний орлогшо Миндаг дарга Намсарайн хоёрдохи сомондо ошохо, Гонгор гүн Цэдэн даргын гурбадахи сомониёе шалгаха. Үглөөгүүр танай хушуун талмасаг дээрэ бэлэн байха ёһотой, бидэ тэндэ сэхэ ошоходни.

- Зүб, гүйсэдхэхэб! - гээд, Магсар хушуунай моринодонь мордохуулжа, нургуулинь

хэлэнгүй, сэдхэлээ хананг мордоо бэшэ аал? - гээд, Магсар бэшээдэ хандаха ха.

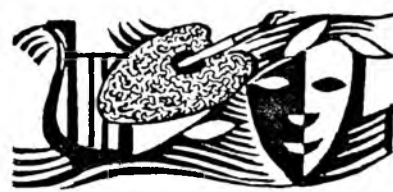
- Нээрээһээ жанжан нэгэшье шүүмжэлхэ үгэ дурдангүй ошоол. Мүнөө Жаргалов маанадаараа суг энэ байхан наа даргагүй манай хорооние бүгэдэ дээрнэ зүгээргүй ондоо болгожо шадаад байха нэн даа. Нэгэдэхи хушуунаймань бэлэдхэл тухай ваан найнаар орой хэлэжэ үгээгүй нэн бээ, - гэжэ Намсарай харюусаба.

- Харин амидаи байгаа хорооноймань дарга болохон наа тиигэхэл нэн, - гээд, Бата гажарангаар Намсарайтай зүбхөнгэрэ. - Жаргаловай алуулһаар аяар табан жэлээ үлүү саг үнгэрбэ. Теэд, хаана, яжа хосорхой тухайн, тэрэнэй баатарлиг үхэл нодөөрөө харахан хадаа бидэ заабог ёһотой зон аад, эндэһээ хобхоржо шадахаа болишоод байна бэшэ гүбди?

Нээрээһыг, хубүүд эндэһээ хобхоржо ошохын аргагүй болшоод байгаа юм. Табан жэлэй урда тээ гурбан нүхээ Хитадаа зугадажа гарахан хойноо түрүүшынхээ Халхы газар дээрэ гараад абахадаа оройтоод, нэгэ бүлэг айлуудта хүржэ хонoho баатай болоо нэн. Моринодо табяад, өөһэдөө тэрэ айлаада монгол зоной гуримаар айлаа мэтэ хүндэлүүлжэ эдэлээд байтарын, үдэшинь боро хараанар хазар мориотой хэдэн хүн нүгөө хүршгүйлаһынь сэргээд эржэ бууба. «Эндэтай юун болоноб, зугаа наада хонэ гү хүршынхитнай?» - гэжэ Магсарай гэрэй эзэнһээ асуухадань, тэрэн эхэ һужээлэнгээр гурбан нүхэдэ нэгэ нэгээр ээлжэлэн адаглажа харахан хойноо найдабаритай хубүүд гэжэ тухайлаа нэн гэбэ: «Хүндэгэ залуу айлад, таанадай хэдшыг һыетнай би мэдэнь бэшээб. Зүгөөр Хитад амбанай хара бабарһаа мултараа, тэрэбэжэ энэ хүртээр эрбээбди гэхэдэнтэй, би этигэнбэ. Энэ хэлэһэн үгэтнай үгэн наа, тон найн гэшээ. Амарсанаан тухай таанад мэдэнэ бээт? Монгол арад зоноо Манжуурай дарлаалтаһаа сүдөөлжэ, бээ даанхай эрхэ олгохын түлөө хитад сэргитэй тэрэ ехэ дай үүсхээд, хэдэн мянга түмэн сэргитэнь хүүлэй хүүдэ диилдэжэ, Орос гүрэн руу тэрэбэжэ ошоо нэн бэлэй.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Түрэм үгэ

Базар БАРАЛИН

ЕХЭ УДАГАН АБЖАА

Арбан хоёр үзэгдэлтэ, гурбан үйлэтэ зүжэг

(Түгэсхэл. Эхининь июлин 30-най, августын 13-най, 20-ной, сентябрин 3-най, 17-ной дугаарнуудта).
Хуасай түрүү: (бодон харайжа, номо номоо Бадан уруу гзлжэ шагаагаад, багашажа)

Ахалагшын аминда
Түрүүлэгшын толгойдо хүрсе!
(Бадан мүн бодон харайжа, хуасай түрүүгэй урданга номо номоо гзлэгд- гинэ. Бүгдэ мүн бодон харайлдан Бадан уруу номо номоо шагаана)

Эрэхэн: (бодон харайгаад, сад гэмэ шанга дуугаар)

Байзагты, байгаа нүхэдн!
(Бүгдэ номо номоо гзлэхээ болижо, доошонь табина)

Эрэхэн: (бөөлжэ, ехэ гасалантайгаар)

Амитанай түлөө
Амияа үгэхэ хүнтнай үгы хадань,
Зоной түлөө
Зоболгоёо үгэхэ хүнтнай үгы хадань,
Амитаниие аргагүй аршалха хэрэгтэйдэ,

Ами бсөө үгэхэ
Сагни хүрөө,
Замытнай заатагүй залгуулха хэрэгтэйдэ.

Зоболго михаяа
Үгэхэ сагни хүрөө.
Нюдэгүй балай намдатнай
Наран, нара үгы болоо.
нонор найхан аба, эжымни
Үзэгдэхээ болсо,
наһанан найхан нүхэрни
Харахаяа болоо.

Адаг болоһон намдатнай
Алан амин хэрэггүй.

Хэрэг зоригьтнай хүргэлсөөд,
Хэтэ холын аянда ябалсаад,
Ута холо ябажа шадахаяа болиходоо,
Улаан михаяа үгэхэмнил үлөөд байна.

Шуудагай номые шурд гүүлэжэ,
Шуһата михыем шулгалагты!
Зэбэтэ номооо зорд гүүлэжэ,
Зоболгото михыем зооглогты!

(Толгой, гараа гэдэргэнь хаяжа, бсээ тодожо үгэнэ)

Бадан: (Эрэхэн уруу номо номооо гзлжэ)

Ами бсөө өороо үгэжэ байхадань,
Ааража байха юумэмнай үгы.
Толгойгоо өөрөө үгэжэ байхадань,
Түдэгсэжэ байха юумэмнай үгы!
(Хуасайн түрүү Эрэхэниие бсээрээ халхалаад, өөрөө Бадан уруу номо номооо гзлэгд ошоно. Бүгдэ номо номоо Бадан уруу гзлэгд орхино. Эрэхэн Бадан ба бусад хоёрой хоорондо гүйжэ ороод, бсээ тодоод байна. Бүгдэ номо номооо гзлэгдэн гарнуудаа аалиханаар хула табина).

Хуасайн түрүү: (Бадан уруу хараад, багашажа)

Аха бэшэ ада,
Түрүү бэшэ тодхор
(номоо Бадан тэшэ гзлинэ). Бадан мүн номо номоо хуасайн түрүү уруу гзлинэ. Бүгдэ Бадан хуасайн түрүү хоёрой хоорондо орожо тогтооно).

Шарайдай түрүү: Шиндэхэмнай хэрэгтэй,
Шулуун зүрхэ зүрхэлжэ
Шууһа үзэхэ сагнай ерэбэ.
(Газарта тонгойшо, бүгдэньгөө тоогоор жэжэхэнүүд сагаан шулуу, нэгэ хара шулуу абажа, нүхэдтөө үзүүлээд)

Сагаан хараяа шалгуулжа
Сагаан, хара шулууе
Сасажа дээшн хаяя.
Тооробшонуудаа тодожо,
Толгойнуудаа үрие.
Тоб гзлэн тоогүй гэжэ мэдэе.
Одохон(?) ооһороор амиение гаргажа сунгай(?).
Өөднэ шулуугаа хаяулая,
Олоной хэрэгые шийдхүүлжэ,
Хара шулуунай буһан толгойе
Хамаг зоной хэрэгтэ зориулжа,
Хайрата амиение шулажа,
Уян сагаан яһыень
Орон шотагтаа абаашажа

Урин зөөлнөөр табия.
Сагаанай түрүү:
Энээһнээ сэсэн юумэ үгы.
Удаан туйлаха аргамнай үгы.
Үтэр түргөөр...

Бүгдэ: (Эрэхэнһээ бэшэн) Тийгэе!

(гэлдээд уйтанаар тойрожо, толгойнуудаа үрээд, орайлдаад, абя шэмээгүй болоод байхада)

Хальбанай түрүү: (гүхэригэй газар тээ байгаад, шулуунуудаа, шарайдай түрүү һээ абаад, гзлэхээ хаража зангаад)

Тэнгэри эзэн!
Тэнсүүлжэ мэдэ!
(Доро дохино, гзлэхээ... хараад)
Үлгэн эхэ!

Эрьюулжэ мэдэ!
(Доро дохёод, бүгдэнь толгойнуудай гээрэ шулуунтай гараа харбайгаад, гзлэхэнь нэгэ дуугаар сасажа хаяна. Бадан толгойнуудай буужа үзэтэр малгайгаа абажа үзөөд, хара шулуунай байхада, мэгдэжэ, хажуудань байһан Эрэхэнэй толгойн тооробшо гээрэ хэмээхэн табина. Эрэхэн залг гэнэ. Бүгдэ (Эрэхэнһээ бэшэд) тооробшонуудаа шалгажа үзэнэ).

Бадан: Абжаагаймнай толгойдо буугаа.

(Бүгдэ барьлдаад абягүй байхада)

Хуасайн түрүү: Уг ехэ гарбалта

Удаан ехэ абжаагаа
Хара шулуугаар хардагыше,
Хара муугаар һанагыше
Үзэхэн хүн байгаа хаа,
Үгэлжэ хэлэжэ үгыт!
(Эрэхэн залг гэжэ, бсээ доһолжо(?) байтараа, гэнтэ хуга харайжа, эршэгэнээ эрьладээд орхино. Бүгдэ мэгдэжэ зайлажа бодоод, гүтэ болоод байна)

Эрэхэн: (хуасайн түрүүгэ гараа харбайжа, хорьбооо түргэн абажа, тулаад, ехэ үйдхартайгаар гуниглажа)

Амияа алдаханаа урда
Арбан нэгэн эсэгын таанарта
Аман үгээ амалхамни.
Үхэжэ унаханаа урда
Олон эсэгын таанарта
Үлгэн үгээ үгэлхэмни.
Эдоулахэ бсээ эдоулахын урда
Эдихэ таанадайнгаа эдихэнээ урда
Үгэлхэ таанадайнгаа эдихэнээ урда
Үгэлхэ үгээ үлөөнгүй үгэлхэм.
Михан бсээ орхижо,
Хии бсээ бэелжэ,
Наранай гэрэлээр наадаханаа урда,
Дэлхэйһээ дэглэхэнээ,
Огторгойдо ошохоһоо,
Үүлээр дамжаханаа урда,
Олоной онгонинь,
Зоной заяанинь,
Бурядад бурханиинь болохоһоо урда
Һанаһанаа найрхангүй,
Зорихоноо заһангүй
Холо ойрые холбууламни,
Саада наадые сасууламни,
Хара сагааниие хахалхамни,
Үлгэн худалые һалгахамни.
(Хуасайн түрүүгэй сорхирсо уйлажа эхилхэдэ, бүгдэ, Баданһаа бэшэд, бархиралданад. Эрэхэнээ дохижо гуйна).

Хуасайн түрүү: Манаа орхихогүйш,
Михыеш хэгийбди.
Огторгойдо ошохогүйш,
Олон түмэнээ орхихогүйш.
(Дохижо гуйна)

Эрэхэн: (гзлэгээрээ бүгдэнь шабхадажа хуулгаад, дуугаа шангадхаад)

Яагаашые хаа, яһыем хаяха болоот,
Хээгээшые хаа, михым эдихэ болоот.
(Баданһаа бэшэниинь доро дороо сорхиртор уйладана).

Эрэхэн: (нүхэдөө эрьюулжэ заагаад, Бадан уруу сэхэ заагаад)

Ахаб гэжэ аабайжа,
Түрүү гэжэ түрхыжэ...
(Бадан хэлмээс хугалаад, бодон харайжа, даб даб гэхэдэнь, бүгдэ хоёр тээһэнэ бариха хуулгана)

Эрэхэн: (бөөлэнэ)
Хамаг юумэ харюутай,
Бүгдэ юумэ бусаалгатай,
Өөрын толгой үмөөржэ,
Хүнэй толгой хүндэһөөрөө
Хара амьяа хайралжа,
Хара шулуугаар хардабаш.
Бүгдэнь ехэ хэрэгые
Бүгдэнь хүлдөөр бүтээһэн
Би ганса бсээрээ
Бүтээгээб гэжэ һанаһаараа
Үеһинхэнэй үедэ
Үрэ бсээр үгэрхэш,
Хэтыгхэнэй хэбтэ
Хэтэ заяагаар хубхайрхаш.
Удамһаашни өөдөө нэгэ хүн үндэһэнэй,
Миханһаш мүртэй хүн таһарлагүй.
Угаа муушөөшнши,
Удамаа дамжаашанши
Олониие оройноб гэе хаа,
Орой гансаб гэе хаа,
Удангүй уруугаа орожо,
Үе һанаһаа өөдэлхэгүй.
Үгүүлхэн үгэм хадаа
Үеһин үедэ үнэн байха,
Хэлэхэн хэлэм хадаа
Хэтын хэбтэ хүсэтэй байха.
Үзөөгүй һэн гэбш
(Бадан уруу заагаад)
Үндэһөөрөө үмэхирхэш,
Хараагүй һэн гэбш
Хандаһаараа хатахаш!
(Бадан хэлмээс гэнтэ хугалжа, Эрэхэн уруу даб гэхэ һанаһаа, бүгдэ барижа болоулна.

Эрэхэн: Баданһаа бэшэниие заагаад)

Хамагай түлөө хатаһан хайратамни,
Зоной түлөө зоболон нүхэдн!
Амитан зоной түлөөд гэжэ
Арюун найхан һанаһаар
Өөхөгүй михым эдэе хаа,
Сэмгэгүй яһым барья хаа,
Эхэ шотагтаа энхэ мэндэ хүрэхэт,
Түрэл зоңдоо түбэггүй хүрэхэт.
Эльгэндэ хүрэхэ,
Эльгээ дүүрэхэт,
Буряадтаа хүрэхэ,
Баярые дуулахат,
Ябаһан хэрэгээ дуулгажа
Ядаһан зоноо ялайгахат.
Гүйсэшгүй хэрэгые гүйсээжэ,
Туйлашагүй ябадал туйлажа,
Зоной хэрэгые зохёһондоо
Бүгдэнь хэрэгые бүтээһэндэ
Энэ ябаһан бсөнүүдтнай
Үни удаан жаргаха.
Бүгдэ: Үнэн болтогой!
Эрэхэн: Үргэн ехэ гуламтануудтнай
Үеһин үедэ унтархагүй!
Бүгдэ: Тийн болтогой!
Эрэхэн: Үндэр ехэ нэрэнүүдтнай
Үеһин үедэ мартагдахагүй!
Бүгдэ: Тийн болтогой!
Эрэхэн: Араг яһымни арадаа үргэжэ
Аба эжидэм абаашахадаа,
Түрэдэмни тушаахадаа,
Гаралдамни гарлуулахадаа,
Улад олон зонхондомни
Үрэл найхан үгыемни,
Үгэлжэ ехэ хэлэхэмни
Үлөөнгүй залгуулхат!
Бүгдэ: (Баданһаа бэшэн)
Залгуулахди!
Эрэхэн: Хэтын хэбтэ хүсэтэй байха
Үрэл үгэмни хадаа,
Хан тэнгэрини хайраар,
Хатан дэлхэйн үргэмжөөр
Һүрэг олон зонхонни
Һүнэхгүй һүлдэтэй болтогой!
Баданһаа бэшэн: Болтогой!
Эрэхэн: Буряад олон зонхонни
Булигдашагүй одотой болтогой!
Бүгдэ: Болтогой!
Эрэхэн: Эд эдэгээр элбэг байха
Үгыршэгүй хэшэгтэй болтогой!
Бүгдэ: (Баданһаа бэшэн)
Болтогой!
Эрэхэн: Үлгэни дүүрэмэ үнэр болохо,
Үлишүүгүй заяатай болтогой!
Баданһаа бэшэн: Болтогой!
Эрэхэн: Үеһин үедэ үнэ байха
Ууша ехэ хэлэмни хадаа,
Тулижа бүтээһэн туһаарни,

Зобожо бүтээһэн золоорни
Үнэн гэнэн һаналтан
Улад олон зонхонни
Үнгэ найхан жаргалаар
Үни удаан таһалдахагүй,
Баярайнгаа барагдахада,
Магайнгаа саглахада,
Хожомойнь хойно,
Хоёрой нэгэндэ
Харын харатанда хашагдажа,
Борын боротондо булагдажа,
Туйлгүй тулихат,
Тоймгүй зобохот.
Үзэхээ үзэжэ,
Туйлахые туйлаа хаа,
Бэстнай бэхижэхэ,
Һаналтнай найжарха,
Ухаантнай онгойхо,
Зантнай заһарха,
Эди ехэтэ эрдэмтэй,
Шэжэ ехэ шэнэтэй,
Угай ехые харахагүй,
Ухаанай ехые хараха
Угай ноһор ноё хэхэгүй,
Ухаанай ноһор ноё хэхэ,
Эрэ эмһин илгаагүй,
Баян үгытэйн багсаагүй,
Худые хүндэждэхэгүй,
Хүниие хүндэждэхэ,
Эрхэ ехэ сулатай,
Энхэ тэгшэ жаргалтай,
Арадай хэрэгые бүтөөһэн
Арюун найхан алдартай
Ашатын жаргал эдлэхэн
Улад зонинь болохот!
Баданһаа бэшэн: Үнэн болтогой!
Эрэхэн: (Норьбоо тулгажа, бүгдэнь ургуур урагша хойшоо түргэн ябажа, газар тэнгэриие эрьюулжэ хараад, хорьбоороо газар нэгэ шанга тулаад, ехэ уйтайгаар гуниглажа, ханхинама найхан хоолойгоор)

Хэтые хэмнэхэмни,
Хэлхэнэ тоолохонни,
Үнэнөө үгүүлэхэмни,
Үгээ хэлэхэмни, Заарин баабайн залгуулжа,

Огторгойн онгоной оложо үгээршые
Зоной түлөө зоболгоо үгэжэ,
Амитанай түлөө амиа үгэхэ гэнэн хадаа,

Заяанайнгаа заабаряар,
Хэтынгэ хэмжүүрээр
Хайрата нүхэрһөө хахасажа,
Хара үһөө андалдан бэээб.
Мойһон хара нодонүүдһээ
Монсогор хара һөлбөө мухарюуллаар
Хоёр тэшээ хахасахамни,
Хүхэ шонын улаан хүнхинэжэ,
Хара хирээгэй хагалаан дуулдажа,
Хатуу муугай ёро үзэгдөө һэн бэлэй.
Зон бүгдэнь зоболондо,
Зорихон ехэ урмандань,
Хамаг зониие хайралхадаа,
Хара эльгээс хүмэрхэдээ,
Эльгэлхэн эжыгээ уйлуулжа,
Ашалан абаяа хайлуулжа,
Өөрын урин дайдаһаа гаража,
Хүнэй хүйтэн дайдаа орожо,
Зүнгэй хүнэй зүүдэлхэгүй
Зүгэй холо дайдаа ябажа
Эгээл хүнэй үзэхэгүй
Ута дайдаа ябажа,
Эрэ хүнэй үргүүлэхээр,
Эмэ хүнэй үхэхээр
Бэрхэ дайдаа ябажа,
Ород хаанай улаан шоурта,
Мангад хаанай михата шоурта тулгажа,

Хайратанайнгаа хашаланни
Харатангаа харые тооложо,
Баатар хаанай шоурые бараалхажа,
Баатар шара шарайень улайлгаа хэм.
Хатуу хара зүрхыень
Хайлуулжа шадаа хэм.
Зон бүгдэнь заяагаар,
Буряад бүгдэнь һүлдөөр
Ород хаанай аманһаа
Урин үгэ дуулаади.
Улад олон зондоо
Эрхэ сулыень олгообди.
Амитан зоноо энээлгэхэ,
Буряад зоноо баяруулхаа
Эхэ шотагаа бусахаяа...

Залуу наһан - залитай үел:

ХАРУУНАГҮЙ ҮХИБҮҮД САГАЙ ШЭНЖЭ ГҮ?

Гүрэн доторнай экономическа байдалай муудаха үедэ зайжа, гуйраншалжа ябаһан үхибүүд олон болоо.

Тэдэнэр элдэб ааша гаргана, гэмтэ ябадал хэнэ. Хуулин наһа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй талаар комисси энэ хүндэ асуудалаар хүдэлдэг гээшэ. Тус комиссин мүнөөнэй ажал тухай Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи наһана гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй талаар комиссин түрүүлэгшын орлогшо Нина Чимитовна Цыбенонатай хөөрэлдэбди.

- Манай гүрэн дотор 1918 ондо иимэ комиссинууд байгуулагдаһан түүхэтэй. Тус комиссинуудай түрүүшын зорилгонууд гэбэл, үхибүүдтэ байра олгуулха, хургаха, тэдэнэй эрхэ хамгаалха болоно. Гадна ганса эдиршүүлэй бэшэ, мүн тэдэнэй түрэлхидтэй болон хүмүүжүүлэгшэдтэй ажал ябуулха зорилготой. А.Макаренкын колониууд, Щацкиин коммунаууд, булганда мэдээжэ «Республика ШКИД» гэхэ мэтын эмхинүүдые дурсая. Тэдэ граждн болон Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнуудай үедэ хүдэлһэн байна. Түрэлхидгүй, орохо нүхэгүй олон үхибүүд ажабайдалай орьёл дабажа, бэээ харуулжа шадаа бэлэй. Гүйсэдхэхэ засагай дэргэдэхи эмхи зургаанууд сооһоо гансал энэ албан 80 жэлэй хугасаада саг үргэлжэ хүдэлөө гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө ехэ хүндэ хүшэр саг болонхой гэжэ булта мэдэнэбди. Эхэнэрнүүд, хүгшэд болон үхибүүд мүнөө үедэ эгээл ехээр зобоно. Олон мянган гэр бүлэнүүдые ганса үгытэй ядуу байдал дайрана бэшэ, харин ажабайдалай эрьесын муу нүлөөн нэрбэнэ гээшэ. Иимэ сагта үхибүүдые түрэлхидһөөнь абарха ушар ехэ олоор тохёолдоно. Россин миллион гаратар үхибүүд үйлсэдэ хаягданхай, тэдэнэй үхэхэ, гэмтэ ябадал хэхэ, архи болон нарко-бодосуудые хэрэглэхэ ушар үдэр бүри олошоржо байна. Үхибүүнэй эрхэнүүд тухай ООН-ой Конвенциин эрилтэ манай гүрэн дотор гүйсэд бэелүүлэгдэнэгүй. Олонхи ушарта Россин Федерациин Конституциин үхибүүдтэ хабаатай статьянуудай гури-мууд хараада абтанагүй.

- Манай республика энэ талаар ямар байдалтай?

- 1994 ондо байгуулагдаһан гуримаар мүнөө сагта хүдэлнэбди. Манай комиссин бүридэлдэ аймагуудай 25 болон хүдөө нотагуудай 57 комисси хүдэлжэ байдаг.

Республикадамнай хүшэр байдал тогтонхой. Хүүгэдэй гэмтэ ябадал гаргалгаар дүнгөөр 1996 ондо Буряад Республика Россин регионуудай хоорондо гурбадахи нуурида. Харин 1997 ондо наймадахи нуурида хэн. Энэ хубилалтада манай комиссин үүргэ хубита тон ехэ.

Улаан-Үдэ хотын Октябрьска районой, Кабанскын, Хэжэнгын, Захааминай, Муяын аймагуудай үхибүүд 1998 оной түрүүшын 6 наһа соо 1997 оной нэгэдэхи хахадта орходоо, хуули эбдэхэ ябадал олоор гаргаһан гээд тодорхойлогдоо. Харин республикын зарим аймагуудта, илангаяа Мухар-Шэбэрэй, Хойто-Байгалай, Железнодорожно районой эдиршүүлэй дунда гэмтэ ябадал үсөөрөө.

Мүнөө үедэ

наһаяа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй талаар комиссинуудта 3017 үхибүүн, мүн 1 мянга 500 гаран урагшагүй гэр бүлэ бүридхэлдэ абтаад байна. Түрэлхидэй эрхые хаһаха ушарнууд олошороо. Энээнһээ гадна түрэлхидэй үхибүүдтэ дошхон хэрэзгыгээр хандаһан тухай сүүдэй хэрэгүүд олон болоо. Иимэ муухай аашатай хүнүүдые элирүүлхын талаар 1997 ондо манай комиссин Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын аймагуудай, ниислэлэй Октябрьска районой таһагайхидамжалтайгаар хүдэлөө.

1997 ондо үхибүүдые хуули эбдэхые тухирһанайнгаа

ушарнуудые ниислэлэй Железнодорожно районой болон Сэлэнгын аймагай комиссинхид олоор элирүүлнэ. Аймагуудай комиссинууд Дотоодын хэрэгүүдэй таһагтай, хургуулинуудтай хамта залуушуулай дунда рэкет усадхын тула элдэб хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэнэ. Улаан-Үдэ хотын, Кабанскын, Баргажанай хэдэн хургуулинуудта түрэлхидэй патруль, эсэгэнэрэй совет эмхидхэгдэн байгуулагдаа.

Гадна «Буряадай залуушуул» (1998-2000 он) гэхэн программа бэелүүлэгдэнэ. Наһа хүсөөдүй хуули эбдэгшэдые харгалзалха тусхай 14 эмхи (спецшкола), залуушуулай наркологическа отделени, «Полиция нравов» мүнэггүйһөө боложо нээгдэнэгүй. Харуунагүй үхибүүдэй тоогой дээшлээшье хаань, хүүгэдэй гэрнүүдтэ ба интернат хургуулинуудта тэдэниие байлгаха нууринуудые олон болгожо шадаагүйбди.

1997-1998 онуудта манай бэелүүлхэ программада номологдохо мүнгэнэй оройдоол 1,1 процентн үгтөө. Иимэ эрхэ байдалда яагаад амжалта туйлахабибди даа?! Тиимэһээ 1999 оной бюджет баталан абахадаа, Арадай Хуралай депутатууд энээниие хараадаа абаха ёһотой.

Саг үргэлжын ажалһаа гадуур ямар хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэнэбта?

- «Дэлгүүрэй үхибүүд», «Анхарагты, үхибүүд», «Харуунагүй үхибүүд», «Подросток» гэхэн хэмжээ ябуулганууд үнгэрдэг. Энэ ажалай ашаар бүридхэлдэ абаха үхибүүдэй тоо элирүүлнэбди, арга

байбал, туһаламжа үзүүлхэ гэжэ оролдонобди. Олон хэмжээ ябуулганууд манай түсэбтэ оруулагданхай. Харин жэл соо хэдэн дахин семинар, зүблөөнүүдые үнгэргэдэг заншалтайбди. Заримдаа аймагуудай комиссинхид бэе бээдэ айлшалжа, дүй дүршэлеерөө андалдадаг.

Танай албанда хэр олон хүн хүдэлдэг бэ?

- Манай албанай аймагай комиссинуудта нэгэ-нэгэ хүн хүдэлдэг. Харин бэшэниинь «Найн дураараа ажалладаг гээшэ. 1997 ондо Кабанскын, Октябрьска, Загарайн, Ээдын, Бэшүүрэй, Баргажанай, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Хориин аймагуудай комиссинууд найнаар хүдэлһэн байна. Харин өөһэдын хүтэлбэриин захиргаануудай гулваануудай орлогшонор Владимир Борисович Михайлов (Зэдэ), Вера Борисовна Батуева (Хэжэнгэ), Олег Цыбиктарович Дондулов (Хурамхаан), комиссин харюусалгата секретарьнууд Нина Александровна Грудинина (Кабанск), Ешима Сыреновна Батомункуева (Октябрьска район), Татьяна Сыреновна Будаева (Хурамхаан), Ирина Батуевна Доржиева (Баргажан), Наталья Ивановна Токарева (Зэдэ), Светлана Лукинична Михайлова (Загарай), Нина Александровна Машанова (Хори) болон бусадые тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Сагай хэды хүндэшье наа, өөһэдынгөө уялга үнэн сэхээр дүүргэжэл ябадаг.

Зай, найн даа! Танай ажал хэрэгтэ амжалта хүсөөд, элүүр энхэ ябахыетнай хүсэе.

Борис БАЛДАНОВ хөөрэлдэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Буряад Республикын Правительствын дэргэдэхи наһана гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй талаар комиссин түрүүлэгшын орлогшо Н.Ч.Цыбенонатай харуунагүй үхибүүд үйлсэ бүхэндэ.

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ, Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото-зурагууд.

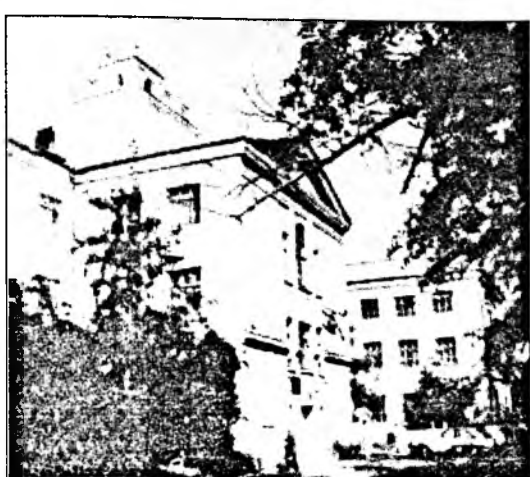
түлөө 249 ехэ-шүүл манай комиссин ба инспекциүүдэй оролдолгоор уголовно харюусалгада татагдаа. Түрэлхидэй уялгануудаа дүүргэдэггүй, үхибүүдтэ хэрэзгыгээр хандадаг 33 эрхэтэн Уголовно Кодексын 156-дахи статьягаар сүүдлүүлээ. Иимэ

Зурхэ сэдхэлэй мурнууд,
Зубшэхэ ёһотой зүйлнүүд

ОЛЗО ЭРХИЛХЭНЬ ОРЁО ХА ГҮ?

Арба гаран жэлэй саанаһаа эхилжэ, «коммерсант» гэхэтү, алишье хаа, «олзын хэрэг эрхилэгшэ» гэхэн үгэ хаа хаагуур дуулдадаг, хүн зоной хөөрэлдөөн соо оло дахин хэлэгдэдэг болоо. Фирмын хүдэлмэрилэгшэ, ногоон дэлгүүрэй наймаашан, али тэды зэргэ худалдаа наймаа хэһэн хүн манай хөөрэлдэдэгөөр лэ «коммерсант» болоно. Шадаха зэргээрээ ажалаа ябуулжа, мүнгэтэйл болоно бшуу.

Һүнэй ба мяханай промышленностийн техникумэй байшан

«Олзын хэрэг эрхилэгшэ» гэхэн хургуулинууд нээгдэжэ эхилээ. Энэ үгын гол удха хэды дэлгэрэнгы ойлгосотойшье хаа, «Тус хургуулида ямар юумэндэ хургадаг бэ?» гэхэн асуудалаар Улаан-Үдын хүнэй ба мяханай промышленностийн техникумэй директорэй орлогшо Анна Ильинична Сковиловада хандаһан байнабди. Эндэ мүнөө жэл түрүүшынхидэ «налбарийн олзын хэрэг эрхилэгшэ» гэхэн таһаг нээгдэбэ.

- Хэды хурагшадые мүнөө жэл абанан байнат? Ямар предметүүдые үзэдэг юм?

Хэшээлэй үедэ

- Энэ шэнэ таһагта 2 бүлэг хурагшад хурана. Нэгэнийн 11-дэхи классай һүүлээр, нүгөөдэнь - 9-дэхи класс дүүргэнхэйнууд. Хуралсалай үедэ эдэнэр социологи, философи, политологи, хуули ёһо, үйлэдбэрийн стандарт, хүн зоной хоорондох ажал харилсаанай гурим, компьютерна үйлэдбэрилгэ, экономика, математика, информатика гэхэ мэтэ предметүүдые үзэхэ юм.

- Һүнэй, мяханай промышленностыда хабаатай бэшэ мэргэжэл болоно гү? Ямар мэргэжэлтэй боложо гараха болоноб? Хаана хүдэлхэб?

Онсолон тэмдэглэхэдэ, энэ таһагта хуралсалай түлбэритэ. Жэлэй 2.400 түхэриг түлэхэ болоно. Энэ манай республикын мэргэжэлэй тусхай дунда хургуулинууд соо эгээл үнэгүй түлбэри гэжэ һананаб. Тиймэһээ

Компьютерна класс соо

хургуулиа дүүргээд, хаана хүдэлхэнь хурагшадтай дуран. Эндэ хуража гарахадаа, хүбүүд, басагад худалдаа наймаанай хуулига эрхэ ба уялга мэдэхэ олзын эрхилэгшэд боложо гараха. Менеджмент, маркетинг, гадаадын худалдаа наймаанай хэрэгэй харилсаа гэхэ мэтэ мүнөө үедэ хэрэгтэй гүнзэгы мэдэсэтэй мэргэжэлтэ болохо юм.

Товароведээр, налогой албанда хүдэлхэ эрхэтэй, бухгалтераршье ажаллаха аргатай. Олзын хэрэг эрхилэгшэ гэхэн мэргэжэл Гадаадын экономика харилсаанай министрствын мэдэлэй болоно.

- Техникумэй һүүлээр саашаа мэргэжэлээ дээшлүүлэхэ хүсэлтэй үхибүүд

олон байдаг. Эндэхи дээдэ хургуулигай холбоо харилсаатай гээшэ гүт? Улаан-Үдын технологическа университет технологическа колледж нээһэн байна, танай оюутад тэрэ дээдэ хургуулида хабаатай гү?

- Манай хурагшад технологическа университетэй оройдоол 1-дэхи курсда техникумэй һүүлээр ородог байһан. Зүгөөр мүнөө жэл таһалгаряагүй хуралсалай методикоор шэнэ программа зохиогдожо, хурагшаднай энэ хургуулиа дүүргээд, университетэй 3-даху курсда орохо эрхэтэй болоо.

- Гүрэнэй хүнэй ба мяханай промышленностийн министрствын мэдэлэй байһанаа, мүнөө дээрээ Агропромдо хабаатай

болонхойт. Тэндэһээ хэр туһаламжа үзэгдэнэ гээшэб?

- 1990-ээд онуудта маанадта саг үргэлжэ туһалаа. Мүнөөшье арга боломжоороо мүнгэнэй туһаламжа үзүүдэг юм.

- Техникумэй бусад таһагуудай оюутад ехэнхидэ хаана хүдэлхэ болоноб?

- Мүнөө үедэ ажал олохонь эгээл хэсүү. Үсөөхэн лэ залуу мэргэжэлтэдэ Улаан-Үдын мяханай комбинатда, хүнэй заводто, хладокмбинатда хүдэлхэ зол ушардаг гээшэ. Хуралсалай практика гараханьшье тэды зэргэ

х э л с э т э й болонхой. Саг сагтаа дадажа, зон ажамадарха али нэгэ арга заабол олодог гээшэ. Тиймэһээ хүдөө тосхон нютагуудаар хү, мяха болбосоруулгын багахан предпритинууд нээгдэжэ эхилэнхэй. Манай техникумэй хурагшад Хурамханай, Петровск-Забайкальскын, Улаан-Үдын,

Баргажанай ба бусад тосхонуудай үйлэдбэрийн багахан заводуудта һүүлэй үедэ практикага гарадаг болонхой.

- Дүшэ гаран жэлэй туршада хүдэлжэ байһан техникум мүнөө үедэ хуралсалай дүй дүршэлөө алдаагүй, ерээдүй сагай хэхэ түсэбүүд олон хаш.

- Тиймэ даа. Арба гаран жэл соо суг хамта хүдэлжэ байһан багшанарай коллектив эбтэй зөгтэйгээр ажалаа ябуулна. Эндэһээл - һайн үрэ дүнгүүднэй.

- һайнта, даа! Ажалдатнай амжалта хүсэе.

Е.ЦЫБЕНОВА хөөрэлдэбэ.

А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

Хотымнай дээдэ хургуулинуудта хуралсал эхилжэ, оюутад хамтын байрануудта орохо гэжэ түхээржэ байна. Нэн түрүүн үншэн, гэртээ олон хүүгэдтэй гү, али шахардуу байдалтай оюутадта хамтын байра үгтэнэ.

БАЙРЫН АСУУДАЛ ҺАНАА ЗОБООНО

БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультетдэй нэгдэхэй хамтын байрада оройдоол 90 хуури үгтэнхэй. Тус факультетдэй олонхи оюутад хүдөөһөөр эхэн гэжэ мэдээжэ ха юм даа. Гэхэтэй хамта хаана байрлажа, хуралсалаа үргэлжэлүүлхэ юм гэхэн асуудалда тэдэнэр гол түлэб анхаралаа табина. Гэр байрын түлөө түлбэридэ ехэ мүнгэн хэрэгтэй. Хүдөө нютагта байдаг түрээхидэй зарим нэгэнийн ажалгүй, үгы хаа, мүнгэ салингаа сагтаа абахагүй хойноо, хаанаһаа мүнгэ оложо, үхибүүдээ хургаха болоноб? Алишье сагта «үгытэй» гэжэ хэлүүлдэг оюутан хаанаһаа,

хайшан гэжэ мүнгэжэхэ болоноб?!

Хүгшэн аба эжынгээ үнөөхи пенси гэдэгыень хүлээхэдэ, сагтаа гарахаяа болёо. Гүрэн түрын иимэ орёо байдалда абтаад байһан үедэ оюутанай ажабайдал хүндэһэн лэ болошоо гэжэ олон хүн хэлсэдэг.

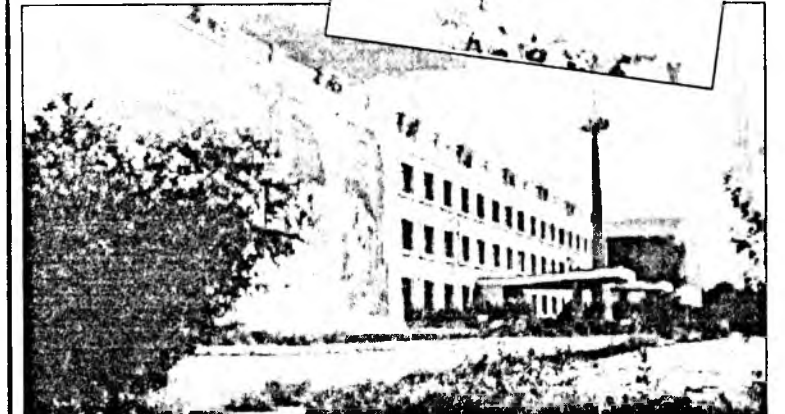
Хамтын байрада ороошье хаань, баһал хэсүүхэн асуудалнууд угтана. Юуб гэхэдэ, шэрэ будаг абаха гэхэдэнь, баһал мүнгэн хэрэгтэй. Сэбэр, һаруул таһагта соо байрлахада, аятай, сэдхэлдэшье амар ха юм. Омогдоркуун оюутан али нэгэ арга олохол юм бэшэ гү?

Светлана ЖИГИТОВА.

ЭДИРШҮҮЛЫЕ УГТАН ҮҮДЭЕЗ СЭЛИБЭЗ

Улаан-Үдэ хотын Эдиршүүлэй уран бэлигэй байшанда сентябрийн 14-һөө удаадахи хуралсалай жэлэй хэшээлнүүд эхилбэ. Эндэ 54 элдэб секци, клубууд, студинууд хүдэлмэриэе ябуулханы.

Хотын үхибүүд сүлөө сагтаа энэ байшан руу харгалха дуратай. Тэндэхи «Вдохновение», «Потешки», «Зеркало» гэхэн уран һайханай бүлгэмүүд, «Гюйс» гэхэн эдир морягуудай клуб олондо мэдээжэ болонхой. Хүбүүд, басагад эндэ ябаха дуратайгаа олоор мэдүүлнэ. Жэшээлбэл, «Гюйс» гэхэн

клубта хатуу, шанга журам сахигдадагынье хаань, түрэлхид хүбүүдээ энэл клубта бэшүүлнэ. Басагад, шые иишэ ябаха хүсэлтэй.

- хургуулиин хэшээлнүүдэй һүүлээр ябуулагдаха кружогууд эндэ үнэгүй түлбэритэй. Тон лэ хэрэгтэй юумэндэ түрэлхидһөө мүнгэ эридэг юм. Хүбүүми «Гюйста» ябаха үншэй хүсэлтэй һэн. Ерэхэ жэлдэ ямар түсэбтэй, юу хэхэ, хаана бэеэ хорихо тухай дэлгэрэнгы хөөрөөнэй һүүлээр басагадни баһал эндэ ябаха хүсэлтэй болоо, - гээд, гурбан үхибүүдэй эжи Н.И.Бальжинимаева хөөрөө һэн.

Эдиршүүлэй уран бэлигэй байшанай дэргэдэ хургуулида бэлдэхэлэй «Гармония» класс

2-дохи жэлээ хүдэлнэ. Эндэ хари хэлэнэй, риторикын, уран зурагай хэшээлнүүд ябуулагдаһа.

- һүүлэй үедэ залуу түрэлхид үхибүүдэйнгээ сүлөө сагые хайшан гээд үнгэргэхэб гэжэ ехэ һанаата болодог болонхой. Энэ ехэ һайшаалтай. Түрэлхидэй дэмжэлгээр манай ажал ехэ һонирхолтойгоор үнгэрдэг юм, - гэжэ тус байшанай директорэй орлогшо А.А.Шпогиш хэлээ һэн.

Е.ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: бигэ «Гюйс» клубта ябахабди; хотын эдиршүүлэй уран бэлигэй байшан.

А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

«УЗНАЙ СВОЕ ДЕРЕВО»

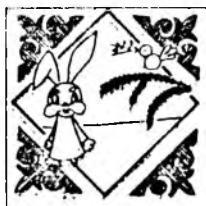
Количество игроков: 1 пара. Материал: повязка для глаз. Время: все времена года. Продолжительность: от получаса до часу.

Перед началом игры определяется исходный пункт. Дети разбиваются на пары, одному из них завязывают глаза. Второй ведет его к одному из деревьев, что находится в 20-30 метрах от исходного пункта. При выборе дерева желателен отгадать предпочтительнее имеющемуся особые приметы: Чтобы «слезному» игроку помочь, второй игрок может сказать ему следующее: «попробуй обнять дерево руками, какие у него листья, потрогай растение, что растет около дерева, прислонись щекой к коре». После того, как дерево будет тщательно обследовано, игроки возвращаются на исходную позицию. Чтобы усложнить задачу,

Игры

можно вернуться назад другим путем. Теперь уже без повязки он должен найти свое дерево. Поиски своего дерева позволяют детям внимательно изучить и другие деревья. После можно поговорить с ребятами о том, как они узнали свое дерево и какие особенности оно имеет.

«ЗВУКИ ПРИРОДЫ»

Количество игроков: неограниченное. Местность: любая, можно и в огороде. Время: любое время года. Продолжительность: 5-19 минут.

Участники зажимают пальцы в кулачки и поднимают руки перед собой. Они закрывают глаза и с каждым новым услышанным звуком разжимают палец. Кто услышит десять разных звуков, открывает глаза. Затем ведущий просит некоторых ребят назвать услышанные звуки.

Можно усложнить задачу, считая звуки только природного происхождения.

«Гуа сэсэн хатан-98» гэхэн конкурсда

ЗУЛА ШЭНГИ БАДАРЖА...

«Үхибүүн бага наһандаа Үглоонэй шүүдэр махажа, Түмэн үнгэтэ сэсэгүүдые ши Түүжэ ябадагаа наһана гүш? Саһата дайдые һиншэжэ, Сана лыжээр урилдан, Хабтагай Хорин хойморто Хамта үдэһэнно наһана гүш?»

гэхэн шүлэгтэй үгэнүүдээр Дарима нүхэртөө хандажа, наһанайнь намтар дурдаха дуран хүрэнэ. Нургуулиа дүүргэһээр 30 гаранг жэлэй үнгэрөөшье һаа, харилсаа холбоомнай таһарнагүй.

Дарима Базаржаповна Сангажапова Хорин аймагай Булам шотаг тоонготой. Бага балшар наһанайнь Хори тосхондо үнгэрөө. Гэр бүлэдөө гурбан үхибүүдэй дундахинь. Дээрээ ахатай, дорно дүүтэй юм даа.

Нургуулингаа наһанһаа тоомгүйшгэ, хөөрсөг абаритай, һайхан сэдхэлтэй, уян нугархай бэстэй юм һэн.

Волейбол, теннис, сапаар һорилго манай нургуулида Даримын хабаадалагыгөөр үнгэрэгдөөгүй. Баһа тиэхэдэ, уран һайханай харалгада хүнгэн солбоноор хатаржа, гоёор, гүн удхатайгаар шүүжэ уншажа, нүхэдөө, багшанараа баясууддаг һааб даа.

Спортын ба уран һайханай харалгада хабаадалсалга багшын нүлөөгүйгөөр үнгэрөөгүй. Дарима Базаржаповна ехэ дулаанаар, сэдхэлтэй хүдэлгэмэ үгэнүүдээр өөрынгоо дуратай багшанарые ходоодоо дурдадаг. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, Андрей Дамдинович Жамьяндабаев, Евгения Илларионовна Красноручка. Эдэмнай республика соогоо олондо мэдэжэ багшанар юм.

Тиймэһээ Ленинградтай театрай, хүгжэмэй болон кинематографийн институтта орожо һураха аза талаантай байшоо. Ленинград хүдөөгэй залуу басаганай зүрхэ нилээн доһоуулаа. Хотын гайхамнаг газарнууд, музейүүд, театрнууд, сууга артисттартай үнгэргэгдэһэн уулзалганууд сэгинэшгүгэй туһа хүргөө.

1969 ондо институтта Дарима дүүргэд түрэл Буряад театртаа ажалһаа намтар эхилэ һэн. Гушаад жэлэй хугасаа соо 100-гад рольнуудыг наадажа, арад зондоо талаан бэлгээ бэлэглэе. Жэһэнэнь, Х.Намсараевтай «Тайшаагай ташуур» зүжэгтэ хатан Долгорой, А.Вампиловой

«Прошлым летом в Чулимске» Валентинын, Ч.Айтматовай «Материнское поле» гэхэн зүжэгтэ - Толгонайн, «Плаха» зүжэгтэнь Эмэ шоннын роль, А.Салынскийн «Барабанщица» зүжэгтэ Тузиковатай рольнуудыг шадамар бэрхээр гүйсэдхэһэн, бусадһые олон зүжэгүүдтэ наадаһан баһаятай. Гансашы зүжэгүүдтэ бэшэ, баһа «След россомахи» гэжэ «Ленфильм» кинодо гол роль наадаһан байна.

Хүн гээшэ наһан соогоо хэхэ ажалаа мэргэжэлтэ зүбөөр олохо зэргэтэй гээшэ аабдаа. Харин олоһон мэргэжэлтэ өөрын ухаанай, бэлгэй болон шадабарийн хүсөөр улам саашань хүгжөөхэ, мүлхэхэ, дээшлүүлэхэ аргатай ха юм. Иигэжэ Дарима Базаржаповна хүгжэмэй колледждо нургуулийн туршалгын театрай класс нэрлэн байна. Энэ класста нургуулийн үхибүүдые театральна искусствын эрдэм мэдэсэдэ, онһон шоусада һургадаг.

Дарима Базаржаповна багшын нангин үүргые үгэн зүбөөр, үндэр дээрэ үргэжэ, үсэд нэгтэрүүгээр энэ класста ажаладаг. Тэдэнэр яһала олон зүжэгүүдые харуулаа. Нэрлэлэл, Экзюперийн «Маленький принц», япон арадай онгохоной удхаар «Длинное имя», венгр арадай зохёолшо Урбана «Все мыши любят сыр» гэхэ мэтэ.

Дарима Базаржаповна ОТБ-гэй телевиденидэ өөрын зохёолон «Серебряный ключик», «Имя твоё» гэжэ үхибүүдтэ зорюулагдаһан программнуудыг дамжуулдаг һэн. Багшанарта туһаламжа болгон, өөрынгоо ажал, дүршэл тухай «Мир - театр, дети» гэхэн ном хэблэжэ гаргаа.

Ажалай хажуугаар гэр бүлэ байха. Дарима хоёр басагадай эхэ. Басагадаа гурим журамтайгаар өөдөн үндэлгэжэ, хүнэй зэргэдэ хүн болгоо. Ехэ басаганинь англи хэлэнэй багшын мэргэжэлтэй, бага басаганинь уран зураашын училищида һурана. Зээ басаганинь элүүр энхээр өөдөө үндэнэ. «Буряад, ород, англи хэлэ зээмшэ һайн мэдэхэ» гэжэ эжын эхэл омогорхондо даа. Энэмнай эхэ хүнэй шадал, оролдосоһоо эхнтэй гээшэ.

Мүнөө Дарима Базаржаповна Сангажапова Буряад Республикын Соёлой министрствэдэ искусствын таһагыг даагшаар ехэ оролдосотойгоор хүдэлнэ, һонин эдлэхэ үүсхэл гарган ажаллана. Буряад Республикын арадай артистка, Россин Федерацийн баһаята артистка гэхэн нэрэ зэргэнүүдтэ шотагаймнай бэлгтэй басаган хүртэнхэй.

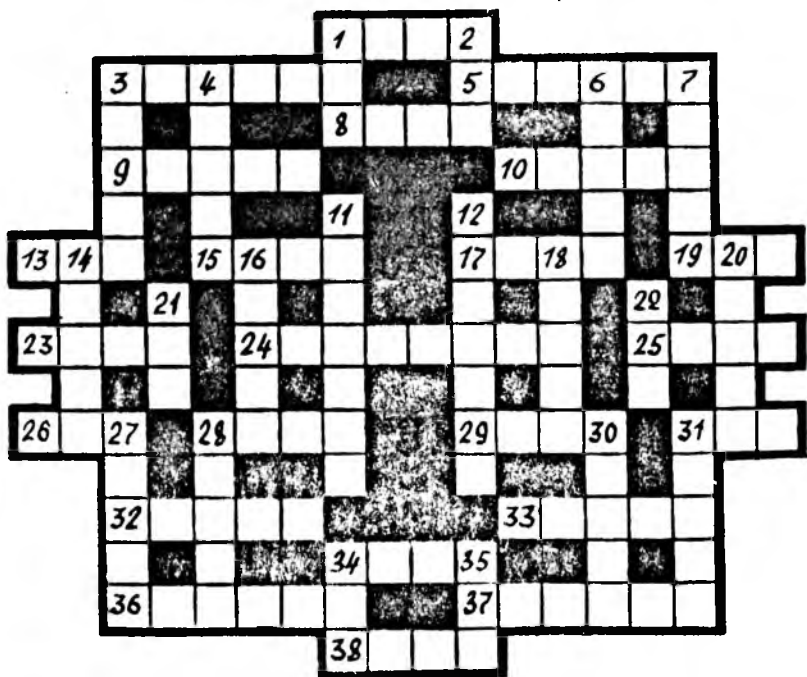
Иимэд даа, миний сугтаа һураһан нүхэрэймни тобишоһоноор бэшэгдэһэн баян намтарһың.

«Зоной дунда илгаржа, Зула мэтэ бадаржа, Арад зондоо түшгэлэн, Аглаг тэнюун шотагтаа Аша, зээнэрээ тойруулан, Амар амгалан һуугыш даа» гэхэн үрэлэй үгэнүүдыг Даримадаа зорюулнаб.

Татьяна ДОРЖИЕВА

Хорин 1-дэхи дунда нургуулийн физикын багша, «Россин Федерацийн эрдэм һуралсалай отличник», нургуулида сугтаа һураһан нүхэр.

КРОССВОРД

Сентябриин 10-да «Уулзуурта» толилогдон кроссвордын харюунууд

Хажуу тээшээ: 8 - Хабтаа, 9 - үбсүүн, 10 - араан, 11 - балга, 12 - Эгэтэ, 15 - опи, 17 - хугасаа, 18 - яра, 19 - аагаһан, 20 - шагшага, 22 - бай, 24 - шииглаа, 25 - нум, 29 - Саран, 30 - Базар, 31 - хэрхэ, 33 - ягдахи, 34 - хаарта.

3 - саа, 4 - амаргал, 5 - үүн, 6 - эсэгэ, 7 - үүлтэр, 13 - һубарил, 14 - басаган, 16 - иргай, 18 - ямаан, 21 - угсараа, 23 - Ашага, 26 - Утаата, 27 - аадар, 28 - матар, 31 - хиб, 32 - эрх.

Дээрэһээ доошоо: 1 - ташаан, 2 - итага,

Б.ГОМБОЕВ зохёобо.

Дурасхаалта баяр ёһолол

**БАРГАЖАН НЮТАГТАА
БАГШАЛҮАН НАМТАРТАЙ**

Сентябрин 18-да үндэһэтэнэй сангай байшан соо мэдээжэ багша Иосиф Тихонович ЗАТЕЕВЭЙ түрээһоор 100 жэлэй ойдо зорюулагдаһан үдэшэ үнгэргэгдөө.

И.Т.Затеев Прибайкалийн районой Гурулево тосхондо 1898 оной сентябрин 22-то түрээһэн юм. Бүлын 13 хүүгэдээ гансал Иосиф эрдэм хургуультай боложо гараһан байна. Нестеровскэ болон

Тэндэ амжалта түгэс хураһанайнгаа түлөө Эрхүүгэй церковно-багшанарай семинарида зууршалагдаа. Эгээл эндэ хуража байха үедөө Иосиф Тихонович багша болохо гэхэн эрмэлзэлдэ гүйсэд абтаһан юм. Тиин Октябринин Агууехэ хубисхалай эхилхэдэ, армида татагдажа, Эрхүүгэй сэрэгэй училищинин офицерэй түргэн болзортой курс дүүргээ. Удаань Германиин фронто эльгээгдэһэн аад, хубисхалай үйлэ хэрэгүүдэй шалтагаанаар дайнда хабаадалсаагүй, нютагаа бусааһэн. Энэл үеһөө И.Т.Затеев багшалжа эхилээ. Ажалайн намтар түбхинэһэн нютагтань

болон бусад Иосиф Тихонович тухай үгэ хэлэхэдээ, хайхан дурасхаалуудаараа андалдаа. Тиихэдээ дурасхаал, нэрынь бата бэхээр мүнхэлхын тула Баргажанда И.Т.Затеевэй нэрэмжэтэ үйлсэ бии болгохо гэхэн асуудал табигдаба. Гадна Иосиф Тихоновичтэ зорюулагдаһан «Педагог-

просветитель И.Т.Затеев (к 100-летию со дня рождения)» гэжэ нэрэтэй номтой (авт. Е.А.Голубев) сугларагшад танилсаһан байна.

Энэ хэмжээ ябуулга суута багшын хүбүүн философин эрдэмэй доктор, профессор Владимир Иосифович Затеев эмхидхээ гэжэ хэлэлтэй.

Владимир ДАШИНИМАЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Иосиф

Тихонович Затеев - Баргажанай хургуулида ород хэлэнэй ба литературыын багша, 1949 ондо; философин эрдэмэй доктор В.И.Затеев, дурасхаалта үдэшин үедэ.

Бүлын архивай болон Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото-зурагууд.

Батурина училищинуудые дүүргэһэнэйнь удаа талаан болоходоо, Эрхүүгэй губернатор Кияшко гэдэг тэрэнэй түрэлхидтэй дайралдажа, хүбүүхэн Дээдэ-Үдын багшанарай Фроловско хургуулида гүрэнэй тэдхэмжэ дээрэ хурахаа эльгээгдээһэн.

Баргажанда үнгэрөө юм.

Иимэ намтартай мэдээжэ багшада зорюулагдаһан дурасхаалта үдэшэ дээрэ элдэб үеын хурагшадын, нютагайн зон, танилнуудын болон эрдэмтэд сугларһан байна. Эндэ Б.С.Семёнов, Д.Д.Зубаев, Г.Н.Скоцырский, Е.А.Голубев

Озерске на жилье в Улан-Удэ. Обр-ся: ул.Кирова, 25-4.

3-комн.благ.кв. - на 2-комн. и 1-комн.кв., наша доплата - капитальный гараж рядом с домом.

Тел.: 37-63-80

ВАЗ-2121 «Нива» 1990 г.в., автоприцеп к л/а, дачный участок за ст.Тальцы с/т «Подснежник» - на

микроавтобус.

Обр-ся: ул.Волочаевская-30, д.203, кв.14.(ст.Тальцы)

3-х. комн. кв. на две 1-комн. кв.

Тел.: 33-22-89.

УСЛУГИ:

Ремонт холодильников и швейных машин на дому с гарантией. Свид-во Ю-3492. Цены доступные.

Тел.: 26-86-59.

КУПОН БЕСПЛАТНОГО ОБЪЯВЛЕНИЯ

«Буряад үнэн»-
«Дүхэриг»

Наш адрес: 670000
г. Улан-Удэ,
ул. Каландаришвили, 23
каб. 48

Рубрика _____
Текст (не более 25 слов) _____

Ваш адрес (тел.) для ответа _____

**ПАНСИОНАТ
«ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»**

Это большое и приятное испытание - испытание комфорта, которое вы получите

- * круглосуточная работа 100 общетерапевтических коек
- * кафе, бар
- * мед. услуги (массаж, Су-Джок, лазеро-терапия, дезинтоксикация, очищение организма методом энтеросорбции)
- * макробиотическая диета
- * минеральные воды (Аршан, Кука)

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это хорошо оснащенная поликлиника, где принимают врачи первой и высшей категории

- * лечение органов дыхания вне обострения, бронхиальной астмы, не осложненных сердечно-сосудистых заболеваний, урологических, акушерско-гинекологических, астено-невротических состояний, энуреза, стоматологические услуги, зубопротезирование
- * кабинеты массажа, лечебная физкультура, атлетическая гимнастика, галокамера, мануальная терапия, врач-тибетолог

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это 2-х этажные красивые коттеджи

- * 1-2-х местные уютные комнаты со всеми удобствами
- * чистота и порядок
- * диетическое, сбалансированное 4-х разовое питание
- * заказные блюда: позы, пельмени, кухня разных народов
- * культурно-развлекательные и спортивно-оздоровительные программы
- * прокат электро-бытовых приборов и спортивного инвентаря
- * термальные маршруты по живописным окрестностям пансионата

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это возможность приятного отдыха

- * организация деловых встреч, семинаров, встреч с друзьями
- * свадебные и юбилейные торжества
- * автостоянка, магазин, аптечный киоск, фитобар

ПАНСИОНАТ «ВЕРХНЯЯ БЕРЕЗОВКА»

Это ваше здоровье, душевное равновесие, все условия для отдыха

Проезд автобусом №8 до остановки «Дом отдыха».

Обращаться по тел. 34-43-44, 34-45-75

ОАО «Улан-Удэнский судостроительный завод» предлагает:

Заключать долгосрочные «Соглашения» на эксплуатацию, изготовление и поставку ВПК-механизмов.

СЕЛЬХОЗМАШИНЫ:

- * Роторный вычесыватель сорняков
- * Каток-выравниватель КВ-4
- * Сеялка точного высева
- * Навесной культиватор
- * Ручная сеялка
- * Бороны ЗИГ-ЗАГ
- * Погрузчик зерна ЗПС-50
- * Культиватор КПЭ-3,8

ЗАПАСНЫЕ ЧАСТИ К МАШИНАМ:

- * Сенокосилки
- * Зерноуборочные комбайны Енисей-1200
- * Кормоуборочные комбайны
- * Трактора «Беларусь»; ДТ-75; Т-150; К-701
- * Грабли, сеялки;
- * Конновозы, стогометатели

Своевременная поставка, высокое качество, приемлемые цены

Разработка документации, изготовление и техническое сопровождение по образцам и заданию заказчика. Оплата за поставленную продукцию производится в различной форме по согласованию сторон.

Работоспособная сельхозтехника от **ОАО «Улан-Удэнский судостроительный завод» - залог Вашего успеха!**

Адрес: 671000, Россия, Бурятия, Улан-Удэ, ул. Корабельная, 32. (3012) 21-63-00 - Зам. ген. директора по коммерции, снабжению и общим вопросам. (3012) 21-33-55 - Служба маркетинга и сбыта. (3012) 21-96-62 - Факс.

ПРОДАЮ:
Дом 6х9 в п.Солдатский. Имеются веранда, скважина, 8 соток земли; новый цветной телевизор «Юность» диаг. 37 см., недорого.
Тел.: 34-38-40

Срочно торговый павильон с местом, недорого.
Тел.: 33-59-64

1-комн.неблаг.кв., недорого, рядом с остановкой автобуса, трамвая.
Тел.: 25-87-73 с 17.00 - 19.00 часов.

МЕНЯЮ:
2-комн.благ.кв.старой пл., с тел. + новый частный бревенчатый дом в Соколе или доплата по договоренности - на 3-4-комн. улуч.планировки, с телефоном в городе.
Тел.: 22-71-89 после 19 часов.

3-комн.кв.старой планировки (ост.Товары Бурятия) - на 3-4-комн. улуч. план. с доплатой по договоренности.
Обр-ся: ул.Ключевская,56 кв.5 (вечером).

Частный дом в Сосново-

ничего не скажу...», «Забить так скоро...» гэхэн романснуудыг арадай артистка аргагүй найханаар дуулажа, халуун альга ташалгаар утгадба. Концертын хоёрдохи хубида Валентина Цыдыпова ород, буряад дуунуудыг ехэ зохидоор гүйсэхөө. Бүхы дэлхэйн театруудта, олон ороонуудта гастрольдо бэлиг

шадабария гэршэлхэн Буряад ороноймнай сууга дууша басаганай концертыг республикын габыята артист Дамба Занданов, концертмейстер, Россин габыята артистка Дарима Линховоин гэгшэд уран бэлигээрээ шэмэглэлсээ. Концертыг хормейстер, Россин искусствын габыята ажал ябуулагша Б.Ким хүтэлбэрилжэ, бэлиг түгэлдэр дуушанай зохёохы намтар, сууга

АРАДАЙ АРТИСТКЫН АЯЛГА ДУУН НАЙХАН ДАА!

наяхан Буряадай Гүрэнэй филармонийн концертнэ зал соо Буряад Республикын арадай артистка Валентина Цыдыповагай концерт үнгэргэгдэжэ, хүгжэм, дуунда дуратайшуудай зүрхэ сэдхэл баясуулан байна.

артистка гастрольнууд, ерээдүйн түсэбүүд тухайн хөөржэ үгөө.

Мүнөө Валентина Цыдыпова Голландида гастрольдо ошонхой. Татарстанай оперо болон баледэй театрай найруулан «Тоска» оперодо гол партида дуулана. Энэ сезондо түрэл Буряадайнгаа театрай оперодо Валентина Цыдыпова дуулаха хүсэлтэй. Аялга найхан дуутай, гоё хоолойтой артисткада үшөө ехэ амжалта хүсэе!

Наталья ДЫМБЫЛОВА, Эржена ГОМБОЕВА, БГТРК-гай журналистнууд.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряад Республикын арадай артистка Валентина Цыдыпова дуулана. М.ШАНТАКОВОЙ фото.

Мариинска театрай (Санкт-Петербург) дуушан болоһон Валентина Цыдыпова түрэл нютагаа ержэ, классическа репертуартаа шагнагдаа танилсуулба. Ирагуу найхан сопрано хоолойтой Валентина Цыдыповагай гүйсэхдхэн Римский-Корсаковой «На холмах Грузии», «Пленившись розой соловей...» гэхэн романснууд шагнагдаа тайшаагдаа.

Рахманиновай «Из Гейне. Сон», мүн Чайковскийн «Я тебе

“ДҮХЭРИГТЭ” ДҮТЭЛЭЭ, ТА БУДА ХОЁР ТАНИЛСАЯ!

60 наһандаа дүтэлжэ ябаһан, хүдөө нютагта ажаһуудаг, холшоргүй түнтү түбшэн эрэ хүн тааруу наһанай зохид эхэнэртэй танилсаха хүсэлэнтэй. Абн. № 51.

Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг 58 наһатай эхэнэр дүтэшэг наһанай, даруу түбшэн эрэ хүнтэй танилсахыг хүсэнэ. АБН № 52.

Городто ажаһуудаг 46 наһатай (нүхэрын наһа бараһан) эхэнэр таараха наһанай зохид эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй. АБН № 53.

43 наһатай, томо болоһон хоёр үхибүүдтэй, холшоргүй зохид эхэнэр дүтэрхы наһанай, түбшэн, үнэн сэхэ абари зантай эрэ хүнтэй танилсаха байна. АБН № 54.

65 наһатай, хүдөө нютагта ажаһуудаг, хүнгэн сарюун эрэ хүн тааруу наһанай, гансаарданги байдалда брһон эхэнэртэй танилсаха байна. АБН № 56.

1941 ондо түрэн, үндэр томо бээтэй, яһала найн ажалтай, архи, тамхи балай тоодоггүй эрэ хүн таараха наһанай зохидхон эхэнэртэй танилсахыг хүсэнэ. Абн. № 57.

1957 ондо түрэн, хүдөө нютагта үмсын ажалтай эрэ хүн дүтэрхы наһанай түбшэн зохид эхэнэртэй танилсаха байна. Абн. № 58.

1944 ондо түрэн, хүдөө нютагта ажаһуудаг, тусхай дунда нургуули-тай эхэнэр холшоргүйхэн, тааруу наһанай эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй. Абн. № 59.

1941 ондо түрэн, хүдөө нютагта ажаһуудаг, томо болоһон үхибүүдтэй, гэр байртай, ажал хүдэлмэртэй эрэ хүн таараха наһанай зохидхон эхэнэртэй танилсаха байна. Абн. № 60.

* Городто ажаһуудаг 58 наһатай эхэнэр дүтэшэг наһанай архи уудаггүй, даруу номгон зантай, хори буряад эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлэнтэй. Сэбэр шарайтайб, найн зантайб. Улаан-Үдэ-13, 670013, а/я 820.

1956 ондо түрэн эмшэн мэргэжэлтэй, гэрэй ажалда жэншэдгүй эхэнэр тааруу наһанай зохид эрэ хүнтэй танилсаха. Абн. № 61.

1929 ондо түрэн, дээдэ нургуулигай, зохёохы ажалтай, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй, амьараа түбхинэһэн үхибүүдтэй, городто ажаһуудаг хүнгэн солбон, ажалда жэншэдгүй бэрхэ эрэ хүн таараха наһанай зохид эхэнэртэй танилсаха хүсэлэнтэй. Абн. № 62.

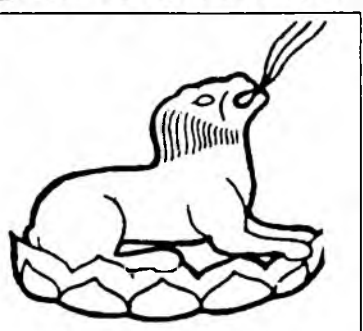
найшаагдаһан абонентүүдтэ бэшгүүдыг эльгээхэ гэбэл, сэбэр, шэнэ конвертүүдыг бэшгэ соогоо хэхээ бүү мартагтай!

Хүндэтэ уншагшадай анхаралда! Редакциһаа адресүүдыг хүлээжэ байнгүй, найшаагдаһан номерто харюу сэхэ эльгээбэл, таарамжатай гэжэ вануула. Түннээхэ саашаа нютаг нютагайнгаа почтын таһагта (номертой) а/я нээгээд, үгы гээбэл, нэрэ, фамилия заагаад, “до востребования” гэхэн тэмдэг хээд, бэшгэ соогоо заагаа хаатнай, найн байгаа.

ЧТО В ИМЕНИ ТВОЁМ?

БАЗАРГУРО (санскр.) - алмазный Учитель
БАЗАРЖАП (санскр.-тиб.) - охраняемый алмазом
БАЗАРМА - женск. ф. от Базар
БАЗАРСАДА (санскр.) - алмазносущий; имя Идама
БАИР - стилизованная форма от Баяр
БАЛАМЖЕЙ (тиб.) - рожденный алмазом
БАЛАНСЕНГЕ (тиб.) - алмазный лев
БАЛБАР (тиб.) - пылающий блеск, сияние
БАЛГАНДАЙ (бур.) - увальня; неуклюжий
БАЛДАК (бур.) - толстый; приземистый
БАЛДАН (тиб.) - славный, величавый, великолепный или счастливый, богатый
БАЛДАНЖАП (тиб.) - защищенный славой, процветанием
БАЛДАР (тиб.) - дарующий счастье. Эпитет Куверы, бога богатства
БАЛДОРЖИ (тиб.) - алмаз величия
БАЛМА (тиб.) - богатая, сияющая, прославленная, прекрасная
БАЛМАСУ (тиб.) - изысканный
БАЛСАН - то же, что Бальзан

БАЛТАХИ (бур.) - молот
БАЛХАН (бур.) - пухлый
БАЛЬЖИД (тиб.) - стремящийся к процветанию
БАЛЬЖИДМА - женск. ф. от Бальжид
БАЛЬЖИМА (тиб.) - великолепная
БАЛЬЖИМЭДЭГ (тиб.) - цветок счастья
БАЛЬЖИН (тиб.) - дарующий богатство
БАЛЬЖИНИМА (тиб.) - солнце счастья
БАЛЬЖИР (тиб.) - богатство; блеск, сияние
БАЛЬЗАН (тиб.) - очаровательный, прекрасный
Бальчин (тиб.) - очень богатый; славный
БАМБА - то же, что Бимба
БАНЗА (санскр.) - пять
БАНЗАР (тиб.) - сочетающий силу
БАНЗАРАКЦА - то же, что Банзаракша
БАНЗАРАКША (санскр.) - пять защитников
БАРАС (бур.) - рысь
БАРДАМ (бур.) - чванливый, расточительный
БАРЛАС (тюрк.) - блестящий, сияющий
БАТА (бур.) - крепкий, сильный. Уменьшительные

формы от Бата - Батлай, Батудай
БАТО - русифицированная форма от Бата
БАТОДАМБА (бур.-тиб.) - инославнейший
БАТОЖАП (бур.-тиб.) - прочно защищенный
БАТОЖАРГАЛ (бур.) - надежное счастье (вернее Батажаргал)
БАТОМУНКО (бур.) - нерушимо вечный (правильное написание: Батамунхэ)
БАТОР - от бурятского «баатар» - богатый, герой

(Из словаря собственных имен «Тайна Вашего имени»).

ВАМ НУЖЕН ТОЧНЫЙ ДИАГНОЗ?

Компьютерная пульсовая диагностика позволяет обследовать состояние всех внутренних органов и систем, поставить своевременный диагноз и назначить курс лечения.

Курс лечения включает траволечение, прижигание, кровопускание.

Наш адрес: Центр Восточной медицины, ул. Линховойна, 10, каб. № 6
Телефон 21-29-70.

СЕНТЯБРИН 10-НАЙ ДУГААРЫ «ШҮРЭДЭ» ТОЛИЛОГДОҮҮН КРОССВОРДЫН ХАРИУУНУУД

Хажуу тээшээ: 1 - хурһан, 5 - зам, 9 - бала, 10 - замбаа, 11 - Оной, 16 - «Алтаргана», 17 - носоргоно, 18 - хатап, 19 - нурша, 22 - аралжааша, 25 - хаахараан, 27 - найд, 28 - Баатар, 29 - духа, 30 - ада, 31 - шаа, 32 - гагтгиг.
Дээрээхэ доошоо: 2 - ухаан, 3 - араан, 4 - балта, 5 - зайр, 7 - нойр, 8 - хорон, 12 - тархаан, 13 - басаган, 14 - асуудал, 15 - һонгинго, 20 - аадар, 21 - харха, 23 - жада, 24 - абаса, 25 - хаали, 26 - алда.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А. Л. АНГАРХАЕВ

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М. Ж. БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г. Х. ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Д.Д.СУНДАРОН, таһагуудыг даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш. ХУБИТУЕВ, А.Д. ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэблээлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Калаидаришвилиин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 5 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хэһэг 8.650. (хамта 20.000). Хэблэлдэ тушаагдаһан сар 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэлдэ. Директорийн телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхн номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 8425.

Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретарийн - 21-50-52, секретариатай - 21-50-52, таһагууд: экономикын болон политикын - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соёлой, түүхын болон залуушуудай - 21-54-93 (даагшань), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээлэй болон рекламн - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76, корпунктын - 21-34-05.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-60-91.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрнүүдэй бэшгэ хэблэлдэ хагайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.